

NOTARIATAS

Nr. 10/2010

LOTYŅIŠKASIS
NOTARIATAS –
VIEŠOJO ĮTERESO SARGYBOJE

VYTAUTO DIDŽIOJO
LAIKŲ RAŠTINĖ

ISSN 1822-8127

„Lex est quod notamus“ – tai, ką patvirtina notaras, tampa įstatymu

LR civilinio proceso kodekso 197 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad dokumentai, patvirtinti valstybės įgaliotų asmenų, yra laikomi oficialiaisiais rašytiniais įrodymais, turi didesnę įrodomąją galią ir yra vykdytini.

Notariato ištakos Lietuvoje siekia dar XIII amžių ir glaudžiai siejasi su Lietuvos valstybės ištakomis, kai valdant karaliui Mindaugui raštininkų (notarijų) funkcijas atlikdavo vienuoliai. 1775 metais trečiąjį kartą padalinus Lietuvos-Lenkijos Respubliką, tolesnė Lietuvos teisės raida buvo glaudžiai susieta su Rusijos teise. 1866 m. Notariato įstatymu, galiojusiu mūsų šalyje ir po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo, buvo įsteigta notaro pareigybė.

Lietuvos Respublikos notariato įstatyme įtvirtinta, kad notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, įtvirtinantis neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus bei užtikrinantis šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą.

Lietuvoje veikia laisvasis (privatus) lotyniškojo tipo notariatas, sėkmingai reformuotas iš valstybinio notariato sistemos, galiojusios Lietuvoje iki 1992 metų gruodžio 1 d. Lotyniškojo tipo notariatas, grindžiamas civilinės teisės tradicija, šiandien egzistuoja per 70 pasaulio valstybių, priklausančių Tarptautinei notariato sąjungai, kurios nariu Lietuvos notarų rūmai tapo 1994 m. vasario 11 d.

Europos Sąjungos notariato tarybos, atstovaujančios ir vienijančios ES lotyniškojo tipo notariatus, teisėtu nariu Lietuvos notarų rūmai tapo 2004 m. gegužės 1 d., tik Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą.

Notaro veikla Lietuvoje, kaip ir viso pasaulio lotyniškojo tipo valstybėse, grindžiama nepriklausomumo, nešališkumo, notarinių veiksmų slaptumo užtikrinimo ir kitais teisiniais principais.

TURINYS

Visuomenės pasitikėjimas notariais – pagrindas jų paslaugų plėtrai	6
Lietuvos ir Vokietijos notarų kolokviume – ES ir nacionalinės teisės aktualijos	12
Mintys apie Žaliąją knygą ir politines galimybes sukurti Europos sutarčių teisę RICHARDAS BOCKAS	14
Notarų paslaugų įkainių reguliavimas Vokietijoje RUDOLFAS MACKEPRANGAS	20
Vokietijos kapitalo bendrijų teisė ir notaro vaidmuo KILIANAS BAUERIS	24
Notarinis dokumentas kaip teisėtos civilinės apyvartos garantas Lietuvos Respublikoje VYTAUTAS NEKROŠIUS	31
Sutarties laisvės ribos pasirašant vekselius elektroniniu parašu JULIJA KIRŠIENĖ, PAULIUS ASTROMSKIS	46
Juridinių asmenų steigimo ir registravimo naujovės GIEDRIUS REMĖZA	50
Žalgirio mūšis ir raštinių kultūra Lietuvoje RIMVYDAS PETRAUSKAS	57
Notariato diplomatijos metai	61
Pasaulinis notariatas	63
Baltijos šalių notariatas	64
Tarptautinės notariato sąjungos Europos reikalų komisijos 2008–2010 m. kadencijos 5-oji plenarinė sesija	65
Europos notariatas	67
Europos notarų tinklas	71
In memoriam	73

NUMERĮ RENGĖ LIETUVOS NOTARŲ RŪMŲ DARBUOTOJAI:

Justas Čiomasas (teisininkas konsultantas)
Vaidota Majūtė (teisininkė konsultantė)
Sandra Vencloviėnė (teisininkė konsultantė)
Sandra Vitkauskaitė (teisininkė konsultantė)
Aleksandras Matonis (atstovas viešiesiems ryšiams)
Egidija Tiesnesienė (valdytoja)
Dalia Jūrevičienė (sekretorė)
Dalia Remeikytė (specialistė archyvarė)
Irena Zacharevičienė (buhalterė)

AUTORIAI:

Richard Bock (Vokietija)
Dr. Rudolf Mackeprang (Vokietija)
Kilian Bauer (Vokietija)
Prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius
Prof. dr. Julija Kiršienė
Paulius Astromskis
Giedrius Remėza
Doc. dr. Rimvydas Petrauskas
Jūratė Kibirkštytė (vertėja)
Edita Birulienė (kalbos redaktorė)

„Notariato“ archyvo nuotraukos.

Viršelyje panaudota Krašto apsaugos ministerijos fotografija

(autorė Giedrė Maksimowicz)

Dėkojame Nacionaliniam muziejui Lietuvos didžiosios kunigaikštystės

Valdovų rūmams už fotografijas (psl. 58-59)

Tiražas 600 egz.

ISSN 1822-8127

Olimpiečių g. 4, Vilnius
El. paštas: rumai@notarai.lt
www.notarurumai.lt

Rengė spaudai ir spausdino
UAB „Reklamos dizainas“
Žirmūnų g. 139, Vilnius
www.redi.lt

© 2010 Lietuvos notarų rūmai

© 2007 Notarų herbo autorius Arvydas Každailis

Paskutines savaites skaičiuojantys 2010-ieji, be jokios abejonės, buvo notariato diplomatijos metai. Tiek vidinės, tiek išorinės. Tik derybų kelias, tinkamos retorikos paieškos, pozicijų lankstumas padėjo notariatui „pokriziniais“ 2010-ais išsaugoti notaro profesiją, kuriai nesiekė metė iššūkį liberalios teisėkūros iniciatyvos. Diplomatinės pastangomis Lietuvos notariato problemas pavyko iškelti į pasaulinį ir europinį notariato organizacijų lygmenį. Pasaulio notariatai į Lietuvą atsiuntė savo misijas, kurias įsitraukė į politinį dialogą su Lietuvos įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių atstovais. Lietuviškos notarų paslaugų kainodaros peripetijos šiemet buvo aptariamose Briuselio ir Marakešo forumuose. Apie plačią notariato diplomatiją skaitykite skirsnyje „Tarptautiniai santykiai“. Įtikinti kitus savo pozicijų teismu būtų nelengva, jei nesisimintume lotyniškojo notariato paskirties – tarnystės teisės viršenybės ir viešojo intereso naudai. Šio tikslo vedami, Lietuvos ir Vokietijos Koblenco notariatai šiemet atgaivino keitimąsi naujausiomis ir aktualiausiomis teisės žiniomis. Vilniuje spalio 18 dieną įvykusiame kolokviame diskutuota apie eu-

ropinės reikšmės reikalus – Europos sutarčių teisės pokyčius, notarų paslaugų kainodarą, įmonių teisę. Viliamės, kad skirsnyje „Straipsniai“ atkreipsite dėmesį į Vokietijos notarų R. Bocko, R. Mackeprango, K. Bauerio, Lietuvos teisės mokslo atstovų habil. dr. Vytauto Nekrošiaus, dr. Julijos Kiršienės ir jos kolegos P. Astromskio, teisininko G. Remėzos publikacijas. Akivaizdu, kad negalėjome apeiti ir Žalgirio mūšio 600-ųjų metinių – juk šio istorinio įvykio užkulisiuose diplomatijos ir raštinės pamatus dėliojo ir sutarčių kultūrą formavo dabartinių notarų pirmtakai. Apie tai – istoriko dr. Rimvydo Petrausko straipsnis. Ir, žinoma, kviečiame pasidžiaugti Lietuvos notariato kasdienės diplomatinės – tarnystės kliento poreikiams – pasiekimais. Sociologai jau šeštus metus iš eilės konstatuoja, jog tarp teisiųjų profesijų žmonės labiausiai pasitiki notariais.

Linkime malonaus ir prasmingo skaitymo.

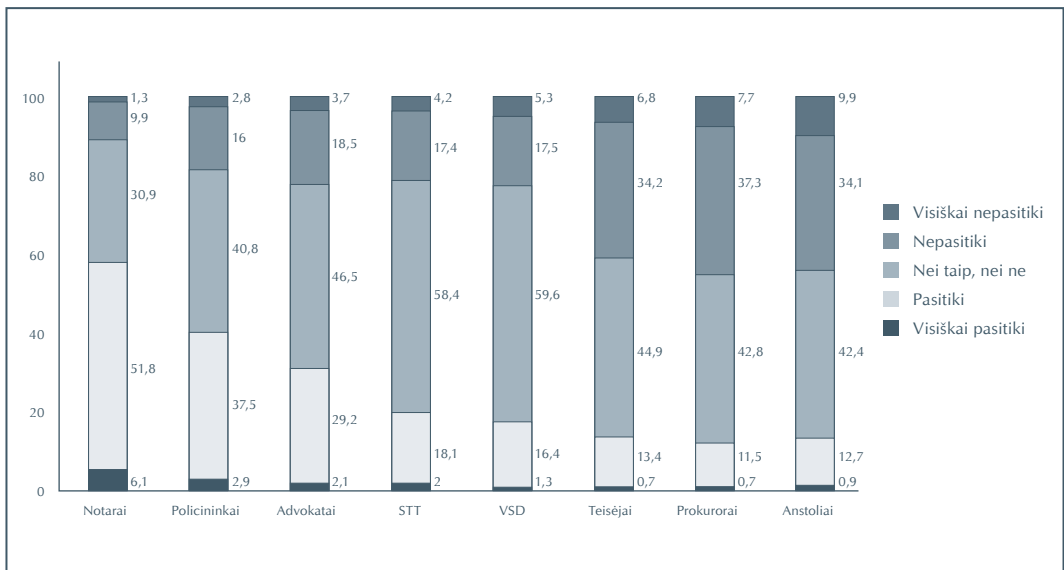
Jūsų „Notariatas“

VISUOMENĖS PASITIKĖJIMAS NOTARAIŠ – PAGRINDAS JŲ PASLAUGŲ PLĖTRAI

Dauguma Lietuvos gyventojų jau šeštus metus iš eilės pasitiki notarais. Respondentai pritarė, jei su notaro pagalba galėtų įforminti santuokos nutraukimą ar internete įsteigti įmonę.

Tai rodo sociologinė apklausa, kurią atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

Tyrimo duomenimis, vertindami teisinių profesijų atstovus, Lietuvos gyventojai šeštus metus iš eilės labiausiai pasitiki notarais (58%). Notarais nepasitiki 11% respondentų. Nuo 2009 metų pasitikėjimas notarais pakilo 5 procentiniais punktais (2009 m. – 53%). Pakilo pasitikėjimas ir policininkais (40%, 2009 m. – 36%). Pasitikėjimas kitų teisinių profesijų atstovais beveik nepakito: advokatais pasitiki 31% (2009 m. – 31%), Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojais – 20% (2009 m. – 22%), VSD pareigūnais – 18% (2009 m. – 18%), teisėjais – 14% (2009 m. – 15%), antstoliais – 14% (2009 m. – 12%), prokurorais – 12% (2009 m. – 13%).

Pasitikėjimas teisinių profesijų atstovais

Pastebėtina, kad pasitikinčiųjų notarais ir jais nepasitikinčiųjų skaičius šiemet didėjo, mažėjant abejingųjų.

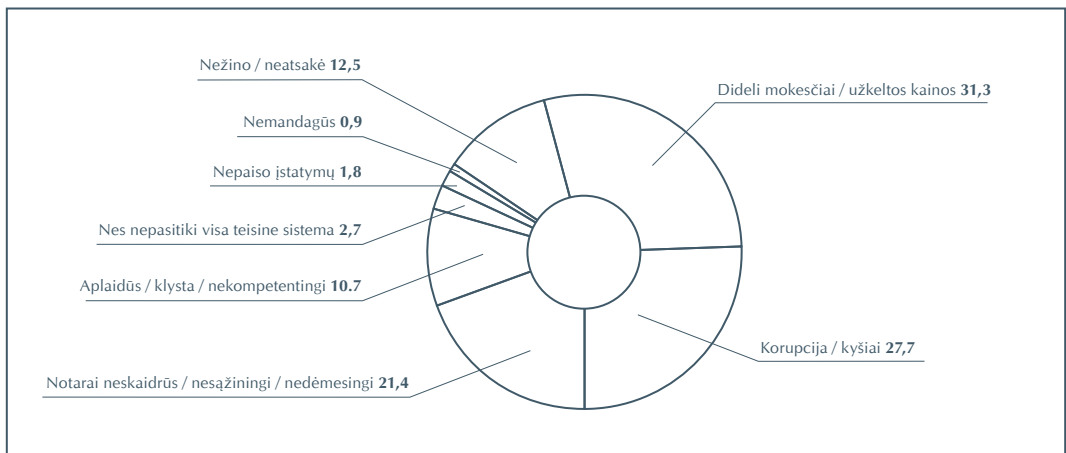

„Teisėtvara ir teisėsauga šiuo metu visuomenės dėmesio centre, todėl žmonės kritiškai teisėjų, prokurorų, VSD darbuotojų atžvilgiu. Pasitikėjimo notariais augimą siečiau su notariato pastangomis kritiškai įvertinti savo veiklą, labiau orientuotis į klientų, ateinančių gauti teisinės paslaugas, poreikius“, – sako „Vilmorus“ direktorius dr. Vladas Gaidys.

„Tikriausiai piliečiai pastebėjo mūsų pastangas gerinti teisinio aptarnavimo kokybę ir ginti viešąjį interesą civilinės teisės srityje. Be to, stengėmės būti savikritiški – nuobaudų sulaukė ir net įgaliojimų neteko drausmę pažeidę notarai“, – sako Lietuvos notarų rūmų prezidentas, Klaipėdos notaras Marius Stračkaitis.

Vis dėlto nepasitikinčiųjų notariais respondentų – vos ne dešimtadalis. Paprašius įvardyti savo nepasitikėjimo priežastis, dažniausiai nurodomi – labai dideli mokesčiai už paslaugas arba užkeltos kainos (31,3%), notarų korumpuotumas (27,2%), neskaidrumas, nesąžiningumas, neobjektyvumas (21,4%).

Nepasitikėjimo notariais priežastys

Notarų rūmų prezidento teigimu, apklausos rezultatai palankūs ir galimam notarų paslaugų spektro plėtimui ateityje.

„Vilmorus“ duomenimis, net 63% apklaustųjų palankiai vertina siūlymus, kad notaras galėtų nutraukti santuoką, kai tarp besiskiriančiųjų nėra ginčų ir jie neturi nepilnamečių vaikų.

Kaip vertinate siūlymus, kad notaras galėtų nutraukti santuoką, kai tarp besiskiriančių nėra ginčų ir šie neturi nepilnamečių vaikų?

	N	%
Teigiamai	427	42,6%
Greičiau teigiamai	204	20,4%
Patenkinamai	68	6,8%
Greičiau neigiamai	36	3,6%
Neigiamai	65	6,5%
<i>Nežinau / sunku pasakyti</i>	202	20,2%
Iš viso	1002	100,0%

48% respondentų pritaria ir šiuo metu Seime svarstomoms hipotekos reformos nuostatomis, siūlančioms, kad hipotekos sandoriai būtų įforminami tik pas notarą ir neberekėtų papildomai kreiptis į hipotekos teisėją.

Kaip vertinate siūlymus, kad hipotekos sandoriai būtų įforminami tik pas notarą ir neberekėtų papildomai kreiptis į hipotekos teisėją?

	N	%
Teigiamai	300	29,9%
Greičiau teigiamai	178	17,8%
Patenkinamai	74	7,4%
Greičiau neigiamai	34	3,4%
Neigiamai	51	5,1%
<i>Nežinau / sunku pasakyti</i>	365	36,4%
Iš viso	1002	100,0%

Daugiau kaip trečdalis respondentų (39%) teigiamai vertina siūlymus, kad įmonę arba bendrovę, dalyvaujant notarui, būtų galima įsteigti per internetą.

Kaip vertinate siūlymus, kad įmonę / bendrovę arba kitus juridinius asmenis būtų galima įsteigti per internetą, dalyvaujant notarui?

	N	%
Teigiamai	253	25,2%
Greičiau teigiamai	134	13,4%
Patenkinamai	76	7,6%
Greičiau neigiamai	69	6,9%
Neigiamai	113	11,3%
<i>Nežinau / sunku pasakyti</i>	357	35,6%
Iš viso	1002	100,0%

Per pastaruosius dvejus metus 37% respondentų lankėsi notarų biuruose, maždaug ketvirtadalis reikalus tvarkė vieną kartą, o 13% – du kartus ir dažniau. Du trečdaliai (65%) respondentų, tvarkiusių reikalus per pastaruosius dvejus metus notarų biuruose, notarų teikiamų paslaugų kokybę vertina gerai, 27% – patenkinamai.

Kiek kartų per pastaruosius 2 metus Jūs tvarkėte reikalus notaro biure?

	N	%
Vieną kartą	244	24,4%
2–3 kartus	104	10,4%
4 ir daugiau kartų	28	2,8%
Nesinaudojau notarų paslaugomis	626	62,5%
Iš viso	1002	100,0%

Kaip vertinate notarų paslaugų kokybę?

	N	%
Labai gerai	91	9,1%
Greičiau gerai	269	26,8%
Patenkinamai	180	18,0%
Greičiau blogai	31	3,1%
Labai blogai	18	1,8%
<i>Nežinau / sunku pasakyti</i>	413	41,2%
Iš viso	1002	100,0%

Tyrimo duomenimis, interesantams netenka ilgai laukti, kad pakliūtų pas notarą. Beveik ketvirtadalis apklaustųjų (arba dauguma apsilankiusių pas notarą respondentų) buvo priimti iš karto (24,5%). Kelias valandas laukti teko 8% apklaustųjų, pavieniais atvejais – ilgiau nei dieną.

Kiek laiko paskutinį kartą teko laukti priėmimo pas notarą?

	N	%
Priėmė iškart	245	24,5%
Kelias valandas	82	8,2%
Dieną	30	3,0%
Kelias dienas	53	5,3%
Savaitę ar ilgiau	22	2,2%
Neatsimenu	81	8,1%
Nebuvau pas notarą	489	48,8%
Iš viso	1002	100,0%

Absoliuti dauguma respondentų, kurie lankėsi pas notarą, liko patenkinti susitikimu (83%). Maždaug vienodai apklaustųjų (6,9 ir 6,6%) buvo nepatenkinti, nes pritrūko notaro ar jo biuro darbuotojų dėmesingumo ar kompetencijos. Pasitaikė ir nemandagumo atvejų.

Jei susitikimas su notaru paliko blogą įspūdį, tai įvyko dėl:

	N	%
Nieko netrūko, buvau viskuo patenkintas	278	83,0%
Notaro ar jo biuro darbuotojų nedėmesingumo	23	6,9%
Notaro ar jo darbuotojų kompetencijos trūkumo / neprofesionalumo	22	6,6%
Notaro ar jo biuro darbuotojų nemandagumo	9	2,7%
Nepatogios biuro vietos ar netinkamo išplanavimo	3	,9%
Iš viso	335	100,0%

Anot tyrimo, gyventojai mano, jog šiuo metu Lietuvoje notarų pakanka.

Ar Lietuvoje, Jūsų manymu, pakanka notarų?

	N	%
Taip	556	55,5%
Ne	49	4,9%
<i>Nežinau / sunku pasakyti</i>	397	39,6%
Iš viso	1002	100,0%

Tyrimas rodo, kad žmonės nesidomi notarų paslaugų įkainių reguliavimo tvarka. Daugiau kaip du trečdaliai apklaustųjų net nežinojo, ar 2010 metais keitėsi notarų įkainiai, o beveik ketvirtadalis klaidingai nurodė, kad paslaugų įkainiai didėjo. Daugiau kaip ketvirtadalis respondentų teigė maną, jog notari patys sau nustato paslaugų įkainius, ir tik vos daugiau nei dešimtadalis žinojo, jog tai teisingumo ministro kompetencijos sfera.

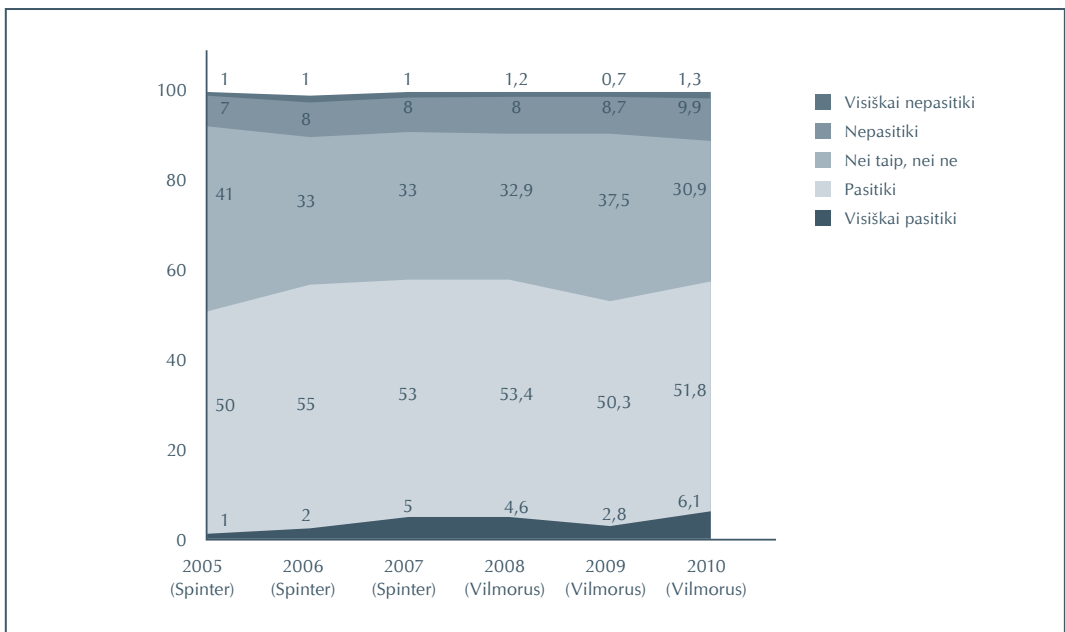
Kaip šiemet pasikeitė notarų paslaugų įkainiai?

	N	%
Įkainiai padidėjo	242	24,2%
Įkainiai sumažėjo	10	1,0%
Įkainiai nepasikeitė	53	5,3%
<i>Nieko nežinau</i>	697	69,6%
Iš viso	1002	100,0%

Kaip jūs manote, kas nustato notarų paslaugų įkainius?

	N	%
Patys notariai	288	28,7%
Teisingumo ministerija	127	12,7%
Vyriausybė	78	7,8%
Finansų ministerija	53	5,3%
Vidaus reikalų ministerija	12	1,2%
Seimas	11	1,1%
Prezidentas	6	0,6%
<i>Nežinau</i>	427	42,6%
Iš viso	1002	100,0%

Nepaisant ekonominės recesijos pasekmių, sumažėjusio notarinių veikslių skaičiaus, 2010 metais pasitikėjimas notariais grįžo į „prieškrizinius“ laikus ir atitinka 2007 metų rodiklius. Tai gali rodyti, kad klientų aptarnavimo kokybė ir kultūra ekonominių išbandymų akivaizdoje buvo notariato prioritetas.

Pasitikėjimo notariais pokyčiai 2005–2010 metais

„Vilmorus“ Lietuvos notarų rūmų užsakymu šių metų spalio 1–11 dienomis pagal reprezentatyvų tyrimo metodiką 18 miestų ir 51 kaime apklausė 1002 respondentus, kurių amžius 18 ir daugiau metų. Sociologinių tyrimų bendrovė buvo pasirinkta per Lietuvos notarų rūmų surengtą pirkimo apklausą iš penkių pretendentių.

„Notariato“ inf.

LIETUVOS IR VOKIETIJOS NOTARŲ KOLOKVIUME - ES IR NACIONALINĖS TEISĖS AKTUALIJOS

Lietuvos ir Vokietijos Koblenco miesto notarus vienijančios organizacijos atgaivino prieš kelerius metus gyvavusią tradiciją bendrose konferencijose dalintis notarams aktualia teisės mokslo ir praktikos patirtimi.

Spalio 18 dieną Vilniuje, Notarų rūmuose surengtas kolokviumas „Lotyniškasis notariatas viešojo intereso sargyboje“, į kurį atvyko Vokietijos federalinių notarų rūmų viceprezidentas, Koblenco notarų rūmų prezidentas, justicijos patarėjas Richardas Bockas, Bad Kroicnacho miesto notaras, justicijos patarėjas dr. Rudolfas Mackeprangas, Vormso miesto notaras Kilianas Baueris.

Kolokviume dalyvavo Lietuvos notariai, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto nariai ir biuro darbuotojai, Teisingumo ministerijos vadovybės atstovai, Vilniaus, Mykolo Romerio ir Vytauto Didžiojo universitetų teisės fakultetų mokslininkai, valstybinių įstaigų darbuotojai, advokatai, teisininkai.

Šio leidinio „Straipsnių“ skiltyje skelbiame kolokviumo dalyvių iš Vokietijos ir dalies pranešėjų iš Lietuvos pranešimus.

■

*Koblenco notarų rūmų delegacija (iš dešinės) –
R. Bockas, K. Baueris ir R. Mackeprangas*

*Koblenco notarų rūmų
prezidentas R. Bockas ir
Seimo Teisės ir teisėtvarkos
komiteto pirmininkas
S. Šedbaras*

*Kolokviumo pranešimų klausosi teisingumo ministras
dr. R. Šimašius ir LNR prezidentas M. Stračkaitis*

Richardas Bockas

Notaras teisės tarėjas,

Koblenco (Vokietija) notarų rūmų prezidentas

MINTYS APIE ŽALIAJĄ KNYGĄ IR POLITINES GALIMYBES SUKURTI EUROPOS SUTARČIŲ TEISĘ

*Pranešimas skaitytas Lietuvos notarų rūmų ir Koblenco notarų rūmų kolokviume „Lotyniškas notariatas viešojo intereso sargyboje“ Vilniuje 2010 m. spalio 18 d.

I. Europos Komisijos Žalioji knyga

Neseniai išleistoje Žaliojoje knygoje¹ Europos Komisija (EK) pateikė diskusijai įvairių teisinių priemonių galimybių, skirtų reguliuoti Bendrijos sutarčių teisę. EK laikosi nuomonės, kad dėl Europos Sąjungoje (ES) egzistuojančių skirtingų sutarčių teisės sistemų, santykiuose su užsienio rinkomis atsiranda didesnės sandorių sąnaudos. Būtų siekiama mažinti šias sandorių sąnaudas, pašalinti įmonių teisinį netikrumą ir stiprinti vartotojų pasitikėjimą vidaus rinka. EK nagrinėja šias esmines galimybes:

- Teisės aktų leidėjams skirtas „priemonių rinkinys“ („Toolbox“) arba Komisijos rekomendacija, kuri būtų teisiškai neprivaloma priemonė.

- Neprivalomas Europos sutarčių teisės reglamentas (vadinamoji „28-oji sistema“), kuris galiojotų kartu su nacionalinės teisės normomis.

- Direktyva / reglamentas dėl privalomos Europos sutarčių teisės ar Civilinis kodeksas, kuris pakeistų nacionalinę sutarčių teisę.

Tačiau abejonių kyla dėl šių, atrodytų, viešų konsultacijų ir 2010 07 01 EK pranešimo spaudai², kuris buvo pateiktas pristatant Žalioją knygą. Jame ES teisingumo komisarė Viviane Reding linkusi gana aiškiai pritariti suvienodintai Europos sutarčių teisei. Manoma, kad pirmame etape EK planuoja įdiegti Europos sutarčių teisę, kuri būtų neprivaloma priemonė („28-oji sistema“), o antrame etape

¹ EK Žalioji knyga 2010 07 01 dėl politinių galimybių sukurti Europos sutarčių teisę vartotojams ir įmonėms, KOM (2010) 348 galutinis.

² IP/10/872, 2010-07-01.

privalomoji sutarčių teisės sistema visiškai išstumtų nacionalinę civilinę teisę.

II. Bendrijos kompetencija Europos sutarčių teisėje / Civilinis kodeksas

Teisinės kompetencijos požiūriu būtų neabejotinai leistina įvesti neprivalomą „priemonių rinkinį“, kuris apimtų Europos teisės aktų leidėjams skirtas rekomendacijas, gerinančias sutarčių teisės srityje teisės aktų terminijos ir turinio vientisumą.

Bent jau Bendrijos kompetencijų atžvilgiu didelių abejonių nekelia (dėl kritikos žr. 3-ią punktą) ir „28-oji sistema“, kaip neprivaloma priemonė (neprivaloma sutarčių teisė). Neprivaloma sutarčių teisė iš principo nėra Sąjungos kompetencija. „28-oji sistema“ nesiremia nei Sutarties dėl ES veikimo 81 str., nei 114 str., nes tai nėra teisinio bendradarbiavimo atvejis ir neturi būti sulygintos šalių narių teisinės normos¹. Tačiau galima remtis papildoma kompetencija, kuri numatyta Sutarties dėl ES veikimo 352 str. Ši generalinės išlygos pobūdžio nuostata veikia, jei įgyvendinat sutarties tikslus reikalinga Europos teisinė priemonė vienoje iš sutartyje numatytų politikos sričių (čia Sutarties dėl ES veikimo 26 str.: vidaus rinka), o sutartyje tai nėra reglamentuota. EK siūlymu ir pritarus Europos Parlamentui (EP), ES Taryba gali vienbalsiai priimti atitinkamas teisės normas. Taigi bet kokių atveju būtinas Vokietijos Federacinės Respublikos sutikimas.

Norint Bendrijos lygiu vykdyti politines derybas dėl priemonių pagal Sutarties dėl ES veikimo 352 str., reikia atsižvelgti į Įstatymo dėl atsakomybės už integraciją 8 str. nuostatas (Federalinio konstitucinio teismo priimto „Lisabonos sprendimo“ įgyvendinimas). Remdamasis juo, Vokietijos atstovas ES Taryboje gali pritarti teisinio akto priėmimui tik tuo atveju, jei šiuo klausimu jau įsigaliojo pritarimo reikalaujantis įstatymas pagal Vokietijos Konstitucijos 23 str. 1 pstr. Taigi, neturint Bundestago ir Bundesrato sutikimo, toks teisinis aktas Europos lygiu negali būti priimtas.

Be to, privaloma Europos sutarčių teisė bei Civilinis kodeksas neturėtų teisinio pagrindo². Tokios priemonės kaip „priemonių rinkinys“ arba „fakultatyvi teisinė sistema“ nėra nuo pat pradžių akivaizdžiai tikslingos, tad privaloma Europos sutarčių teisė žlugs jau vien dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų.

III. Dalykiniai priekaištai neprivalomai Europos sutarčių teisei

Bendrijos kompetencijos požiūriu Europos sutarčių teisė dar galėtų būti pripažįstama tik kaip neprivaloma priemonė, tačiau savo esme ji sukelia pagrįstą abejonių ir neatitikimų vartotojų ir įmonių poreikių. Tai dar ne viskas, nes nepaisant tik pradiname etape neprivalomo Europos sutarčių teisės pobūdžio, jis grėstų šalims narėms, kuriose galioja aukšti sutarčių teisės standartai (Vokietija, Prancūzija ir Austrija), esminiu įsikišimu į nacionalinę civilinės teisės sistemą. Beje, ir kitais aspektais (neprivaloma) priemonė sukelia sutarčių teisėje didelių problemų.

1. Apsiribojimas sutarčių teise problemų neišsprendžia

Taigi, viena vertus, nepakanka sutarčių teisėje sukurti bendrą normų sistemą, nes norint tam tikroje gyvenimo ar ūkinės veiklos srityje suvienodinti teisės nuostatas, faktiškai reikia suderinti visas su ja susijusias esmines teisės normas, kad praktikoje būtų sukuriama realiai apčiuopiama pridėtinė vertė. Tačiau kalbant apie įprastines vartotojų sutartis, akivaizdu, kad jas sudarant nei vartotojui, nei įmonei nepakanka vien sutarčių teisės. Dažniausiai teisiniai sutarčių klausimai tiesiogiai susipina su deliktine, civilinio proceso (ypač įrodymų), vykdymo proceso ir bankroto teise. To negalima ignoruoti. Kita vertus, kitose nesuderintose teisės srityse gali kilti didelių suderinimo problemų dėl to, kad Europos sutarčių teisė nesuderinta su nacionalinėmis sistemomis. Kyla grėsmė, kad subyrės bendros civilinės ir proceso teisės sistemos sistemiskumas.

Iš karto reikia racionaliai atmesti neprivalomo instrumento išplėstinį taikymą, pvz., daiktinės teisės

¹ Žr. EBTT, sprendimas 2006 05 02, byla C-436/03.

² Žr. Ernst, AcP 2008, 248, 259.

klausimais, nes daiktiniai teisiniai santykiai, skirtingai nei prievolių teisė, veikia ne tik tarp abiejų šalių, bet dar yra susiję ir su trečiosiomis šalimis. Kadangi daiktinė teisė veikia absoliučiai kiekvieno atžvilgiu, ji negali būti teisės pasirinkimo objektas arba priklausyti nuo šalių valios. Ir dar: kiekvienas privaletų turėti galimybę paprastai ir patikimai nustatyti nuosavybės santykius. Ši nuostata galioja ir vykdymo proceso priemonių bei bankroto atvejais. Taigi konkuruojančios daiktinės teisės sistemos vienoje šalyje yra iš esmės nesuderinamos. Todėl reikėtų išlaikyti pasaulyje pripažintą bendro galiojimo principą *lex rei sitae*. Antraip gresia didelis teisinės sistemos netikrumas ir būtų neaiškios teisinės garantijos.

2. Pasiūlymas dėl bendros principų sistemos („Draft Common Frame of Reference“) nėra Europos sutarčių teisės pagrindas

Bendra sutarčių teisė taip pat neturi įtikinamos ir patikimos bazės. Ypač vadinamasis „Pasiūlymas dėl bendros principų sistemos“ („Draft Common Frame of Reference“ – DCFR), nepaisant Europos Komisijos patikinimų, nėra tinkamas Europos sutarčių teisės pagrindas, nes iki šiol jis atspindi tik jį rengiant dalyvavusių mokslininkų nuomonę ir kartu yra griežtai mokslininkų kritikuojamas¹. Akivaizdu, kad Europos Komisija nesuinteresuota rimta dalykine diskusija, nes neseniai sudarytą ekspertų komisiją, turinčią įvertinti DFCR, sudaro būtent tie mokslininkai, kurie dalyvavo ją rengiant. Negalima rimtai tvirtinti, kad tokiu būdu įmanoma objektyviai ir nepriklausomai įvertinti DCFR kokybę ir tinkamumą.

3. Sutarčių teisė Bendrijos lygiu atima iš šalių narių savos teisėkūros kompetenciją

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į kitą aspektą: veikianti ir teisiškai garantuota sutarčių teisė yra sėkmingos šalies ūkio plėtros pamatas. Tačiau šiais laikais greitai keičiasi techninės ir ekonomi-

nės sąlygos. Vadinasi, įstatymų leidėjas turi gebėti greitai reaguoti. Būtent tokios sėkmingos ekonomikos šalis kaip Vokietija visuomet sugeba lanksčiai pritaikyti teisės sistemą prie ekonominių sąlygų. Bendrijos teisės atveju nacionalinis įstatymų aktų leidėjas praranda šioje svarbioje sutarčių teisės dalyje tokių pataisų kompetenciją. Todėl toliau sutarčių teisę plėtoti ir formuoti galėtų tik ilgai trunkanti ir sudėtinga Bendrijos įstatymų leidyba. Ši problematika Komisijos sumanytoje neprivalomoje priemonėje pasireiškėtu ir tuo, kad kiekvienam, net ir mažiausiam priemonės pakeitimui pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 352 str. reikia vienbalsio šalių narių pritarimo Taryboje. Kaip žinome, tai sunkiai pasiekama. Taigi, nepaisant tokių pataisų būtinumo, politiškai jos visada būtų sunkiai pasiekiamos. Tuo pat metu Europos Komisija turėtų iniciatyvos teisę ir faktiškai galėtų spręsti, koku metu galima būtų tikėtis pataisų. Norint priimti pataisus, pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 352 str. 1 pastr. 1 sakinio nuostatas, visada reikia atitinkamo Komisijos pasiūlymo. Ši aplinkybė leidžia geriau suvokti neigiamą Komisijos požiūrį dėl gryo „priemonių rinkinio“, skirto pagerinti Bendrijos teisės aktų leidėjų sąlygas, ir dėl akivaizdžiai palankaus Komisijos pritarimo neprivalomai priemonei.

4. Ilgametis teisinis netikrumas interpretuojant teises normas

Įdėmiau pasiaiškinus paaiškėja, kad didesnis vartotojų ir įmonių teisinis tikrumas, kuris, Komisijos tvirtinimu, atsirastų taikant bendrosios sutarčių teisės priemonę, yra klaidinga išvada. Bet koku atveju per daugelį metų ar net dešimtmečių atsirastų priešingas efektas: prireiktų labai daug laiko, kol paskutinės instancijos teismas – Europos Bendrijų Teisingumo Teismas – priimtų įpareigojančius sprendimus visais klausimais, susijusiais su didelės apimties įstatymų rinkinio taikymu ir interpretavimu². Prieš sulaukiant šių sprendimų, ES šalių narių nacionaliniai teismai neabejotinai labai skirtingai išaiškintų Europos sutarčių teisės sąvokas ir nuostatas³. Galiausiai teisinis bendravimas būtų

¹ Žr. Civilinės teisės profesorių Eidenmüllers, Faust, Grigoleit, Jansen ir Zimmermann įvertinimą: „JuristenZeitung“ 2008, p. 529, 549 ir toliau: „Tekstas kenčia nuo daugybės didelių trūkumų. [...] Ypač daug abejonių kelia tai, kad pasiūlymas kloja kelią privatinės autonomijos panaikinimui [...] Todėl šis pasiūlymas negali būti įstatymų rinkinio (neprivalomo) pagrindas.“; Žr. taip pat Grigoleit, AcP (Archiv für civilistische Praxis) psl. 354, 402 ir toliau.

² Žr. Grigoleit, AcP 2010, 354, 405 ir toliau.

³ Žr. Eidenmüller/Faust/Grigoleit/Jansen/Zimmermann, JZ 2008, 529, 537; Grigoleit, AcP 2010, 354, 391 ir 398 ir toliau.

ne pagreitas ir supaprastintas, o apsinkintas ir sulėtintas. Tuo pat metu nei verslas, nei vartotojai, o kartu ir patys teisės taikytojai nebūtų patikimai teisiškai apsaugoti, ką šiuo metu garantuoja aukšto ekonominio išvystymo nacionalinių valstybių sutarčių teisės sistemos¹.

Kaip rodo praktinė patirtis, neįtikinamas yra ir Komisijos argumentas, kad visomis oficialiomis kalbomis pateikta bendra sutarčių teisė padidintų teisinį tikrumą. Neseniai EBTT nagrinėjant bylą C-511/08 (Heinricho Heinės komercinė bendrovė) išaiškėjo problema, kad direktyva 97/7/EB gali būti skirtingai interpretuojama dėl oficialaus vertimo. EBTT nusprendė, kad direktyva interpretuotina ne remiantis vertimais į vokiečių, anglų ir prancūzų kalbas, o remiantis italų ir ispanų kalbų vertimais. Galima teigti, kad Bendrijos teisė interpretuojama ir taikoma atsitiktinai.

5. Naujo Europos civilinio teisingumo būtinybė

Norint sukurti tokios plačios apimties teisinę priemonę kaip Europos sutarčių teisė – nepriklausomai, ar ji būtų privaloma, ar ne, reikėtų sukurti veikiantį Europos civilinį teisingumą. Dabartinės sudėties ir pajėgumų EBTT ir pirmosios instancijos teismai negalėtų atlikti Aukščiausio civilinio teismo vaidmens². Neturint bendros Europos instancijų sistemos, negalima prasmingai taikyti ir plėtoti tokio masto ir reikšmės bendro sutarčių teisės kodifikavimo (sistemimo)³.

Šiame kontekste Sąjungos privatinę teisę įgyvendinti pirmiausia turėtų nacionaliniai teismai. Komisija išreiškia lūkestį, kad bendras reglamentavimas apsaugotų nacionalinius teisėjus ir kitus teisės taikytojus nuo konfrontacijų su įvairiomis užsienio šalių teisės sistemomis. Tačiau faktiškai priėmus Komisijos favorizuojamą neprivalomą priemonę, teisėjams, be nacionalinės teisės, tektų taikyti dar vieną privatinės teisės sistemą. Ją aiškinant reikėtų

atsižvelgti į visas ES šalių narių kalbas ir precedentinis atvejus. Užtuot supaprastinus, viskas būtų atliekama sudėtingiau ir teisėsauga taptų lėtesnė.

Beje, ir pati Komisija pripažįsta, kad, įvedus lygiagrečiai galiojančią sistemą, teisinė padėtis pasidarytų sudėtingesnė, o teisinės aplinkybės būtų kompleksiškos⁴.

6. Vartotojų apsaugos standartų išderinimas

Bendra Europos sutarčių teisė – nesvarbu, laisvai ar neprivalomai ji būtų taikoma, – išstumtų nacionalinius vartotojų apsaugos standartus⁵. Šiandien pasiekta, kad įmonė gali pasirinkti teisę ir naudoti bendros formos pavyzdines sutartis, taip sumažindama išlaidas teisinėms konsultacijoms⁶. Tačiau iki šiol ji privalėdavo atsižvelgti į vartotojo gyvenamojoje vietoje galiojančias vartotojų apsaugos teisės normas, kurios įvairiose šalyse yra skirtingos⁷. Pagaliau pripažintina, kad sutarčių teisės suvienodinimas gali būti pasiektas tik atsisakius tokių privalomų apsaugos nuostatų vartotojo gyvenamojoje vietoje ir sulyginus įvairius nacionalinius standartus. Nepagelbėtų ir tas faktas, kad Europos sutarčių teisė veiktų fakultatyviai: vartotojas pats neturėtų galimybės pasirinkti, o privalėtų pritariti vienpusiškai nustatyta pirkinio ar trokštamos paslaugos teikėjo teisės sistemai. Neprivalomos priemonės tariamai suteikiama galimybė pasirinkti realybėje apriboja įmonių vienpusiška galutinio pasirinkimo teisę, įtvirtinta jos standartinėse sutartyse.

Reglamente „Roma I“ apie teisę, taikomą kreditoriaus ir skolininko teisiniuose santykiuose⁸, ši problema buvo įvertinta: reglamento 6 straipsnyje numatyta, kad vartotojų sandoriams galioja teisė tos valstybės, kurioje vartotojas nuolat gyvena, jei įmonė kokia nors forma toje valstybėje vykdo savo ūkinę komercinę veiklą. Reglamento 6 str. 2 pasitraipos nuostata dėl taikytinos teisės pasirinkimo

¹ Žr. ir informacinį lankstinuką „Law made in Germany“, išleistą remiant Vokietijos teisingumo ministerijai: <http://www.lawmadeingermany.de/> ir Vokietijos teisingumo ministerijos inicijuotą „Vokietijos teisės susivienijimą“ („Bündnis für das deutsche Recht“) (2008 spalio 27 d. pranešimas spaudai).

² Žr. EBTT byloje Freiburgo komunaliniai statiniai, C-37/02; taip pat Ernst, AcP 2008, 248, 267; Grigoleit, AcP 2010, 354, 390.

³ Grigoleit, AcP 2010, 354, 401.

⁴ Žalioji knyga, p. 10.

⁵ Žr. Müller, EuZW 2003, 683, 684.

⁶ Žr. Ernst, AcP 2008, 248, 265: „Renkantis taikytiną teisę galima vien Europos viduje rinktis iš beveik trisdešimties sutarčių teisės sistemų (...)“.

⁷ Žr. potvarkis Nr. 593/2008 6 str. apie prievolių santykiams iš sutarčių taikytiną teisę (taip vad. Roma I).

⁸ Žr. FN 14.

negali atimti iš vartotojo jo tėvynėje galiojančių apsaugos standartų nuostatų.

Čia slypi „28-osios sistemos“ dilema. Arba joje būtų nenumatyta gyvenamosios šalies teisės pirmenybė ir teisės suvienodinimo labai būtų paaukota vartotojų apsauga, arba išlaikyta palanki nacionalinė vartotojų apsaugos standartų išlyga užkirstų kelią įmonėms naudotis suvienodinta sutarčių teise¹. Taigi Komisijos tvirtinimas, kad suvienodinta sutarčių teisė atitinka taip pat ir vartotojų interesus, yra neteisingas.

7. Skirtinga sutarčių teisė nesudaro kliūčių komercijai

Europos Komisija klaidingai įsivaizduoja, kad vien tik teisiškai suvienodinus galima paskatinti tarptautinį vartojimą ir pagerinti vidaus rinką, ir tai yra sunkinanti aplinkybė. Pamiřtama, kad pirmiausia visai kiti – ne teisiniai, o už taikomos teisės ribų esantys – veiksniai lemia apsisprendimą pirkti arba parduoti prekes tarptautiniu mastu. Lemiamos kliūtys kuriant bendrąją vartojimo rinką be barjerų yra kalbos barjeras ir atstumas. Nemokėdamas kitos kalbos, vartotojas nesupranta katalogo ar interneto pasiūlymo, todėl netenka prasmės svarstymai apie teisinius galimo pirkimo sandorio aspektus.

8. Praktikoje nėra poreikio vienodinti sutarčių teisę

Suvenodintos Europos sutarčių teisės projektą platina maža grupelė mokslininkų ir Europos Komisija, neatsižvelgdama į praktinius poreikius. Atidžiau pažiūrėjus paaiškėja, kad nėra jokio poreikio suvienodinti sutarčių teisę. Tai įrodo ir ligišolinė patirtis suvienodinant įstatymų normas, o ypač tarptautinė JT pirkimo ir pardavimo teisė.

a) Sandoriai tarp įmonių

JT pirkimo ir pardavimo teisėje (CISG – Konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo ir pardavimo sutarčių) numatyta tarptautinėms reikmėms pritaikyta bendra teisė svarbiausiai tarptautinei komercinei veiklai – prekėms pirkti. Tačiau įmonių praktikoje

dažniausiai pasinaudojama CISG 6 str. numatytu leidimu pasirinkti taikytiną teisę ir CISG aiškiai atsisakoma². Šalys nuolat profesionaliai konsultuojamos dėl tokių sąlygų ir pasirenka joms tinkančią teisę. Nacionalinių teisės nuostatų privalumas tas, kad jos garantuoja patikrintą ir patikimą civilinę ir komercinę teisę kartu su tinkančiomis teisinės apsaugos galimybėmis.

b) Įmonių ir vartotojų sandoriai

Europos sutarčių teisė nepasiekia užsibrėžto tikslo ir įmonių bei vartotojų sandorių srityje: į vartotojų poreikius bendra sutarčių teisė neatsižvelgia, nes jiems netaikomi jų gyvenamojoje vietoje galiojantys apsaugos standartai, kurių taikymą šiuo metu garantuoja reglamentas „Roma I“ (žr. aukščiau). Ypač aukštą vartotojų apsaugos standartų lygį pasiekusiose šalyse, tokiose kaip Vokietija, dėl suvienodintos sutarčių teisės vartotojams kiltų bėgštamavimų, kad labai pablogės jų teisinė būklė. Tad vartotojui nebebūtų taikoma pažįstama jo įprastinės gyvenamosios vietos teisė ir derybų Taryboje metu greičiausiai nebus įmanoma pasiekti aukštų apsaugos standartų, kaip Vokietijoje.

Tačiau kuriant santykius su vartotojais, įmonėms nereikia naujos suvienodintos sutarčių teisės, nes pageidaujamas teisinis vienodumas tiekiant prekes ir teikiant paslaugas dažniausiai pasiekiamas naudojant individualias įmonės standartines sutarčių sąlygas. Tuo atveju vartotojo gyvenamosios vietos nacionalinės sutarčių teisės turinys ir forma beveik nevaizduoja jokio vaidmens. Įmonėms papildant standartinių sutarčių sąlygas dar reikėtų ir suvienodintų Bendrijos įstatymų aktų, tad tas poreikis būtų susijęs su kuo platesniu nacionalinių įstatymų nuostatų dėl standartinių sutarčių sąlygų suderinimu. Tačiau būtent šioje srityje Direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais vykdomas platus ir praktikoje veikiantis suderinimas. Toliau plėtojant Bendrijos teisę teisinių įmonių ir vartotojų santykių linkme, pradėti reikėtų nuo šios vietos.

¹ Žr. ir Müller, EuZW 2003, 683, 685.

² Žr. Meyer RabelsZ, 2005, 457 ir toliau: 42% advokatų reguliariai atsisako JT pirkimo ir pardavimo teisės ir tik 8% reguliariai susitaria dėl jos taikymo; žr. taip pat Ernst, AcP 2008, 248, 265: „Pritarimą teisiniuose sandoriniuose [...] galima būtų pavadinti kukliu“.

c) Sutartys tarp vartotojų

Sutartims tarp vartotojų taip pat nėra būtina bendra Europos sutarčių teisė. Šioje srityje tarptautiniai sandoriai yra ypač reti ir neturi reikšmės vidaus rinkai.

9. Nėra poreikio, nes egzistuoja direktyva dėl vartotojų sutarčių teisės

Dar reikia priminti, kad Europos lygiu ilgą laiką rengiama direktyva dėl vartotojų sutarčių teisės (KOM (2008) 614). Kol šis teisinės apsaugos projektas nebaigtas ir kol nėra patikimų jo taikymo praktikoje rezultatų, tol nėra poreikio lygiagrečiai dirbti su bendra sutarčių teise. Direktyva dėl vartotojų sutarčių teisės siekia visiško suderinimo ir kartu suvienodinti teisę, kaip ir Europos sutarčių teisė.

IV. Baigiamosios pastabos

Europos sutarčių teisės sistemos – „28-osios sistemos“ – taikymas turi būti atmetas. Tai ne tik neįvertintų tikrųjų įmonių ir vartotojų poreikių, bet ir sumažintų dabartinius išsivysčiusios ekonomikos šalių su veikiančiomis teisės sistemomis, tokių kaip Vokietija, teisinių garantijų ir teisėsaugos veikimo standartus.

Užuot tai darius, reikėtų pasinaudoti DCFR (bendros principų sistemos) teikiamais duomenimis kuriant bendrą principų bazę (CFR) ir praktinių priemonių rinkinį įstatymų aktų leidėjams („priemonių rinkinys“) ir taip pasiekti, kad Europos Sąjungos įstatymo aktai būtų tolygūs ir būtų pagerinta jų kokybė, kartu atsižvelgiant į teisinių santykių interesus. Taip pat reikėtų palaukti, kol bus politiškai įvertinta direktyva dėl vartotojų sutarčių teisės ir nustatyta, ar ji pasiteisino praktikoje. Kol tai nebus padaryta, negalima rimtai nustatyti, ar verta sutarčių teisėje Bendrijos lygiu daryti kokius nors veiksmus. Todėl Vokietijos vyriausybė koalicijos sutartyje atmetė poreikį taikyti bendrą Europos sutarčių teisę¹.

■

¹ Rz. Koalicijos sutartis, 5040 iki 5043.

dr. Rudolfas Mackeprangas

Bad Kroicnacho miesto (Vokietija) notaras,
teisės tarėjas

NOTARŲ PASLAUGŲ ĮKAINIŲ REGULIAVIMAS VOKIETIJOJE

*Pranešimas skaitytas Lietuvos notarų rūmų ir Koblenco notarų rūmų kolokviume „Lotyniškasis notariatas viešojo intereso sargyboje“ Vilniuje 2010 m. spalio 18 d.

„Apie pinigus nekalbama“ – byloja sena patarlė. Tad ar gali notaras skaityti paskaitą tokia tema?

Taip, žinoma, gali. Juk savaime suprantama, kad notarai už savo veiklą gauna atlygį. Ir profesinis notarų luomas, ir visuomenė sutaria, kad būtų viešai diskutuojama, koks turėtų būti notarų atlygis.

Todėl dėkoju už suteiktą galimybę šiandien Jums išdėstyti pagrindinius principus, kuriais pagal mūsų teisinę ir konstitucinę sistemą turėtų būti grindžiami visi reglamentai dėl notarų paslaugų įkainių.

Pagrindiniai principai:

Šalyje privalo būti visiems tos šalies notarams galiojanti bendra notarų paslaugų įkainių tvarka ir iš to kylantis draudimas susitarti dėl atlygio dydžio.

Notaro atlygio dydis turi priklausyti ne nuo darbo sąnaudų, o nuo sandorio vertės (su verte siejamo atlygio principas).

Notarų paslaugų įkainiai turi būti tokio dydžio, kad užtikrintų deramo lygio notarų pajamas.

I. Bendra notarų paslaugų įkainių tvarka ir draudimas susitarti dėl atlygio dydžio

Notarai veikia preventyvosios teisėsaugos srityje kaip viešosios tarnybos atstovai. Valstybės įgaliojimu jie atlieka valstybinės valdžios funkciją ir sudaro dalį savavonoriško teisingumo realizavimo, kurį vykdo teismai. Atlikdami savo pareigas, notarai privalo laikytis įstatymų ir teisės aktų, o įstatymų leidyba savo ruožtu privalo laikytis konstitucingumo.

Todėl darome išvadą, kad pagal konstitucines nuostatas notarų paslaugų įkainių tvarka turi būti galutinai nustatoma įstatymo arba gali būti nustatoma remiantis įstatymu. Atkreipta galimybė, kad notaras ir klientas tartųsi tarpusavyje dėl atlygio dydžio. Notariniai veiksmai atliekami ne remiantis

privačiu teisiniu įgaliojimu (per „sutartį“ su klientu), o yra aukščiausios valstybinės valdžios veikla („tarnybiniai veiksmai“), kuri vykdoma kaip visuomeninis teisinis procesas.

Pagal visose moderniose konstitucinėse valstybėse įtvirtintą svarbią konstitucinę nuostatą – lygybės principą, vykdant aukščiausią valstybinę valdžią, visi valstybės piliečiai privalo būti traktuojami vienodai. Vadinas, už tą patį tarnybinį veiksma visada turi būti imamas vienodas įstatymu nustatytas atlygis.

Bet kokia Konstitucija įtvirtinta notarų paslaugų įkainių tvarka turi įvertinti savavališkų priemonių draudimą, kylantį iš to pačio lygybės bei teisinės valstybės principo. Todėl notari, kaip ir teismai, negali savavališkai susiderėti ir nustatyti atlygio už savo tarnybinę veiklą. Dar daugiau: notarų vykdoma valstybinės valdžios funkcija reikalauja, kad būtų sukurti dalyvaujančioms šalims suprantami ir patikimi notaro atlygio apskaičiavimo principai.

Todėl dėl galiojančių konstitucinių teisinių principų draudžiami susitarimai dėl atlygio. Vien tik maksimalaus atlygio dydžio nustatymas neatitiks čia išvardytų principų ir mūsų požiūriu būtų traktuotinas kaip neatitinkantis Konstitucijos.

Sukurti ir palaikyti bendrą notarų paslaugų įkainių tvarką bei drausti susitarti dėl atlygio reikia dar ir todėl, kad būtų garantuotas nešališkas notaro tarnybinių paslaugų vykdymas. Tvirtindami dokumentą, notari privalo rūpintis, kad jų tvirtinami susitarimai nesikirstų su teise ir įstatymais. Jie taip pat turi išsamiai išaiškinti šalims jų veiksmų teisinę pasekmę ir atkreipti dėmesį, kad būtų išvengta klaidų ir abejonių, o nepatyrusios ir neišprususios šalys nebūtų skriaudžiamos. Notarų veiklos taisyklės nustato, kad notari yra ne kurios nors vienos šalies atstovai, o savo „tarnybines veiklas“ vykdo griežtai „nepriklausomai“ ir „nešališkai“. Tačiau šis nepriklausomumas ir nešališkumas galėtų nukentėti, jei notari, kaip valstybės tarnybą vykdantys asmenys, turėtų veikti tuo pačiu lygiu kaip jų klientai, su kuriais jie galėtų derėtis dėl savo atlygio dydžio. Taip pat kiltų pavojus, kad „nuolatiniai“ klientai prašys nuolaidų, o notari šias nuolaidas atsiims iš taip gerai derėtis nesugebančių klientų

ar kitų privačių asmenų. Pagaliau tokie „nuolaidų paketai“ ir nuolatinė būtinybė bendrauti su koku nors įtakingu klientu (pvz., statybų vykdytoju) sukeltų papildomą notaro priklausomybę nuo pasitarojo.

II.

Notaro atlygio siejimo su sandorio verte principas

Mūsų požiūriu, kiekviena notarų paslaugų įkainių tvarka turėtų remtis atlygio siejimo su sandorio verte principu.

„Sandorio vertės atlygis“ reiškia, kad atlygis už notarinį veiksma turi priklausyti ne nuo (darbo) sąnaudų, o nuo (ūkinės) sandorio vertės.

Tam yra daug priežasčių.

Notaro atlyginimas mokėtinas tada, kai įvyksta notarinio veiksmo procedūra, t. y. tada, kai išlaikoma turtinės teisės reikalaujama forma. Notaro atlyginimas dabar yra tokio paties pobūdžio, kaip ir registro ar kadastriniai mokesčiai, kurie yra įstatymų reikalavimo išlaikyti teisinę formą koreliatas ir pasekmė.

Šiuolaikinėje civilinėje teisėje plačiai taikomas sutarčių sudarymo laisvės principas. Jei teisės sistema visgi numato, kad tam tikros formos reikalavimais sutarčių laisvė turi būti suvaržoma, tai dažniausiai tai daroma dėl svarios priežasties. Tik iš pirmo žvilgsnio susidaro nuomonė, kad reikalavimu išlaikyti tam tikrą formą apsunkinami teisiniai santykiai ir keliama kaina. Sistemose, kuriose nėra prievolės tvirtinti dokumentus ir nesukurta viešų registru (ypač žemės kadastro ir įmonių registro) sistema, nuolat susiduriama su didesnėmis sandorio išlaidomis. Dėl dokumentų tvirtinimo prievolės ir dėl būtiniosios registracijos susidaranti išlaidos užtikrina kokybę, todėl tvirtinant dokumentus suteikiamos konsultacijos ir paaiškinimai bei su registracija susijusi teisminė kontrolė užtikrina teisingesnius sandorius. Nors prievolė tvirtinti ir registruoti dokumentus susijusi su išlaidomis, tačiau minėtų procesų metu užtikrinama kokybė ir teisingumas, todėl galų gale sumažėja bendrosios sandorio išlaidos. Šalyse, kuriose nėra formos rei-

kalavimų ir sutarčių sudarymo laisvės apribojimų, saugumas užtikrinamas kitais – paprastai brangesniais – būdais, pvz., per privatų draudimą.

Esminis tam tikros formos reikalavimo tikslas yra apsaugoti sandorio šalis nuo skubotų sprendimų, paskatinti elgtis apgalvotai ir laikytis aiškių taisyklių. Taigi reikalavimas išlaikyti tam tikrą formą pašalina ir ginčų galimybę, kartu palengvina ginčus sprendžiančiojo teismingumo darbą.

Dėl svarių priešasčių teisės sistema ir teisiniai santykiai verčia tvirtinti ir registruoti tam tikrų teisiųjų sandorių dokumentus, todėl ši teisės sistema prisiima įsipareigojimą užtikrinti tinkamą ir pakankamą apimties teisėsaugos vykdymo institucijų veiklą, kartu užtikrindama, kad kiekvienas pilietis turės prieigą prie šių teisėsaugos vykdymo institucijų.

Dėl šios priešasties bet kuriai įkainių nustatymo tvarkai galioja minėta „teisė kreiptis į teismą“, t. y. taikomas reikalavimas užtikrinti prieigą prie teismų ir visų kitų valstybinių teisingumo vykdymo institucijų. Šiuo atveju įkainių nustatymo tvarka privalo įvertinti konkretaus sandorio materialinę turtinę reikšmę ir kaip primygtinai materialioji turtinės teisės nuostata reikalauja tai įgyvendinti. Todėl turi būti tinkamas bendro įkainių dydžio ir ūkinės sandorio svarbos santykis, kad materialiosios teisės įgyvendinimas nežlugtų dėl padidėjusių sąnaudų.

Teisė kreiptis į teismą – notarinių paslaugų atveju suprantama kaip „teisė pasinaudoti dokumentų patvirtinimo galimybe“ – glaudžiai susijusi su socialinės valstybės principu. Kad teisės normų taikymas nesužlugtų vien dėl sąnaudų, mažos ūkinės vertės sandorius neabejotinai galima užtikrinti tik per perskirstomąjį subvencionavimą iš didelės vertės sandorių. Ūkinės vertės principo sistema remiasi mišriu skaičiavimu, kai nedidelės ūkinės vertės sandoriai nuolat atneša išlaidų nepadengiančių pajamų, kurios subvencionuojamos iš procedūrų su didesnės ūkinės vertės sandoriais. Todėl finansiškai silpniesiems visuomenės sluoksnių atstovams turi būti sudaryta galimybė už palankią kainą turėti aukštos kokybės teisiųjų santykių galimybę. Toks subvencionavimo principas leidžia notarams vykdyti veiklą ir tokiose srityse,

kuriose neįmanoma visiškai padengti jų išlaidas. Taigi šiuo metu notaro įkainio siejimo su sandorio ūkine verte principas yra tinkamiausias instrumentas sprendžiant konfliktą tarp sąnaudomis paremto atlygio už veiklą ir teisės gauti teisiųjų paslaugas vykdant teisingumą, įvertinant didelę teisiųjų paslaugų vertę, net kai kalbama apie nedidelės ūkinės vertės sandorius.

Sandorio verte paremtų įkainių principas neturėtų būti keičiamas dėl paminėtos notarams keliamos pareigos suteikti visiems galimybę patvirtinti dokumentus ir socialiniais principais organizuotoje valstybėje.

III.

Deramo lygio notarų pajamos

Notaras, kaip ir kiekvienos kitos laisvosios profesijos atstovas, neatsiejamai susijęs su teise gauti už savo veiklą deramą atlygį. Šiuo atveju kalbama apie įtampą, atsirandančią tarp valstybinės funkcijos vykdymo ir ūkinės veiklos („valstybinių įgaliojimų vykdymas veikiant savarankiškai“), kai valstybė, būdama įstatymų ir reglamentų leidėja, privalo užtikrinti deramo lygio notarų pajamas.

Profesinės laisvės prigimtinė teisė yra vertinimas pagal Konstituciją. Ši pagrindinė teisė galioja ir valstybės saistomai notarų profesijai. Tiesa, esant tokiam ryšiui su valstybe, profesinė laisvė dėl specialiųjų reikalavimų valstybės tarnautojams gali būti iš dalies suvaržyta. Būtent tiek, kiek ši profesija artima tarnybiniams santykiams, kuriems galioja viešoji teisė. Tačiau tai negali būti taikoma plačiai, nes ši profesinė veikla skiriasi nuo viešosios tarnybos santykių ir tai negali turėti įtakos atlygiui už šią veiklą.

Valstybė, kaip darbdavys, privalo rūpintis savo tarnautojo ir jo šeimos gerove ir tai reguliuojama per tarnybinius bei lojalumo santykius, tačiau notarams toks valstybės rūpestis netaikomas. Notarai patys atsako už savo pragyvenimą ir turi jį užtikrinti taikydami įkainius. Šiuo požiūriu jų veikla turi laisvosioms profesijoms būdingų požymių.

Todėl rengiant notarų paslaugų įkainių reguliavimo taisykles privalu atsižvelgti, kad pajamų gavimo aspektu notarai yra artimesni ne valstybės tarnau-

tojų, o laisvųjų profesijų atstovų statusui. Tačiau tai nereiškia, kad notarus dėl paslaugų įkainių galima traktuoti vien kaip laisvųjų profesijų atstovus. Net ir žiūrint į visą sistemą notarų paslaugų įkainių požiūriu, negalima pamiršti, kad notarai vykdo visuomenines pareigas ir naudojami tam tikra valstybės apsauga, nes veikiančių notarų skaičius priklauso nuo reglamentuojamo preventyvosios teisėsaugos srities poreikio.

Todėl nagrinėjant klausimą, ar pagal esamą notarų paslaugų įkainio tvarką notarams užtikrinamas deramas atlygis, negalima apsiriboti vieno atskiro dokumento tvirtinimo sandoriu, o privalu vertinti visą šios profesijos atstovo veiklą. Iš esmės notarų paslaugų įkainių tvarka turėtų užtikrinti deramas notarų pajamas taip, kad kiekvienam notariniam veiksmui būtų numatytas atitinkamas įkainis.

Notarų įsipareigojimas atlikti notaro veiksmus neatlyginamai arba už daug mažesnę įkainį, nei numatytas deramas atlygis, teisės požiūriu laikytinas kaip laisvosios profesijos apribojimas. Teisinio pagrindimo reikalaujančios profesijos vykdymo taisyklės (pvz., išlaidų nepadengiantys maksimalūs įkainiai, atleidimas nuo įkainių mokėjimo ir nuolaidos įkainiams) galimos ir neprieštarauja Konstitucijai tik tada, kai jas galima dalykiškai ir logiškai pagrįsti bendros visuomeninės naudos siekiu ir kai jų pobūdis ir apimtis yra tinkami ir būtini siekiant įstatymais numatyto tikslo ir, kai bendrai vertinant įsikišimo į šią sritį mastą ir tą įsikišimą pateisinančias aplinkybes, paaiškėja, kad dar nepažeistos reikalavimo galimybės ribos.

Todėl Vokietijos notarų įsipareigojimas suteikti nemokamas paslaugas lėšų neturintiems asmenims ir tam tikru mastu atleisti nuo atlygio mokėjimo arba jį sumažinti, kai tai pateisinama socialiniu politiniu požiūriu, traktuojama kaip Konstitucijos nepažeidžianti nuostata.

Pateikdamas šiuos argumentus stengiausi apibendrinti ypač svarbius momentus rengiant notarų įkainių reguliavimą ir pabrėžiau lemiamas Konstitucijos ir Notariato įstatymo teisinės nuostatas.

Konstitucijos teisinės nuostatos, galiojančios Vokietijos Federacinėje Respublikoje ir Lietuvos Res-

publikoje, neturėtų esmingai skirtis. Visi mano paminėti pagrindiniai principai – teisinės valstybės, socialinės lygybės ir prigimtinės teisės principas (visų lygybė prieš įstatymą, savivalės draudimas, profesinė laisvė) – būdingi visoms šiuolaikinėms konstitucinėms valstybinėms santvarkoms.

Kaip žinome, lotyniškojo notariato sistemas turinčiose šalyse veikia labai artimos viena kitai notariatų sistemos, todėl mano aptartieji principai iš esmės turėtų būti pritaikomi ir Lietuvos notarinei sistemai.

▪

Kilianus Baueris

Vormso miesto (Reinlando-Pfalco žemė Vokietijoje) notaras

VOKIETIJOS KAPITALO BENDRIJŲ TEISĖ IR NOTARO VAIDMUO

*Pranešimas skaitytas Lietuvos notarų rūmų ir Koblenco notarų rūmų kolokviume „Lotyniškasis notariatas viešojo intereso sargyboje“ Vilniuje 2010 m. spalio 18 d.

Ižanga

Pirmiausia pateiksiu keletą bendro pobūdžio pastebėjimų apie notarų vaidmenį Vokietijos kapitalo bendrijų teisėje (**A dalis**). Kartu trumpai aptarsiu tarp notaro ir registro teismų vykstantį teisinį elektroninį bendravimą.

Iš visų egzistuojančių kapitalo bendrijų teisinių formų didžiausią vaidmenį ekonomikoje ir notarų praktikoje vaidina ribotos atsakomybės (akcinė) bendrovė (vok. GmbH). 2008 m. lapkričio 1 d. Vokietijoje įsigaliojo „Ribotos atsakomybės bendrovės teisės modernizavimo ir kovos su piktnaudžiavimu įstatymas“¹ (vokiška santrumpa „MoMiG“). Tai yra didžiausia reforma ribotos atsakomybės bendrovės teisėje nuo 1980 metų. Antroje savo

pranešimo dalyje panagrinėsiu keletą svarbių ribotos atsakomybės bendrovės reformos aspektų (**B dalis**).

Europoje taip pat vyksta pokyčiai kapitalo bendrijų teisės srityje. 2004 metais buvo sukurta Europos bendrovė („Societas Europaea“, dar vadinama Europos AB arba sutrumpintai SE)² kaip didesnių įmonių teisinė forma. Šiuo metu vyksta debatai dėl Europos privačiosios bendrovės („Societas Privata

¹ 2008 10 23 *Ribotos atsakomybės bendrovės teisės modernizavimo ir kovos su piktnaudžiavimu įstatymas*, Bundesgesetzblatt 2008 I, p. 2026.

² *Tarybos 2001 m. spalio 8 d. Reglamentas (ES) Nr. 2157/2001 dėl Europos bendrovės (SE) įstatų*, Oficialus biuletenis Nr. L 294, 2001.11.10, p. 1 ff. 2001 m. spalio 8 d. *Tarybos Direktyva 2001/86/ES Dėl Europos bendrovės statuto papildymo darbuotojų dalyvavimo valdyme klausimais*, Oficialus biuletenis Nr. L 294, 2001.11.10, p. 22 ff. 2004.12.22 *Įstatymas dėl Europos bendrovės įsteigimo*, Bundesgesetzblatt 2004 I, S. 3675 ff. (sudaro *Įstatymas dėl ES Reglamento dėl Europos bendrovės (SE) įstatų [SE įgyvendinimo aktas]*, kuris papildė SE Reglamentą, ir *Įstatymo dėl darbuotojų dalyvavimo Europos bendrovėje [Dalyvavimo SE įstatymas]*, kuriuo SE Direktyva perkeliama į Vokietijos teisę).

Europaea“, trumpai SPE)¹. Ši teisinė forma turėtų tikti kurti ir formuoti mažas ir vidutinio dydžio įmones. Trečioje, paskutinėje, savo pranešimo dalyje norėčiau pateikti keletą pastabų apie šią naują bendrovės formą (**C dalis**).

A. Notaro vaidmuo Vokietijos kapitalo bendrijų teisėje

Vokietijos notarų praktikoje ir anksčiau, ir dabar bendrijų teisės klausimams tenka svarbus vaidmuo.

Nuo 2007 Vokietijoje **įmonių ir kooperatyvų registre** registracija atliekama tik pateikiant patvirtintus dokumentus elektroniniu būdu². Už elektroninių dokumentų patvirtinimą atsakingi notari. Jie iš anksto pasiruošę šiai naujai procedūrai, įsigijo reikalingą techninę įrangą ir programas bei apmokė savo darbuotojus. Naujoji procedūra iš pradžių neišvengė kai kurių trikdžių, tačiau dabar jau vyksta spartus elektroninis notarų ir registro teismų bendravimas. Naujoji procedūra notarams reiškia, kad tiek ūkinių asmenų bendrijų, tiek kapitalo bendrijų teisėje jie išlieka pagrindiniai kontaktiniai asmenys ir tvarko visą registraciją įmonių bei kooperatyvų registruose. Dažniausiai jie parengia reikalingus pranešimus, oficialiai tvirtina dalyvių parašus ir tada sukuria registracijos dokumentų patvirtintas elektronines kopijas, kurias nuotoliniu duomenų perdavimo būdu persiunčia atsakingam registrą tvarkančiam teismui. Notarai šiandien dirba labai efektyviai ir kompetentingai teikia paslaugas elektroninių teisinių santykių srityje.

Ūkinių komercinių asmenų bendrijų, t. y. visų pirma atvirų komercinių bendrovių (vok. OHG) ir komanditinių ūkinių bendrijų (vok. KG), atveju notaro veikla apsiriboja tik registracija įmonių registruose. Pasitaikantys bendrovės teisiniai susitarimai

(pvz., steigimas ar dalininkų įstojimas ar išstojimas) paprastai nereikalauja ypatingos formos. Taigi dalyviai gali susitarti be notarinio dokumento.

Kitokia situacija yra **kapitalo bendrovėse**: akcinėje bendrovėje, komanditinėje akcinėje bendrovėje, „Societas Europaea“ ir ribotos atsakomybės bendrovėje. Šių bendrovių reikšmė teisiniuose santykiuose yra ypatinga ir bendrovės dalininkams dažniausiai būtina išsami teisinė konsultacija. Todėl įstatymas numato, kad ypatingos svarbos teisiniams veiksams privalomas notarinis dokumentas. Teisinis veiksmas, atliktas nesilaikant šio formos reikalavimo, yra iš principo niekinis (Vokietijos civilinio kodekso § 125).

Akcinės bendrovės atveju tvirtinti dokumentą notariškai būtina:

- steigiant bendriją, t. y. priimant įstatus ir perimant akcijas (Akcijų įstatymo (AktG) 23 str. 1 pastraipa);
- steigėjams skiriant pirmąją stebėtojų tarybą ir audito bendrovę metų rezultatams patvirtinti;
- iš esmės visiems visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimams (Akcijų įstatymo 130 str.), o ypač dėl įstatinio kapitalo didinimo, kapitalo mažinimo ir kitų įstatų pakeitimų.

Akcijų perdavimo naujam akcininkui faktas neprivalo būti notaro parengtas ir patvirtintas dokumentas.

Ribotos atsakomybės bendrovės atveju notarinis dokumentas privalomas:

- steigiant bendrovę, t. y. pasirašant steigimo sutartį (Įstatymo dėl ribotos atsakomybės bendrovių (GmbHG) 2 str.);
- priimant sprendimus dėl steigimo sutarties keitimo, ypač priimant sprendimus dėl įstatinio kapitalo didinimo arba mažinimo;
- perleidžiant akcijų dalis naujam akcininkui, įkeičiant akcijas (užstatant jų dalį) (Įstatymo dėl ribotos atsakomybės bendrovių (GmbHG) 15 str. 3 ir 4 pastraipos).

¹ Europos Komisijos pasiūlymas Tarybos Reglamentui dėl Europos privatinės bendrovės įstatų, KOM (2008) 396 galutinis (toliau sutrumpintai vadinama „SPE-KOM“)

² Įstatymas dėl elektroninio įmonių ir kooperatyvų registro (EHUG), 2006 11 10, Bundesgesetzblatt 2006 I, S. 2553 ff. Įstatymu įgyvendinama 2003 pakeista Viešumo Direktyva (Direktyva 2003/58/ES [ES oficialusis leidinys EU Nr. L 221, psl. 13] dėl Bendrijų bendrovių teisės Pirmosios Tarybos direktyvos keitimo [68/151/EEB; ES Oficialusis leidinys Nr. L 65, psl. 8 ff.]) ir dalys 2004 priimtos Skaidrumo direktyvos (Direktyva 2004/109/EB informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB. [ES Oficialusis leidinys Nr. L 390, p. 38 ff.]

Notarinis dokumentas reikalingas daugeliu įmonės **reorganizavimo** atvejų, pvz., susiliejančioms, suskaldančioms, perleidžiančioms turtą ir keičiančioms teisinę formą.

Leiskite man atkreipti dėmesį į Vokietijos teisėje taikomą skirtingą sąvokų „notaro patvirtinimas“ ir „notarinis dokumentas“ turinį. Atlikdamas **notaro patvirtinimą**, notaras tik įsitikina pasirašančio asmens tapatybę ir patvirtina jo parašo tikrumą (Civilinio kodekso 129 str.). Dokumentas po notaro patvirtinimo kaip buvo, taip ir lieka privačiu dokumentu. **Notarinio dokumento** atveju yra perskaitomas visas dokumentas. Jis tampa viešu dokumentu, kuris dabar turi visą notarinio proceso metu įgyjamą įrodomąją galią (Civilinio proceso kodekso 415 str.). Visuomeninis pasitikėjimas dabar taikomas ir dokumentą pasirašiusiems asmenims, ir jų pareiškimams, kokius protokolavo notaras. Sudarant notarinį dokumentą klientas gauna išsamią notaro konsultaciją, kurios negauna notarinio patvirtinimo atveju. Įprasta, kad notaras pats parengia notarinio dokumento tekstą.

2008 metais Vokietijoje buvo apie 17 500 akcinių bendrovių. Ribotos teisinės atsakomybės bendrovių buvo apie 974 000 ir jų bendras įstatinis kapitalas sudarė apie 300 mlrd. eurų. Šie skaičiai liudija, kad praktikoje didesnė svarba tenka ribotos teisinės atsakomybės bendrovėms.

Todėl kita mano pranešimo tema yra:

B. Ribotos atsakomybės bendrijų teisės reforma, vykusi 2008 metais

Ribotos atsakomybės bendrijų teisės modernizavimo ir kovos su piktnaudžiavimu įstatymas, kurį jau minėjau, 2008 metais iš pagrindų reformavo Vokietijos ribotos atsakomybės bendrijų teisę. Įstatymų leidėjas pirmiausia siekė sukurti sąlygas, leisiančias greičiau įsteigti įmonę, padaryti Ribotos atsakomybės bendrovės teisinę formą patrauklesnę ir užkirsti kelius piktnaudžiauti Ribotos atsakomybės bendrovės teisine forma. Apsistosisiu ties keliais esminiais reformos aspektais.

Ribotos atsakomybės bendrovės reforma buvo atsakas į Europos Bendrijų Teisingumo Teismo jurisdikciją dėl steigimosi laisvės bendrovių teisėje, o

konkrečiai teisminėse „Centros“, „Überseering“ ir „Inspire Art“¹ bylose. Tai suteikia įmonėms didesnę laisvę pasirinkti ir užsienietišką bendrovės formą. Vokietijoje iki Ribotos atsakomybės bendrovės reformos labai populiarios buvo angliškos „Limited“ teisinės formos bendrovės („Private Company Limited By Shares“). Jų privalumu buvo laikoma tai, kad įstatymai nenustato minimalaus bendrovės įstatinio kapitalo dydžio, steigiant bendrovę nereikia notaro, steigimo išlaidos yra mažesnės nei ribotos atsakomybės bendrovės, o skubiais atvejais (už specialų mokestį) bendrovę buvo galima įregistruoti „Companies House“ per 24 val. Iki ribotos atsakomybės bendrovių reformos Vokietijoje buvo maždaug 40 000 „Limited“ su administracine buveine Vokietijoje.

Visgi bendrovės forma „Limited“ turėjo ir daug trūkumų, kurie steigėjams dažnai išryškėdavo vėliau bendrovės gyvavimo metu. Naudojantis angliška bendrijų teise, nuolat prireikia brangiai kainuojančių teisinių konsultacijų paslaugų, o daugelis teisinio pobūdžio klausimų (pvz., kaip paveldimos „Limited“ bendrovės akcijos arba kokios teisinės nuostatos galioja bendrovės nemokumo atveju) yra nereglamentuoti. Šiose bendrovėse akcininkams ir bendrovės vadovui tenka didesnė atsakomybės rizika nei GmbH atveju. Be to, kasmet reikia parengti balansus pagal Anglijos balansui taikomus reikalavimus ir pagal Vokietijos mokesčių teisės reikalavimus. Kiek man žinoma, šiuo metu „Limited“ Vokietijoje laikoma nepatikima bendrove, nes dažniausiai ji neturi pakankamo kapitalizacijos lygio.

Pagrindinis ribotos atsakomybės bendrovių reformos tikslas buvo:

I. Supaprastinti ir pagreitinti bendrovių steigimą

Šiuo požiūriu dažnai buvo matomas GmbH bendrovių trūkumas, palyginti su užsienyje vyraujančiomis bendrijų formomis, nes daugelyje Europos Sąjungos šalių bendrovės steigimo formalumams ir įstatymo numatytam minimaliam įstatiniam kapitalui formuoti taikomi mažesni reikalavimai.

¹ *Centros*, EBTT, byla C-217/97, rinkinys 1999, I-1459; *Überseering*, EBTT, byla C-208/00, rinkinys 2002, I-9919; *Inspire Art*, EBTT, byla C-167/01, rinkinys 2003, I-10155.

Pirmiausiai noriu pabrėžti, kad ir po reformos išliko

1. Akcininkų konsultavimas ir notarinio dokumento rengimas pas notarą

Rengiant įstatymą buvo diskutuojama, ar turi išlikti privalomas notarinis dokumento rengimas steigiant GmbH formos bendrovę ir perleidžiant savo akcijų dalis. Rezultatas tas, kad buvo prašoma išlaikyti šį reikalavimą. Notaro įtraukimas į bendrijos steigimą dažniausiai neužvilkina steigimo proceso. Notaro vykdoma preventyvi teisėsauga būtent bendrijų teisės ir elektroninio registro tvarkymo srityse veikia labai gerai. Bendrijos įsteigimas ir jos veikimas yra ne tik jos akcininkų reikalas, bet ir viešasis interesas, kuris iš anksto gali būti tinkamai apsaugotas tik privalomai įtraukus į procesą nešališką instanciją. Dalyvaujant notarui, išvengiama klaidų sutartyse ir registro teismų išsakomų priekaištų. Todėl jo dalyvavimas ne sulėtina, o pagreitina procesą. Tačiau naudos iš to turi ne tik teisinis bendravimas ir registrų teismai. Pirmiausia dėl notaro dalyvavimo naudos turi pačios įmonės. Notarai visada yra aukštesnės nei vidutinė kvalifikacijos teisininkai. Jie savo paslaugas teikia visoje šalies teritorijoje, o notarinio atlygio dydis už GmbH bendrijų teisės sandorius yra tikrai žemesnis nei atitinkamos advokatų paslaugos. Notarui dalyvaujant pradinuose procesuose, šalis išvengia galinčių kilti brangiai kainuojančių teismų. Net ir patvirtindamas stambias advokatų parengtas transakcijas, notaras atlieka galutinę kontrolę, ir tai yra svarbi funkcija.

GmbH reformos metu

2. Nebuvo sumažintas minimalus įstatymo nustatytas „tradicinės“ ribotos atsakomybės bendrovės įstatinis kapitalas

Atsižvelgiant į didelį įsteigtų „Limited“ formos bendrovių skaičių, buvo diskutuojama, ar mažesnis minimalaus dydžio įstatinis kapitalas galėtų padaryti GmbH bendrovę patrauklesnę. Buvo pateiktas siūlymas sumažinti įstatinio kapitalo dydį nuo 25 000 iki 10 000 eurų. Tačiau įstatymo leidėjas nusprendė, kad „klasikinės“ GmbH formos bendrovėms liktų galioti minimalaus 25 000 eurų dydžio įstatinio kapitalo reikalavimas (GmbH įsta-

tymo 5 str. 1 d.). 1892 metais, kai atsirado GmbH bendrovės, buvo privaloma sunešti ne mažesnis kaip 20 000 markių įstatinį kapitalą. Pagal perkamąją galią šiandien tai atitiktų 250 000 eurų sumą. Dabartinė 25 000 eurų suma dažnai yra net per maža, norint dalyvauti šiandienos ūkinėje veikloje. Tačiau kreditoriams tai suteikia tam tikrą solidumo garantą. Tai labai svarbu mažiesiems GmbH verslo partneriams, kurie negali leisti sau reikalauti garantijų kiekvienam kasdieniam sandoriui. Taigi minimalia įstatinio kapitalo suma bendrovės akcininkai tarsi „išsiperka“ civilinės atsakomybės apribojimus. Sunkiais ekonominiais laikais ši suma taip pat atlieka amortizatoriaus funkciją.

GmbH reformos metu „klasikinės“ šios formos bendrovės steigimas buvo palengvintas, nes iš karto įmokėti reikia tik 12 500 eurų, o likusiai sumai turi būti pateiktos garantijos.

Greta „klasikinės“ GmbH formos kaip alternatyvą „Limited“ arba kitoms užsienio įmonių formoms įstatymų leidėjas numatė bendrovę be minimalaus įstatinio kapitalo, kaip savotišką GmbH variantą. Tai yra

3. Verslininkų bendrovė (su ribota atsakomybe) arba trumpai UG (su ribota atsakomybe)

Tai nėra nauja bendrovių teisinė forma, o tik GmbH teisinės formos naujas variantas, tarsi „potemė“, kai bendrovę galima įsteigti su 1,00 euro dydžio įstatiniu kapitalu (GmbH įstatymo 5a str.). Tokia bendrovė gali būti pirmasis laiptelis, žengiant į verslo pasaulį. Tai pirmiausia gali sudominti individualius verslininkus, kurie savo veiklos pradžioje turi mažą įstatinį kapitalą ir kuriems tokio kapitalo iš pradžių ir pakanka, pvz., paslaugų sferoje. Tačiau čia galioja ypatinga pareiga kaupti rezervus. Jos esmė tokia: kol įstatinis kapitalas nebus padidintas iki 25 000 eurų, akcininkai privalo vieną ketvirtį metinio pelno kaupti privalomajame rezerve, kurį draudžiama paskirstyti (GmbH įstatymo 5a str. 3 pastraipa). Taigi verslininkų bendrovė tokiu būdu privalo sukaupti „normaliai“ GmbH bendrovei privalomą įstatinį kapitalą.

Mano žiniomis, Vokietijoje sudarius galimybę kurti verslininkų bendroves, tapo nepopuliariu kurti „Li-

mitted“ bendroves. 2009 metų lapkričio 1 d., t. y. praėjus metams po GmbH reformos, visoje Vokietijoje buvo įkurtos 19 563 verslininkų bendrovės. Tačiau, mano vertinimu, verslininkų bendrovės neturi labai geros reputacijos verslo pasaulyje ir yra laikomos „pigiomis“.

Bendrovių steigimą taip pat turėjo paskatinti

4. Pavyzdinių protokolų įdiegimas

Dabartinio GmbH įstatymo priede pateikiami du pavyzdiniai protokolai, kuriuos turi patvirtinti notaras (GmbH įstatymo 2 str. 1a pastraipa) ir juos galima naudoti steigiant nesudėtingų santykių standartines bendroves. Pavyzdinius protokolus galima naudoti tik tais atvejais, kai steigiant bendrovę daromi piniginiai įnašai kapitalui formuoti, kai yra ne daugiau kaip trys akcininkai ir kai skiriamas tik vienas direktorius. Įstatymų leidėjas manė, kad naudojant tokius pavyzdinius protokolus, bus supaprastintas GmbH steigimas. Pavyzdiniame protokole yra trys dokumentai: steigimo sutartis, protokolas dėl direktoriaus skyrimo ir akcininkų sąrašas. Individualiai galima nuspręsti tik dėl bendrovės, jos buveinės, veiklos srities, įstatinio kapitalo sumos, perimamų akcijų nominalios vertės ir direktoriumi skiriamo asmens personalijos. Kiti pavyzdinių protokolų papildymai ar pakeitimai yra draudžiami. Kai pavyzdiniai protokolai naudojami steigiant ribotos atsakomybės verslininkų bendroves su nedideliu įstatiniu kapitalu, yra taupomos steigimo išlaidos.

Tačiau reikia pastebėti, kad supaprastinimas turi ir ryškių neigiamų aspektų. Pavyzdinis protokolas yra visai netinkamas bendrovėms, kuriose yra keli akcininkai, nes šiame protokole visai nenumatyta akcijų perleidimo galimybė, akcininko mirties atvejis, atlyginimas akcininkui, pasitraukiančiam iš bendrovės, bei nėra draudimo jam užsiimti konkuruojančia veikla. Tačiau pavyzdinis protokolas dažnai nėra tinkamas ir steigiant vieno asmens bendroves. Mano patirtis rodo, kad bendrovių steigėjai dažniausiai pageidauja bendrovių teisę atitinkančio individualiai pasiūto „surduto“, t. y. konkrečiai jiems parengtos bendrovės steigimo sutarties, kuri yra parengiama po išsamių notaro konsultacijų. Dėl to bendrovės steigimas nėra už-

delsiamas, palyginti su steigimu pagal pavyzdinį protokolą.

Nepaisant to, pavyzdinis protokolas yra geriau nei pirminis įstatymų leidėjo pasiūlytas variantas. Pagal tą siūlymą turėjo būti parengtas individualaus kirpimo „surdutas“, o notarui būtų tekę tik patvirtinti po juo pasirašančių steigėjų parašus. Tai buvo visai pelnytai sukritikuota, nes notaras nebūtų galėjęs suteikti steigėjams visapusiškos konsultacijos. Daugelis tokio pobūdžio bendrovių steigimų būtų buvę netinkami, tai būtų labai apkrovę darbu registru teismus ir tikrai nebūtų paspartinę viso proceso.

Labai didelis

5. Registracijos įmonių registre operatyvumas

buvo pasiektas 2007 metais, priėmus įstatymą dėl elektroninio kooperatyvų ir įmonių registro (vok. santrumpa EHUG)“. Apie pačią procedūrą aš jau kalbėjau. Elektroninis duomenų perdavimas labai sumažino registrus tvarkančių teismų darbo krūvį, nes jau notariatų darbuotojai visus duomenis suveda į kompiuterius. Teismas gali nedelsdamas priimti sprendimą dėl registracijos ir gautus duomenis iš karto perkelti į elektroninį registrą. Todėl dabar registracija vyksta daug greičiau nei anksčiau. Skubiais atvejais naujai įkurta GmbH bendrovė gali būti įregistruota įmonių registre per keletą valandų. Įprastai registracija užtrunka nuo kelių dienų iki dviejų savaitių. Registraciją galima paspartinti naudojant pavyzdinį protokolą, nes tada teismui reikia mažiau tikrinti.

GmbH reforma buvo taip pat siekiama

II. Padidinti ribotos atsakomybės bendrovės (GmbH) teisinės formos patrauklumą

Dabar jau ir Vokietijos teisė leidžia

1. Perkelti administracinę buveinę į užsienį

Tai, kad pagal Europos teisingumo teismo sprendimus kitų ES šalių užsienio bendrovės galėjo savo buveinių vietą rinktis ir kitoje šalyje, taigi ir Vokietijoje, Vokietijos bendrovėms buvo konkurencinis

trukdys. Šios užsienio bendrovės privalėjo būti pripažįstamos ir Vokietijoje. Vokietijos bendrovės tokios galimybės iki šiol neturėjo. Po GmbH reformos ir Vokietijos bendrovės gali pasirinkti savo administracinės buveinės vietą kitur ir ji neprivalo sutapti su įstatuose nurodyta buveinės vieta. Administracinė buveinė gali būti ir užsienyje. Tai suteikia GmbH bendrovėms didesnę veiksmų laisvę plėtoti bendrovės veiklą ir už Vokietijos ribų. Būtina sąlyga, kad kitos valstybės teisinė sistema pripažintų GmbH. Tai galėtų būti labai patraukli galimybė Vokietijos koncernams kurti jiems įprastos GmbH teisinės formos dukterines bendroves, veikiančias užsienyje.

Po GmbH reformos atsirado daugiau skaidrumo dėl turimų akcijų

Kaip ir Vokietijos akcijų registro, taip ir akcininkų atveju GmbH akcininku bus laikomi tik asmenys, įrašyti akcininkų sąrašė (GmbH įstatymo 16 str. 1 pastraipa). Todėl GmbH partneriai galės paprastai ir patogiu būdu matyti, kas yra bendrovės savininkai. Tai verčia akcininkus nuolat aktualizuoti bendrovės akcininkų sąrašą. Įstatymas įpareigoja kiekvieną Vokietijos notarą, kuris dalyvavo procedūrose, keičiantis akcininkams arba kintant akcininko turimų akcijų dalims, pateikti įmonių registruui aktualų notaro patvirtintą akcininkų sąrašą (GmbH įstatymo 40 str. 2). Atsiradus daugiau skaidrumo apie akcijų turėtojus, galima lengviau užkirsti kelią piktnaudžiavimui (pvz., pinigų plovimui).

Dabar yra įmanoma

2. Remtis teisiniu patiklumu (sąžiningumu), įsigyjant akcijas

Pasitikėjimo šaltinis yra akcininkų sąrašas (GmbH įstatymo 16 str. 3 pastraipa). Įsigyjantysis akcijas dabar gali pasitikėti, kad akcininkų sąrašė įrašytas asmuo tikrai yra tų akcijų turėtojas. Jei neteisingas įrašas akcininkų sąrašė nebuvo užprotestuotas trejus metus, tai įsigyjantysis akcijas gali laikyti akcininkų sąrašė turinį teisingu. Tas pats pasakytina ir tuo atveju, kai neteisingo turinio akcininkų sąrašė egzistuoja trumpiau nei trejus metus, tačiau atsakomybė dėl klaidos priskiriama tikrajam akcijų turėtojui. Ši nuostata sukuria didesnio teisinio patikimu-

mo aplinkybes ir labai sumažina sandorių išlaidas. Anksčiau įsigyjantis akcijas asmuo turėjo suvokti jam tenkančią riziką, kad akcijos gali priklausyti ne jas parduodančiam, o kitam asmeniui. Naujoji nuostata labai palengvina seniau įkurtų GmbH akcijų pardavimus. Kartu pagal šią nuostatą išauga ir notaro svarba. Daryti prielaidą, kad akcininkų sąrašai yra iš principo teisingi, galima vien todėl, kad akcijų perleidimas privalo būti patvirtintas notaro ir notarai užtikrina veiksmo teisingumą. Tik dėl šios priežasties yra pateisinamas akcininkų sąrašė grindžiamas teisinis patikimumas įsigyjant akcijas, kai tikrasis akcininkas praranda savo teises į jas.

Baigiant noriu išsakyti dar keletą pastabų apie

C. Privačią Europos bendrovę

2008 metais Europos Komisija paskelbė savo pasiūlymą dėl privačiosios Europos bendrovės. Tai turėtų būti tarsi atsvara nacionalinėms ribotos atsakomybės bendrovėms¹. Komisijos projektas buvo pelnytai sukritikuotas daugeliu aspektų ir todėl jis buvo pakeistas. Paskutinis kompromisinis pasiūlymas buvo parengtas, kai Europos Sąjungai pirmininkavo Švedija².

I. Ar reikalinga Europos privačioji bendrovė?

Tokį klausimą iškeliu pačioje pradžioje, abejojdamas, ar dar yra poreikis įdiegti teisinę Europos bendrovės formą. Pripažinus steigimo teorines prielaidas ir suteikus nacionalinėms kapitalo bendrijoms teisę registruoti savo administracines būstines užsienyje, pvz., kaip tai leidžiama vokiškoms GmbH bendrovėms, tokio poreikio egzistavimas yra labai abejotinas. Pagaliau ir subsidiarumo principas prieštarauja Europos privačiosios bendrovės atsiradimui.

II. Steigimo procedūros ir notaro vaidmuo

Savo pateiktame projekte Komisija aiškiai atsisakė preventyvos notaro atliekamos teisinės kontrolės ir reikalavimų išlaikyti reikalaujama formą. Ben-

¹ Žr. 3 išnašą.

² Tarpinstitucinis dosjė 008/0130 (CNS), 2009 11 27 (sutrumpintai vadinama „SPE-VOE“).

drovių steigimas būtų įmanomas nedalyvaujant notarams ir naudojant pavyzdinius įstatus, kurie iki šios dienos vis dar nėra parengti. Tai prieštarauja bendrijų teisėje galiojančiam *acquis communautaire*. Europos Bendrijų bendrovių teisės Pirmosios Tarybos direktyvos¹ 10 str. numatyta prevencinė administracinė arba teisinė bendrovių įstatų kontrolė arba jų viešas notarinis patvirtinimas. Tik tokiu būdu galima išvengti klaidų teisiniuose santykiuose ir klaidinančių įrašų įmonių registre, kaip šiuo metu dažnai pasitaiko Anglijos karalystėje registruojant „Limited“ formos bendroves.

Pasitvirtino notaro vaidmuo atliekant filtro funkciją ir apsaugant nuo bankrotų bei apgaulės būdu įsteigtų bendrijų. Netaikant prevencinės notarinės kontrolės steigimo metu, Europos privati bendrovė taps idealia organizacijos forma, patogiai nerimoms ir net nusikalstamoms veikloms. Išsami notaro teikiama konsultacija reikalinga dar ir todėl, kad nėra Europos neprivalomos bendrijų teisės. Todėl Europos privačios bendrovės įstatuose turėtų būti pateikiamas labai išsamus kompleksiškas įvairių klausimų aptarimas. Vadinasi, Europos privačios bendrovės teisinė forma reikalautų labai išsamių konsultacijų. Vokietijos GmbH teisės patirtis rodo, kad pavyzdiniai protokolai, siūlantys standartizuotus sprendimus, dažnai netenkina šalių lūkesčių. Rengiant individualius sprendimus, kurie atitiktų akcininkų poreikius, nevalia atsisakyti kvalifikuoto specialisto, koks yra ir notaras, pagalbos. Notaro dalyvavimas užtikrina, kad įmonių registruoti bus pateikiamos registruoti tik bendrovės, įsteigtos laikantis įstatymų nuostatų, o jų steigėjai bus palidiję savo asmenybės oficialioje įstaigoje. Tai sumažintų registru tvarkymo teismų darbo krūvį ir apsaugotų teisinio bendravimo kokybę.

Sveikintina, kad kompromisiniame projekte gerai pataisyta teisinė situacija ir numatomas notaro

dalyvavimas steigiant bendrovę, keičiant įstatus ir perleidžiant akcijų dalis².

III. Minimalus įstatinis kapitalas

Europos privačioji bendrovė privalėtų turėti minimalų įstatinį kapitalą. Jau „Limited“ ir kitos panašios teisinės formos bendrovės, egzistuojančios įvairiose ES šalyse, suteikia plačias galimybes atsisakyti minimalaus dydžio įstatinio kapitalo. Būtų neteisinga laikytis šios tendencijos ir Europos lygiu. Privati Europos bendrovė neturėtų taikytis užimti vietą nerimtų „pigų“ bendrovių segmente. Patirtis, sukaupta su blogą vardą įgijusiomis „Limited“ ir vokiškomis verslo bendrovėmis, mums kalba aiškiai, vienareikšmiškai suvokiama kalba. Norint apsaugoti Europos vardo vertę, reikėtų reikalauti, kad SPE turėtų minimalų, pvz., 25 000 eurų, kapitalą. Tik tokiu atveju SPE būtų rimtos ir pasitikėjimo vertos bendrovės teisinė forma.

IV. Įstatuose nurodytos ir administracinės buveinės sutapimas

Galimybė skirti įstatuose nurodytą ir realią administracinę Europos privačiosios bendrovės buveinę turėtų būti gieztai atmesta. Taip tvirtinu ne tik todėl, kad tam nėra jokios būtinybės. Toks skyrimas kelia pavojų, kad nebus laikomasi net minimalių nacionalinės teisės reikalavimų. Dėl to visoje Europos Sąjungoje kreditorių apsaugos, registru viešumo, skaidrumo akcijų ir jų perleidimo srityse ir labiausiai realizuojant darbuotojų teises dalyvauti valdyme, būtų einama anglišku terminu apibrėžiama „race to the bottom“ (žemiausio lygio link) kryptimi. Tai plačiai atvertų duris įvairioms pinigų plovimo, mokesčių vengimo ir socialinio dempingo veikloms.

¹ Europos Bendrijų bendrovių teisės Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB; ES oficialusis leidinys Nr. L 65, p. 8 ff.

² SPE-VOE 10 str. IV nurodomas steigimo metu egzistuojanti dviejų pakopų kontrolė, vykdoma notaro ir registru teismo. Europos privačios bendrovės su būstine Vokietijoje atveju notarinio patvirtinimo reikia tiek sudarant steigimo sutartį (SPE-VOE 8 str. II), tiek keičiant įstatus (SPE-VOE 28 str. I raidė o kartu su 8 str. II), tiek perleidžiant akcijas (SPE-VOE 16 str. I). Taip pat dar reikia pateikti direktoriaus paaiškinimą, panašų į tuos, kuriuos direktoriai teikia kuriant vokiškas GmbH bendroves (plg. 8 str. pastraipa II, III GmbHG) (9 str. II raidė k, mb SPE-VOE).

Prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas

NOTARINIS DOKUMENTAS KAIP TEISĖTOS CIVILINĖS APYVARTOS GARANTAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE

*Pranešimas skaitytas 26-jame Tarptautiniame notarų kongrese Marakeše (Marokas) 2010 m. spalio 5 d.

Lietuva šiandien yra klasikinės Lotyniškojo notariato sistemos dalis su visomis to pasekmėmis: atitinkamu notaro bei notarinio dokumento vaidmeniu civilinėje apyvartoje, kuris neabejotinai yra vienas svarbiausių civilinės apyvartos stabilumo bei teisėtumo garantų. Pranešime bus analizuojama Lietuvos notariato sistemos bei notariškai patvirtinto dokumento istorija, nūdienos situacija bei perspektyvos, taip pat iškeliamos aktualios su nagrinėjama tema susijusios problemos.

Pagrindiniai Lietuvos notariato istoriniai aspektai.

Aptardamas Lietuvos notariato istoriją, pirmiausia atsižręšiu į 20 amžių, kai Lietuvos notariatas įgijo rimtą Lotyniškojo notariato bruožų. Kalbėdami apie Lietuvos notariato istoriją, aptarsime 1918–1940 metų laikotarpį. Tarpukariu didžiojoje Lietuvos dalyje galiojo 1866 m. balandžio 14 d. Rusijos imperijos notariato įstatymas (rus. „Положение о нотариальной чести“) su vėlesniais šio įstatymo pakeitimais ir papildymais. Lietuviško notariato

įstatymo nebuvo suspėta parengti. Notarai buvo laikomi valdininkais be algos, nes ją jie užsidirbdavo patys. Notariato struktūrą sudarė notarai bei vyresnysis notaras, juos skyrė ir atleido teisingumo ministras, veiklą prižiūrėjo apygardų teismai. Vyresnysis notaras buvo teismo valdininkas, jo teisės bei skyrimo ir atleidimo tvarka buvo tokia pati kaip ir teismo narių. Skirdamas notarą, teisingumo ministras nurodydavo ir jo buveinės vietą. Notarais galėjo būti skiriami neteisti pilnamečiai Lietuvos Respublikos piliečiai, išlaikę atitinkamą egzaminą (egzaminų komisijoje būdavo atitinkamos apygardos teismo pirmininkas, prokuroras ir vyresnysis notaras). Notarinius veiksmus notarai galėjo atlikti tik toje apygardos teismo veiklos teritorijoje, kurioje buvo įregistruota jų būstinė. Būtina pabrėžti, jog savo apygardoje jie galėjo atlikti notarinius veiksmus visų į juos besikreipiančių žmonių atžvilgiu (ir tada, kai klientas gyvena kitoje apygardoje). Notarų darbo laikas buvo prilygintas kitų įstaigų valdininkų darbo laikui.

Tarpukario Lietuvoje nebuvo žinoma notarų Garbės teismo institucija. Notarų drausmės bylas nagrinėjo apygardos teismas, kurio teritorijoje veikė notaras. Notarų tvarkomas knygas bei bylas galėjo tikrinti vienas iš apygardos ar apylinkės teismo narių, kuriam tai pavesdavo šio teismo pirmininkas.

Notarai galėjo tvirtinti sandorius, daryti išrašus bei nuorašus, liudyti įvairius pateikiamus aktus, protestuoti vekselius ir čekius, tvirtinti parašų tikrumą, dokumentų pateikimo laiką, faktą, jog asmuo yra gyvas ir yra tam tikroje teritorijoje, ir pan. Aptariant vyresniųjų notarų pareigas, reikėtų atkreipti dėmesį, kad jie tvarkydavo žmonių, kuriems teismas apribojo veiksnumą, sąrašą. Šiandien Lietuvoje šį sąrašą tvarko Lietuvos notarų rūmai.

Notariškai patvirtintas dokumentas turėjo ypatingą galią kitų teismui pateikiamų įrodymų atžvilgiu. Jo negalima buvo paneigti liudytojų parodymais. Tad apibendrinant tarpukario Lietuvoje veikusio notariato statusą, reikia pasakyti, kad nors notariatai ir buvo laikomi valdininkais, tačiau jau matomos ir lotyniškojo notariato užuomazgos (asmeninė turtinė atsakomybė už savo veiksmais klientui padarytą žalą, algos iš valstybės negavimas).

1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus ir aneksavus Lietuvą, jai buvo primesta valstybinio notariato sistema, kurioje notaras yra valstybės tarnautojas, gaunantis valstybės nustatytą algą ir dirbantis valstybinėje notarų kontorėje, išlaikomoje iš valstybės biudžeto. Kalbant apie notarinį dokumentą, atkreiptinas dėmesys, jog jam nebuvo suteikiama jokia ypatinga galia, o civiliniame procese jis buvo pripažįstamas tokios pačios kaip ir kiti įrodymai įrodomosios galios, t. y. galėjo būti paneigiamas kitais įrodymais, taip pat ir liudytojų parodymais. Notaras šioje sistemoje iš esmės atliko tam tikrų elementarių sandorių tvirtinimo funkciją (buvo neįsivaizduojama, kad notaras pats rengtų sudėtingų civilinių sandorių projektus), todėl jam nebuvo keliami kokie nors ypatingi kvalifikacijos reikalavimai, išskyrus teisinį išsilavinimą. Viena iš svarbių tuo metu notarui suteiktų funkcijų – teisė neginčytinuose skolos dokumentuose daryti vykdomuosius įrašus, kuriems buvo suteikiamas vykdomųjų dokumentų statusas, paliekant teisę jų išdavimą skusti teismui. Kadangi sovietiniame civiliniame

procesu nebuvo supaprastintų nesudėtingų bylų nagrinėjimo procedūrų, vykdomųjų įrašų buvimas iš esmės atliko sumarinių procesų funkciją ir neabejotinai turėtų būti vertinamas teigiamai. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir iš pagrindų pakeitus ekonominę sistemą, iš planinės ekonomikos perėinant prie rinkos ekonomikos, tapo akivaizdu, jog valstybinio notariato sistema neatitinka nei naujų poreikių, nei visuomenės lūkesčių, nes notaras buvo nesuinteresuotas didinti savo darbo efektyvumą. Be to, valstybinio notariato sistemoje notaras praktiškai neturėjo jokių galimybių kaip nors keisti savo darbo organizavimo struktūrą.

1992 m. rugsėjo 15 d., priėmus Lietuvos Respublikos notariato įstatymą, buvo įvykdyta valstybinio notariato reforma ir pereita prie Europoje veikiančios lotyniškojo notariato sistemos. Šiuo požiūriu reikia pasidžiaugti, kad Lietuva liko ištikiama kontinentinės teisės tradicijoms ir nesusigundė kitais kraštutinumais, pavyzdžiui, notarų skaičiaus neribojimu, jų teisių siaurimu ir pan. Rengiant reformą Lietuvai reikšmingai padėjo Vokietijos Koblenco notarų rūmai, kurių bendradarbiavimas tapo svarbiu garantu, kad naujai reformuota Lietuvos notariato sistema atitiks klasikinio lotyniškojo notariato bruožus.

Lietuvos notariato raida po 1992 m. reformos

Kaip minėta, pereinant prie laisvosios rinkos pagrindų veikiančios ekonomikos sistemos, atsirado būtinybė reformuoti notariatą. Tam pagrindinė priežastis buvo notaro darbo neefektyvumas.

Laisvojo, arba lotyniškojo, notariato era prasidėjo 1992 m. gruodžio 1 d., įsigaliojus Lietuvos Respublikos notariato įstatymui. Būtina paminėti lotyniškojo notariato privalumus: ši sistema garantuoja laisvą notarų konkurenciją, o tai daro įtaką notaro darbo kokybei; notaras sprendžia, kiek ir kokių darbuotojų reikia, kad darbas jo biure vyktų sparčiai; tarp notaro ir kliento susiklosto abipusiu pasitikėjimu pagrįsti santykiai; notaras visiškai atsako už klientui padarytą žalą, o tai skatina sąžiningai dirbti; notaras pats užsidirba atlyginimą, kurio dydis priklauso nuo jo darbo kokybės ir efektyvumo. Tačiau pažymėtina, kad iki 1995 m. birželio 25 d. galiojo dar kelios senojo įstatymo

nuostatos, nes 1994 m. kovo 24 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos 1974 m. Valstybinio notariato įstatymo kai kurių straipsnio galiojimo pratęsimo“ buvo pratęstas kelių 1974 m. Valstybinio notariato įstatymo straipsnių galiojimas. Šiuo įstatymu buvo numatyta, kad pratęsimas nuostatų galiojimas dėl konsulinių įstaigų notarinių veiksnių atlikimo užsienyje esantiems piliečiams, taip pat palikta įvairių pareigūnų, tokių kaip ligoninių budinčių gydytojų ir pan., teisė tvirtinti testamentus ir įgaliojimus. Dėl vykdomos savivaldybių reformos iki jos pabaigos buvo pratęstas straipsnių, reglamentuojančių darbo žmonių deputatų tarybų vykdomųjų komitetų kompetenciją atliekant notarinius veiksmus, galiojimas. Taip pat buvo suteikta teisė merams ir viršaičiams atlikti tam tikrus notarinius veiksmus iki savivaldybių reformos pabaigos. Už šiuos veiksmus imama rinkliava buvo įskaitoma į savivaldybės biudžetą.

Privatus notariatas nėra valstybinio notariato teisių perėmėjas, nes valstybinis notariatas buvo ne reorganizuotas, o likviduotas. Todėl už valstybinių notarų veiksmis padarytą žalą iki 1992 m. gruodžio 1 d. atsako valstybė.

Iki butų privatizavimo pradžios Lietuvoje dirbo 48 notari, pradėjus privatizavimo procesą jų skaičius buvo padidintas iki 188. 1992 m. lapkričio 24 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu buvo nustatyta, kad reformuotame notariate dirba 190 notarų. 1997 m. sausį Lietuvos notariate dirbo 193 notari, o nustatytas skaičius – 195 [12, p. 30]. Dabar Lietuvoje dirba 262 notari, o jų nustatytas maksimalus skaičius yra 300.

Pakeitus valstybinę notariato sistemą į lotyniškąją, kilo tam tikrų problemų. Pirmiausia svarbu paminėti, kad 1992 m. rugsėjo 15 d. Notariato įstatyme nebuvo įtvirtintas privalomas notarų civilinės atsakomybės draudimas, o atsakomybės klausimas buvo bandyta spręsti bendrąja Notariato įstatymo 16 str. esančia nuostata, jog notaras, pažeidęs įstatymų ar kitų norminių aktų reikalavimus, įstatymų nustatyta tvarka traukiamas atsakomybėn. Kadangi Lietuvos įstatymai tuo metu nenumatė jokios specialios notarų atsakomybės tvarkos, galima daryti išvadą, jog notarų civilinė atsakomybė už neteisėtus veiksmus padarytą žalą atsirasdavo bendrai-

šiais Civiliniame kodekse numatytais pagrindais. Vis dėlto buvo visiškai neaišku, ar baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atžvilgiu yra taikomas klasikinės lotyniškojo notariato modelio principas, jog notaras šiais atvejais atsako kaip valstybės pareigūnas. Kalbant apie civilinę notaro atsakomybę, atkreiptinas dėmesys, kad vien tik visiškos civilinės atsakomybės principo įtvirtinimas, nesant privalomojo civilinės atsakomybės draudimo instituto, nebuvo pakankama garantija klientui, kad bus užtikrintas neteisėtai notariniiais veiksmais padarytos žalos atlyginimas. Dėl šių priežasčių 1994 m. rugsėjo 22 d. buvo priimtas Notariato įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuriuo pakeistame įstatymo 6 straipsnyje buvo numatyta, kad notaras privalo apsidrausti dėl galimo ieškinio, jei notariniiais veiksmis fiziniams ar juridiniams asmenims būtų padaryta žala. Tačiau net atlikus tokius pakeitimus, liko neaiškumų dėl notaro civilinės atsakomybės, nes įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje buvo sakoma, kad notaras, atlikdamas įstatymo numatytas funkcijas, tačiau pažeidęs įstatymų bei kitų norminių aktų reikalavimus, atsako įstatymų nustatyta tvarka kaip valstybės pareigūnas. Iš šio straipsnio turinio galima buvo daryti išvadą, kad notaro atsakomybė buvo ribota. Padėtis paaškinėjo, kai nuo 1998 m. liepos 1 d. įsigaliojusi nauja 16 straipsnio redakcija numatė, kad notaras turi atlyginti visą savo ar jo biuro darbuotojų, atliekančių darbinę pareigą, padarytą žalą fiziniams ir juridiniams asmenims. Visą žalą turi atlyginti ir notaras, kurio įgaliojimai pasibaigę, jeigu ieškinyje dėl žalos atlyginimo pareikštas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatytais terminais, taip pat numatė, kad ieškinyje pareiškiamas notarui ir už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant notarinius veiksmus, už kuriuos taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė, notaras atsako kaip valstybės pareigūnas. Buvo nustatyta ir minimali draudimo suma – 50 000 litų. Keičiantis ekonominei situacijai minimali civilinės atsakomybės suma tapo akivaizdžiai per maža, todėl 2003 m. vasario 12 d. įstatymo pakeitimu ji buvo padidinta iki 100 000 litų. Privalomos civilinės atsakomybės draudimo sistemoje buvo įvesta dar viena labai svarbi naujovė, turėjusi paskatinti didesnę notarų savivaldos institucijų suinteresuotumą, kad notarais dirbtų tik ypač kvalifikuoti ir garbingi asmenys ir būtų užtikrintas didesnis pasi-

tikėjimas notariu dokumentu. Iki šių įstatymo pakeitimų notaras savo civilinę atsakomybę draudė pats, o po pakeitimų draudėju tapo Lietuvos notarų rūmai, kurie privalėjo visus notarus apdrausti vienu draudimo polisu. Draudimui reikalingos įmokos buvo skaičiuojamos atskirai nuo įmokų, kurias notarai mokėjo Lietuvos notarų rūmams, o jų dydis tiesiogiai priklausė nuo to, kiek žalos atlyginimo buvo išmokėta už praėjusius metus. Toks iš dalies kolektyvinės atsakomybės modelio įtvirtinimas neabejotinai padėjo kelti visų notarų suinteresuotumą savo profesinės asociacijos narių kvalifikacija bei sąžiningumu.

Notaro visiškos civilinės atsakomybės principo įtvirtinimas bei privalomojo civilinės atsakomybės draudimo įvedimas, taip pat ir lotyniškajam notariatui būdingos taisyklės, jog baudžiamąja ir administracine tvarka notaras atsako kaip valstybės pareigūnas, įtvirtinimas 1998 m. neabejotinai prisidėjo prie pasitikėjimo notariu dokumentu didėjimo.

Kitas ne mažiau svarbus pasitikėjimą notariu dokumentu didinantis veiksnys – notaro nepriklausomumo ir objektyvumo bei notarių veiksmų atlikimo slaptumo principų įtvirtinimas.

Notaro nepriklausomumas ir objektyvumas. Notariato įstatymo 12 str. sakoma, kad notarai savo įgaliojimus vykdo nepaisydami valstybinės valdžios bei valdymo institucijų įtakos ir paklūsta tik įstatymams. Tai reiškia, kad jokios valstybinės institucijos neturi teisės notarui duoti privalomų nurodymų dėl notarinio veiksmo atlikimo ar atsakymo jį atlikti bei jo turinio. Teisingumo ministerija, kaip už notariato sistemos tinkamą funkcionavimą atsakinga institucija, turi teisę nustatyti notarų skaičių, reikalavimus notarų biurams bei vykdyti notaro administracinės ir organizacinės veiklos kontrolę, tačiau jokių būdu negali vykdyti notarių veiksmų teisėtumo kontrolės funkcijos (Notariato įstatymo 7 str. 2 d.), kuri išimtinai priklauso tik teismų valdžios kompetencijai. Lygiai tas pats pasakytina ir apie Notarų rūmų vykdomą notarų administracinės veiklos priežiūrą. Kalbant apie notaro nepriklausomumą nuo valstybinės valdžios institucijų, ypač svarbus mums atrodo santykis su Teisingumo ministerija, kuri yra atsakinga už tinka-

mą notariato veiklą Lietuvoje. Notariato įstatymas numato, kad teisingumo ministras nustato notarų skaičių bei jų buveinę ir apibrėžia veiklos teritoriją (kuri yra svarbi, vykdant notaro funkcijas paveldėjimo teisės srityje), tvirtina reikalavimus notarų biurams bei jų darbo laikui ir kartu su finansų ministru tvirtina įkainius už atliekamus notarius veiksmus; notarų skaičiaus poreikių apskaičiavimo metodiką; atlieka notarų bei savivaldos institucijų veiklos tarnybinę priežiūrą. Įgyvendindama tarnybinę priežiūros funkcijas, Teisingumo ministerija analizuoja notarių veiksmų ir notarų pajamų už atliktus notarius veiksmus statistiką; kontroliuoja, kaip notarai laikosi notarų biurams ir darbo laikui keliamų reikalavimų, organizuoja asmenų priėmimą, laikosi notarinio registro, tvirtinamųjų įrašų ir notarių liudijimų formų pildymo taisyklių, parengia, tvarko, saugo ir naudoja savo veikloje sudarytus dokumentus. Analizuojant įvardytą Teisingumo ministerijos kompetenciją, logiškai kyla klausimas, ar neatsiranda galimybė pažeisti notarų nepriklausomumo principo tinkamą realizavimą piktnaudžiaujant arba netinkamai įgyvendinant Teisingumo ministerijai suteiktas teises. Mūsų manymu, tam tikras pavojus neabejotinai egzistuoja, ypač kai kalbama apie teisingumo ministro teisę tvirtinti notarų paslaugų įkainius, notarų skaičiaus poreikio apskaičiavimo metodiką bei notarų biurams keliamus reikalavimus. Įtvirtinus nepagrįstai žemus notarų įkainius už atliekamus veiksmus, nepakankamai apibrėžtą ir konkrečių notarų poreikių apskaičiavimo metodiką (kas leistų ministrui be rimtesnių argumentų didinti notarų skaičių) ar per griežtus reikalavimus notarų biurams, gali būti esmingai pažeidžiamas ekonominio notarų nepriklausomumo principas. Tai savo ruožtu gali turėti neigiamos įtakos viso notarų nepriklausomumo principo įgyvendinimui. Reikia pripažinti, kad visus lotyniškojo notariato Lietuvoje egzistavimo metus būtent įkainiai ir notarų skaičius dažnai tampa politinių manipuliacijų objektu, ir tai tikrai nesuteikia stabilumo ir efektyvumo notariato sistemai. Todėl vienareikšmiškai pasisakome už tai, kad notarų įkainių apskaičiavimo metodika būtų įtvirtinta įstatymu, o notarų poreikių apskaičiavimo metodika būtų maksimaliai sukonkretinta ir apibūdinta objektyviais kriterijais. Juo labiau kad kalbant apie notarų atlyginimo dydį, Notariato įstatymo 19 str. 1 d. sakoma, jog jis turi garantuoti

Prof. V. Nekrošius skaity pranešimą Tarptautiniame notarų kongrese Maroke

notaro pajamas, kurios leistų jam būti ekonomiškai nepriklausomam, sudaryti geras kliento aptarnavimo sąlygas, įdarbinti reikalingus darbuotojus ir turėti gerai techniškai aprūpintą biurą. Lietuvos teisingumo ministro iniciatyva parengta nauja notarų įkainių apskaičiavimo tvarka, grindžiama notarų darbo sąnaudomis. Mūsų nuomone, darbo sąnaudomis grindžiami įkainiai apskritai prieštarauja notariato prigimčiai ir šios sistemos esmei, nes taip yra neigiama socialinė notariato funkcija ir apribojama galimybė visuomenei naudotis notarų paslaugomis. Pirmiausia apskritai sunku įsivaizduoti, kaip galima apskaičiuoti konkretaus notaro darbo sąnaudas ir kokios išieitinės pozicijos turi būti laikomasi. Antra, tampa akivaizdu, jog šiuo atveju tradiciškai brangesni veiksmai (sandoriai su nekilnojamoju turtu) iš esmės pinga, o socialiai reikšmingi ir todėl tradiciškai pigesni notariniai veiksmai (paveldėjimo bylų tvarkymas, testamentų ir įgaliojimų tvirtinimas) – brangsta. Esant tokiai situacijai didžiąjai visuomenės daliai notariniai veiksmai pasidarys sunkiai prieinami, o notaro ekonominis nepriklausomumas gali būti iš esmės

pažeistas. Kalbėdami apie reikalavimus notarų biurui ir kaip šia tvarka galima daryti tam tikrą politinį spaudimą notariatui, galime pateikti vieną konkretų pavyzdį. 2007 m. liepos 17 d. įsakymu teisingumo ministras patvirtino naujus reikalavimus, keliamus notarų biurams, kurių p. 8.5 numatyta, kad pastatuose, kuriuose nėra lifto, notaro biuro laukiamasis ir dokumentų bei pareiškimų priėmimo kabinetas gali būti įrengtas tik pastato pirmajame aukšte. Atkreiptinas dėmesys, kad iki šio įsakymo paskelbimo tokio reikalavimo nebuvo, todėl natūralu, kad notariato ir Teisingumo ministerijos santykiuose kilo nemaža įtampa. Šio reikalavimo atžvilgiu nebuvo padaryta jokių išlygų, todėl kai kurie notarų biurai pateko į absoliučią Teisingumo ministerijos įtaką, nes bet koks ministerijos patikrinimas galėjo nulemti, kad neatitinkantis nurodyto reikalavimo biuras bus uždarytas. Esant tokiai situacijai kalbėti apie nurodytų notarų nepriklausomumą yra gana sudėtinga.

Tačiau notaro nepriklausomumas nuo tiesioginio ar netiesioginio valstybinės valdžios ir savivaldos

institucijų kišimosi atliekant notarinį veiksma yra tik viena šio labai svarbaus principo dalis. Ne mažiau svarbus yra ir notaro nepriklausomumas nuo kliento, o tai garantuoja notaro objektyvumą. Iš Lietuvos notariato įstatymo akivaizdžiai matyti, jog notaras nėra ir negali būti laikomas savo kliento atstovu, kuo jis iš esmės skiriasi nuo advokato. Kalbant apie notaro nepriklausomumą nuo klientų būtina atkreipti dėmesį, kad nepriklausomumo pareiga yra tiesiogiai susijusi su jo objektyvumu. Šiuo požiūriu galima teigti, jog tik objektyvus notaras gali būti nepriklausomas ir atvirščiai. Notaro objektyvumo garantija yra jam priklausanti „išaiškinimo pareiga“, t. y. pareiga išaiškinti sandorio šaliai (šalims) apie atliekamo notarinio veiksmo sukeliamas civilines teises pasekmes, taip pat atkreipti šalių dėmesį į galimas neigiamas sandorio pasekmes. Per objektyvumo principo realizavimą savo veikloje notaras garantuoja, kad jo tvirtinamas sandoris atitiktų tikrąją šalių valią, nebūtų sudarytas veikiamas apgaulės, suklydimo ar prievartos. Tad būtent realizuojant šių dviejų principų turinį savo veikloje, geriausiai atsiskleidžia notaro, kaip preventyvaus teisėjo, funkcijų įgyvendinimas, užtikrinamas tikrosios šalių valios konstatavimas bei jos suderinamumas su galiojančia teise. Būtent tai savo ruožtu leidžia įstatymų leidėjui suteikti notariniam dokumentui oficialaus rašytinio įrodymo statusą ir kartu didesnę įrodomąją galią civiliniame procese.

Notarinių veiksų atlikimo slaptumo principas.

Notarinio veiksmo atlikimo slaptumo principas bei jo įgyvendinimas yra užtikrintas Notariato įstatymo 14 str. Atkreiptinas dėmesys, kad šio principo egzistavimas yra ypač svarbus notaro ir kliento tarpusavio pasitikėjimui pasiekti, kartu – išsiaiškinti tikrąją šalių valią. Juk akivaizdu, jog norint išsiaiškinti tikrąją sandorio šalių valią, svarbu suvokti ir sandorio bei jo sąlygų sudarymo motyvus, atitinkamas šalių gyvenimo aplinkybes ir pan. Tik žinodamas aplinkybių, lėmusių sandorių sudarymą, visumą, notaras gali būti tikras, kad tvirtinamas sandoris atitinka tikrąją šalių valią, o tai savo ruožtu yra rimta notariškai patvirtinto sandorio stabilumo bei teisėtumo garantija.

Jau minėtame Notariato įstatymo 14 str. teigiama, kad notarai privalo užtikrinti notarinių veiksų

slaptumą. Pažymos apie notarinius veiksmus ir dokumentai, išduodami tik juridiniams ir fiziniams asmenims, kurių pavedimu arba kuriems buvo atliekami notariniai veiksmai, ar jų įgaliotiniams. Teisėjo, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno reikalavimu pažymos apie notarinius veiksmus ir dokumentai išduodami dėl jų žinioje esančių baudžiamųjų ir civilinių bylų, taip pat kitais įstatymų numatytais atvejais. Pažymos apie testamentus gali būti išduodamos tik po testatoriaus mirties. Tad, kaip matyti, įstatymas gana patikimai saugo notarinio veiksmo atlikimo slaptumą. Iš esmės informacija apie atliktą notarinį veiksma be sandorio šalių valios gali būti pateikiama tik atitinkamoms teisėsaugos institucijoms konkrečioje byloje arba kai kalbama apie įstatymuose įtvirtintus pinigų plovimo prevencijos atvejus. Svarbi konfidencialumo užtikrinimo garantija yra ir ta aplinkybė, jog pareiga notarui atskleisti tam tikrą informaciją apie atliktą notarinį veiksma gali būti numatyta išimtinai tik įstatyme, bet jokia būdu ne poįstatyminiame teisės akte. Dabartinis reguliavimas įstatymais leidžia mums drąsiai teigti, kad jau senai praėjo laikai, kai egzistavo notaro pareiga pateikti informaciją apie atliktą notarinį veiksma ir parlamentinėms tyrimo komisijoms, o tai kėlė rimtą grėsmę aptariamam principo egzistavimui, nes į politikų rankas patekusios informacijos tolesnės sklaidos beveik nebuvo įmanoma suvaldyti.

Įstatymas numato, kad notarinių veiksų atlikimo slaptumo taisyklės taikomos ir asmenims, nustoju siems dirbti notarais, taip pat asmenims, kurie apie notarinius veiksmus sužinojo eidami tarnybines pareigas. Taigi slaptumo pareiga išlieka notarui ir po to, kai jis nustoja eiti savo pareigas, bei visiems jo biuro darbuotojams.

Atleisti notarą nuo pareigos saugoti notarinių veiksų paslaptį kitais atvejais gali tik sandorio šalys, jų teisių perėmėjai ir teisėti atstovai, o tais atvejais, kai viena iš šalių yra mirusi, – Lietuvos Respublikos teisingumo ministras. Atkreiptinas dėmesys, kad jeigu nuo paslapties saugojimo notarą atleidžia teisingumo ministras ir dėl to atsiranda žala, jos atlyginimo pareiga jau priklausys ne notarui, o valstybei.

Notariniai veiksmai bei jų atlikimas.

Kalbant apie subjektus, turinčius teisę atlikti notarius veiksnius, galima būtų išskirti šias jų grupes:

- Notarai;
- Lietuvos Respublikos konsuliniai pareigūnai;
- Seniūnai;
- Kiti subjektai, kuriems įstatymas suteikia tokia teisę.

Nepriklausomai nuo to, kuris iš subjektų atlieka notarinį veiksnią, patvirtinto dokumento galia išlieka tokia pati. Notariato įstatymo 26 str. 2 d. rašoma, kad pripažįstama, jog notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami, kol šie dokumentai (jų dalys) įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažinti negaliojančiais. Atitinkamai Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas numato, jog ginčijant šiuos dokumentus negali būti remiamasi liudytojų parodymais, išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja protingumo ir teisingumo principams. Tad, kaip matome, įstatymas numato gana stabilų ir tvirtą notarinio dokumento galią, todėl toks platus notarius veiksnius turinčių teisę atlikti subjektų sąrašas mums atrodo nepakankamai pagrįstas ir gali pažeisti pasitikėjimą notarine forma. Aptarsime kai kuriuos abejonių keliančius subjektus.

Seniūnai

Pagal Vietos savivaldos įstatymą seniūnija yra savivaldybės administracijos struktūrinis teritorinis padalinys, veikiantis tam tikroje savivaldybės teritorijos dalyje. Seniūnijai vadovauja seniūnas, kurį konkurso būdu skiria ir atleidžia savivaldybės administratorius. Pagrindinės seniūnų funkcijos yra susijusios su tam tikrų ūkinio pobūdžio paslaugų teikimu bei jų teikimo organizavimu seniūnijos teritorijoje. Dėl šios priežasties seniūnui nėra keliamas aukštojo universitetinio teisinio išsilavinimo reikalavimas. Tuo tarpu Notariato įstatymo 271 str. numatyta, jog seniūnai priskirtos teritorijos gyventojams atlieka šiuos notarius veiksnius:

- tvirtina įgaliojimus, kuriuos fiziniai asmenys duoda korespondencijai (konkrečiai siunčiamiems pinigams ir siuntiniams) gauti, taip pat darbo užmokesčiui ir kitoms su darbo santykiais susijusioms išmokoms, pensijoms, pašalpoms, stipendijoms, išmokoms už perdirbti supirktą žemės ūkio produkciją gauti;
- liudija dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą;
- liudija parašo dokumentuose tikrumą.

Kaip matome, tam tikrų notarius veiksnių atlikimas yra patikėtas žmonėms, kurie dažniausiai net neturi minimalaus teisinio išsilavinimo ir kurių pagrindinis rūpestis yra ūkinio funkcijų vykdymas, nors jų patvirtintiems dokumentams suteikiama tokia pat teisinė galia, kaip ir tiems, kuriuos patvirtina notaras. Kartu, pažeidžiant notarinio dokumento patikimumą apskritai, egzistuoja didesnis pavojus, jog seniūnas netinkamai supras ir išreikš sandorio šalies valią. Pats seniūnas šiuo atveju neatsako už savo veiksmais padarytą žalą, kadangi atsakomybė pereina valstybei. Tad jis beveik niekuo nerizikuoja. Esama situacija paprastai grindžiama tuo, jog rajonuose ne visur yra lengvai pasiekiamas notaras, todėl atitinkamų funkcijų suteikimas seniūnui palengvina žmonėms, ypač senesniems, realizuoti jiems priklausančias materialines subjektines teises. Įvardyta problema iš tiesų yra aktuali, tačiau, mūsų manymu, ji neturėtų būti sprendžiama notarinio dokumento kokybės ir pasitikėjimo juo sąskaita. Notaro pasiekiamumo problema turėtų būti sprendžiama atsižvelgiant į notariato sistemą, atitinkamai išanalizavus užsienio valstybių patirtį (pvz., būtų galima galvoti apie sistemą, kai Notarų rūmams iš jiems daromų notarų įnašų primokėtų tiems notarams, kurie dirba rajonuose ir kurių pajamos nesiekia tam tikro minimalaus lygio). Tik tokiu būdu gali būti išsaugotas pasitikėjimas notarius dokumentu, kurį lemia tiek aukšta notaro kvalifikacija, tiek jo nepriklausomumas bei objektyvumas.

Notariniai veiksmai

Lietuvos Respublikos įstatymai skiria atvejus, kai notarinė sandorio forma yra privaloma. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.74 str. numatyta, jog notarine forma turi būti sudaromi:

- daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriai;

- vedybų sutartis;

- kiti sandoriai, kuriems kodeksas numato privalomąją notarinę formą (pvz., oficialaus testamentavimo tvirtinimas).

Atkreiptinas dėmesys, jog pagal Civilinio kodekso 1.93 str. 3 d. įstatymų reikalaujamos notarinės formos nesilaikymas daro sandorį negaliojančiu. Tad, jeigu įstatymas įtvirtina privalomąją notarinę formą, jos nesilaikymas imperatyviai daro sandorį negaliojančiu ir niekaip negali sukelti sandorio šalių siektų pasekmių.

Kiti subjektai, kuriems įstatymas suteikia teisę atlikti tam tikrus notarius veiksmus

Civilinio kodekso 2.138 str. 2 d. bei 5.28 str. 6 d. numato teisę tam tikriems pareigūnams tvirtinti įgaliojimus bei oficialiuosius testamentus. Minėtų pareigūnų patvirtinimas prilyginamas notariniam tvirtinimui. Ši situacija iš esmės skiriasi nuo tos, kuri buvo aptarta kalbant apie seniūnus, nes kalbama apie tokius atvejus, kai notaro paslaugos yra apskritai nepasiekiamos arba notaro atvykimo laukimas yra susijęs su rizika, kad asmuo dėl savo sveikatos būklės notaro gali ir nesulaukti. Taigi ši išlyga yra logiškai paaiškinama ir turėtų būti vertinama kaip pagrįsta, nors dėl pačių subjektų galima būtų diskutuoti. Notaro patvirtintiems įgaliojimams prilyginami karių įgaliojimai, patvirtinti karinių dalinių, junginių, karo įstaigų ir mokyklų vadų; asmenų, esančių laisvės atėmimo vietoje, įgaliojimai, patvirtinti laisvės atėmimo vietų vadovų; asmenų, esančių tolimojo plaukiojimo metu jūrų laivuose, plaukiojančiuose su Lietuvos valstybės vėliava, patvirtintų laivų kapitonų. Oficialiuosius testamentus turi teisę tvirtinti ligoninių, kuriuose asmuo gydomas, vyr. gydytojai, senelių namų bei sanatorių direktoriai; asmenų, esančių žvalgomosiose, mokslinėse, sporto ir kitose ekspedicijose, – tų ekspedicijų viršininkų; taip pat anksčiau nurodyti asmenys, turintys teisę tvirtinti įgaliojimus. Kalbant apie nurodytų subjektų teisę atlikti jų kompetencijai priskirtą notarinį veiksmą,

turėtų būti aiškinama, kad šie veiksmai turėtų būti atliekami tik tokiais atvejais, kai neįmanoma laiku gauti notaro paslaugos, nes teisė atlikti tokį veiksmą šiais atvejais suteikiama asmenims, neturintiems tinkamos kvalifikacijos. Ir nors tokios sąlygos įstatymas nenumato, tačiau, mūsų nuomone, būtent toks požiūris atitiktų išimtinę aptariamųjų normų prigimtį bei padėtų išsaugoti notarinio veiksmo svarbą ir reikšmę.

Kaip minėta, Civilinis kodeksas numato išsamų atvejų sąrašą, kai tam tikram sandoriui atlikti yra reikalaujama privaloma notarinė forma. Notariato įstatymo 26 str. 1 d. įvardija notarius veiksmus, kuriuos turi teisę atlikti notaras. Visi šie veiksmai gali būti skirstomi į kelias grupes:

- sandorių tvirtinimas, juridinių asmenų steigimo dokumentai;

- paveldėjimo teisės liudijimų išdavimas; dokumentų įteikimo funkcijos vykdymas, dokumentų nuorašų bei parašo juose tikrumo tvirtinimas;

- vykdomųjų įrašų darymas.

Kalbant apie notarinę formą, taip pat atkreiptinas dėmesys į Civilinio kodekso 1.77 str. įtvirtintą principą, jog šalis savo susitarimu notariškai gali patvirtinti bet kurį sandorį, nors įstatymas privalomos notarinės formos jam ir nenumato. Kol Lietuvos įstatymuose nebuvo įtvirtinta didesnė notarinio dokumento įrodomoji galia, šios normos prasmė buvo gana simbolinė, kadangi jis, kaip ir bet koks kitas rašytinis įrodymas, galėjo būti paneigtas bendra tvarka, todėl sandorio šalių ar šalies papildomos išlaidos beveik neturėjo prasmės. 1998 m. pakeitus Notariato įstatymą ir 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujam Civilinio proceso kodeksui buvo įtvirtintas notarinio dokumento, kaip oficialaus rašytinio įrodymo, statusas. Tai reiškė jau minėtą didesnę notarinio dokumento įrodomąją galią, esant civiliniam ginčui teisme. Toks notarinio dokumento statuso pasikeitimas neabejotinai prisidėjo prie pasitikėjimo juo augimo. Savaime suprantama, jog nuo šio momento kitą prasmę įgijo ir minėtas Civilinio kodekso 1.77 str., kadangi ir verslininkų, ir kiti civiliniai teisiniai fizinių asmenų santykiai tapo žymiai saugesni ir stabilesni, patvir-

tinus juos notariškai. Tad galime teigti, kad nuo minėtų datų Lietuvos notarų veikla labai išsiplėtė, nes prie privalomos notarinės formos dokumentų nemažai prisideda ir dalis sandorių bei kitų notariinių veiksmų, kuriems notarinę formą šalys suteikia savanoriškai.

Kokios prielaidos leido Lietuvos įstatymų leidėjui notariniam dokumentui suteikti oficialaus rašytinio įrodymo statusą, o kartu ir didesnę įrodomąją galią? Pirmiausiai tai lėmė lotyniškojo notariato prigimtis. Jeigu notaras – valstybės įgaliotas asmuo, vykdamas jam pavestas valstybines funkcijas, nepasitikėti jo atliktu veiksmu nėra jokio pagrindo. Visiškai logiška mums čia atrodo prielaida, kad valstybė, suteikdama konkrečiam asmeniui šias funkcijas, tinkamai patikrino jo kvalifikaciją ir reputaciją. Be to, ir notariato savivaldos struktūra, ir Teisingumo ministerijos vykdoma priežiūra garantuoja tinkamą notaro veiklos priežiūros kokybę. Ir pagaliau, tiek notaro civilinės, tiek drausminės, administracinės bei baudžiamosios atsakomybės ypatumai, pasireiškiantys griežčiausios atsakomybės principo įtvirtinimu, garantuoja pakankamą notaro kliento saugumą bei notaro sąžiningumą. Notarinio dokumento galią lemia ir notariinių funkcijų specifiškumas. Iš esmės valstybė notarui patiki atlikti civilinių teisinių santykių teisėtumo administratoriaus funkciją. Šiuo požiūriu notaras privalo ne tik užtikrinti, kad sandorių turinys neprieštarėtų įstatymų reikalavimams ir atitiktų šalių valią, bet ir tinkamai vykdyti jau aptartą išaiškinimo pareigą (t. y. užtikrinti, kad sandorio sąlygos atitiktų tikrąją šalių valią), garantuoti, kad atliekant sandorį šalys būtų veiksnios, užtikrinti jų tapatybės kontrolę ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 1998 m. Notariato įstatyme yra įtvirtinta teismų pareiga persiųsti Lietuvos notarų rūmams visus įsisteisėjusius teismo sprendimus dėl asmens pripažinimo neveiksniu ar ribotai veiksniu. Šios informacijos teikimas neabejotinai padarė efektyvesnę notaro funkcijų vykdymo kokybę.

Kalbant apie notarinio dokumento patikimumą bei jo kokybę, negalima nepaminėti ir pasikeitusio požiūrio į jo sudarymo procesą. Tarybiniais laikais valstybinio notaro funkcija iš esmės buvo susijusi su tipinio pobūdžio sandorių tvirtinimu, o lotyniškas notariatas laisvosios rinkos sąlygomis susidū-

re su žymiai sudėtingesniais uždaviniais. Civilinių teisinių santykių įvairovė lėmė žymiai sudėtingesnių sandorių atsiradimą, o tai reikalavo ir reikalauja iš notaro išsamesnių civilinės ir komercinės teisės žinių ir neleidžia notarui apsiriboti vien tik formaliu pateiktų dokumentų tvirtinimu. Šiandien savaime suprantama yra situacija, kai notaras ne tik tvirtina vieną ar kitą sandorį, bet ir nuo pat pradžių jį rengia bei atlieka kitus su jo galiojimu susijusius formalius veiksmus (pvz., teisinė registracija valstybiniuose registruose ir pan.). Tokia situacija neabejotinai didina notarinio dokumento reikšmę ir pasitikėjimą juo, kadangi dalyvaudamas rengiant dokumentą nuo pat pradžių notaras kliento akyse ne tik prisiima visą atsakomybę už jo turinio teisėtumą, bet ir užtikrina šalių lygybės principo tinkamą įgyvendinimą bei garantuoja tikrosios šalių valios įkūnijimą notariškai patvirtintame dokumente. Pagaliau ir klientas suvokia, kad jo mokestis notarui yra skirtas ne tik už formalų antspaudo padėjimą.

Ypatingą pasitikėjimą notaro profesija ir notarinio dokumento galia liudija ir tam tikrų specifinių funkcijų suteikimas Lietuvos notarams. Geriausias pavyzdys šiuo požiūriu mums atrodytų paveldėjimo teisės liudijimų išdavimas. Tuo tarpu, kai Europoje nors ir intensyviai, tačiau vis dar tik diskutuojama apie galimybę paveldėjimo bylų tvarkymą iš teismų perduoti notarų kompetencijai, Lietuvos notariatai šią veiklą labai efektyviai įgyvendina jau daugiau nei penkiasdešimt metų. Naujasis Lietuvos civilinis kodeksas numato du galimus palikimo priėmimo būdus, t. y. palikimo priėmimą pagal testamentą ir pagal įstatymą. Savo ruožtu palikimo priėmimas gali įvykti trimis būdais: priėmus palikimą pas notarą (šiuo atveju įpėdiniai už palikėjo skolas atsako ne tik paveldėtu, bet ir savo turtu); palikimo priėmimas pagal turto apyrašą (turto apyrašas sudaromas teisme ir įpėdiniai už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu) ir faktinis palikimo priėmimas (kai įpėdiniai palikimą priima faktiškai pradėdami jį valdyti). Atkreiptinas dėmesys, jog visais šiais atvejais paveldėjimo teisės liudijimą su visomis to pasekmėmis išduoda išimtinai notaras. Be to, šiuo metu aktyviai diskutuojama, kad notaro kompetencijai reikėtų perduoti ir turto apyrašo sudarymo galimybę, taip atleidžiant teismus nuo jiems nebūdingų funkcijų vykdymo. Sudarant

turto apyrašą apylinkės teismas tik paveda antstoliui sudaryti šį apyrašą. Taigi joks situacijos teisinis tyrimas nėra atliekamas. Antstolis iš esmės taip pat neatlikdamas jokio teisinio tyrimo įpėdinio pareiškimo pagrindu sudaro palikimo apyrašą. Atkreiptinas dėmesys, kad Civilinio kodekso 5.53 str. 4 d. numatyta, jog būtent įpėdinis privalo pateikti visus duomenis, reikalingus palikėjo turto apyrašui sudaryti. Taigi, perdavus palikimo apyrašo sudarymo funkciją notarui, visa paveldėjimo byla būtų tvarkoma vienose rankose, teismas būtų atleistas nuo jam nebūdingų funkcijų vykdymo, o notaras dar patikrintų, ar įpėdinio duomenys teisingi. Neabejotinai taip pagreitetų ir palikimo priėmimo pagal apyrašą procedūra. Teismo vaidmuo paveldėjimo byloje iš esmės yra susijęs su dvejopa kompetencija: atliktų notarinių veiksmų teisėtumo kontrole bei juridinių faktų apie tai, jog įpėdiniai faktiškai priėmė palikimą, konstatavimu. Būtina atkreipti dėmesį, kad asmenų skundų dėl notariškai tvarkomų paveldėjimo bylų yra labai nedaug, kas savo ruožtu įrodo notaro patikimumą ir kvalifikaciją, vykdamas iš esmės teismų pobūdžio funkcijas. Tad notaras Lietuvoje praktiškai yra tapęs ypatingosios teisenos dalyviu, pakeičiančiu teismą.

Be to, Lietuvoje gana intensyviai diskutuojama ir apie kitų valstybei priklausančių funkcijų perdavimą notarams. Tai ne tik padėtų sumažinti teismų darbo krūvį, bet ir leistų optimizuoti civilinės metrikacijos įstaigų darbą. Tiesa, rimta kliūtis šioms idėjoms įgyvendinti gali būti šiuo metu Europos Teisingumo Teisme nagrinėjama Europos Komisijos byla prieš Vokietiją ir kitas valstybes dėl „paslaugų direktyvos“ taikymo ir galimybės nustatyti pilietybės reikalavimą notaro profesijai. Jeigu byloje būtų pripažinta, kad notaru vykdoma funkcija nėra tiek „vieša“ ir nerealizuojanti valstybės *iusuris imperii*, kad galima būtų taikyti ES sutartyje numatytą išlygą dėl laisvo prekių, paslaugų ir asmenų judėjimo, tai reikštų esminį lotyniškojo notariato raidos pokytį. Pirmiausiai kiltų abejonių dėl valstybės teisės savarankiškai nustatyti reikalavimus notariato struktūrai, jo priežiūros sistemai bei santykiams su valstybės institucijomis. Jeigu šios valstybės teisės yra apribojamos, kyla klausimas, ar ji gali grynai viešojo pobūdžio funkcijų vykdymą perduoti notarams? Ar galimas šiandien teismo ypatingojoje teisenoje dalies funkcijų

vykdymo perdavimas notariatui? Manytume, jog atsakymas į šiuos klausimus turėtų būti viena-reikšmiškai neigiamas jau vien todėl, kad, nesant pakankamos kontrolės galimybės, vargu ar būtų teisingas tokio pobūdžio funkcijų perdavimas. Na ir pagaliau esant tokiai situacijai, vargu ar galima būtų notarinį dokumentą priskirti oficialaus rašytinio įrodymo kategorijai ir suteikti jam *prima facie* galią. Notariato vykdomų funkcijų prilyginimas eilinei paslaugai praktiškai reikštų posūkį link anglosaksiškojo notariato modelio ir lotyniškojo notariato sistemos lėtą mirtį.

Lietuviškojo notariato raidos perspektyvos. Kalbant apie tolesnes notariato raidos perspektyvas Lietuvoje, pirmiausiai atkreiptinas dėmesys, kad ne tik klientai, bet ir valstybė vis labiau pasitiki notariu dokumentu. Tai savo ruožtu lemia įstatymų projektų, kuriais siekiama perduoti naujų valstybei priklausančių funkcijų vykdymą notarui, atsiradimą.

Hipotekos sistemos reforma. Dabartinė hipotekos sistema Lietuvoje iš esmės yra grindžiama dviguba sandorio teisėtumo kontrole – pirmiausiai hipotekos lakštą patvirtina notaras, o vėliau – dar ir hipotekos teisėjas, kuris priima nutartį registruoti hipoteką registre. Tik hipotekos teisėjas priima sprendimus dėl hipotekos išregistravimo bei išieškojimo iš įkeisto turto. Akivaizdu, kad dvigubos teisėtumo kontrolės sistema ne tik lėtina hipotekos įregistravimo procesą, bet ir kelia tam tikrų klausimų dėl atsakomybės už neteisėto sandorio patvirtinimą ir daro hipotekos sistemą labai brangia (hipotekos skyrių ir teisėjų išlaikymas kainuoja gana daug lėšų). Dėl šių priežasčių Parlamente jau yra pateikti atitinkami įstatymų pakeitimų projektai, kuriais siūloma:

reformuoti hipotekos skyrius prie apylinkės teismų ir pašalinti teisėją iš hipotekos registravimo proceso, perduodant šią funkciją išimtinai notaro kompetencijai. Šis pasiūlymas yra neabejotinai valstybei naudingas ekonominiu požiūriu, kadangi leidžia sutaupyti nemažai biudžetinių lėšų; padidinti valstybėje teisėjų, kurie dirba ne „techninį darbą“, bet užsiima bylų nagrinėjimu, skaičių. Be to, šia reforma praktiškai būtų įgyvendintas civilinių teisinių santykių subjektams patogus „vieno

langelio“ principas, kai hipotekos įregistravimą nuo pradžios iki pabaigos atliktų notaras. Panaikinus hipotekos teisėjų instituciją, notaras tvirtins hipotekos sandorį ir perduos jį registruoti Hipotekos registre. Kritikuojantys hipotekos teisėjų institucijos panaikinimą teigia, kad pritarus tokiems pakeitimams pailgėtų hipotekos registravimo laikas, o tai esą turėtų neigiamų pasekmių sąžiningiems tretiesiems asmenims, investuotojams, registravimo procesas pabrangtų, padidėtų klaidų Hipotekos registre tikimybė.¹ Mums atrodo, jog šie nuogąstavimai nėra visiškai pagrįsti. Šiandien galiojanti hipotekos sandorio tvirtinimo ir registravimo sistema yra grindžiama dvigubos kontrolės principu. Pirmiausiai sandorį patvirtina notaras, kartu suteikdamas tokio sandorio teisėtumo garantiją bei oficialaus dokumento statusą. Vėliau, jau antrą kartą, sandorio teisėtumo kontrolę atlieka hipotekos teisėjas, nusprenddamas įregistruoti hipoteką. Turime atkreipti dėmesį, jog, tvirtinant hipotekos sandorį, nėra nagrinėjamas joks ginčas dėl teisės. Tad abiejų šių subjektų funkcija yra išsiaiškinti tikrąją šalių valią bei užtikrinti tinkamą materialinės teisės normų įgyvendinimą. Iš esmės tai yra notaro funkcijos, kurios jau ne vieną dešimtmetį Lietuvoje yra gana efektyviai vykdomos. Todėl baimintis, jog sumažės hipotekos sandorių teisinis saugumas, nėra jokio pagrindo, juolab kad notaras visiškai atsako už savo neteisėtais veiksmais klientui padarytą žalą. Taip pat nėra jokio pagrindo teigti, kad pailgės ir pabrangs hipotekos registravimo procesas. Neįsivaizduojama, koku būdu tai gali atsitikti, jeigu sumažėja institucijų, kurios dalyvauja šiame procese, skaičius. Be to, Centrinė hipotekos įstaiiga – Hipotekos registro tvarkytoja – netikrins pateiktų duomenų ir įstatymų reikalavimų atitikties, o atliks tik techninį duomenų perkėlimą į duomenų bazę. Kartu bus įdiegtos priemonės techninio pobūdžio klaidoms aptikti.

Įdiegus projektą siūlomą hipotekos sandorio sudarymo ir įregistravimo elektroninį modelį, netenka prasmės atskiro formalizuoto dokumento pildymas, dėl to projekte siūloma atsisakyti hipotekos lakšto, kaip standartizuotos sandorio formos. Visus hipotekai registruoti būtinus duomenis iš savo

darbo vietos, patvirtinęs sandorį, perduos pats notaras.²

Projekte siūloma nustatyti, kad sprendimą dėl išieškojimo iš įkeisto turto priimtų ne teisėjas, kaip yra dabar, bet notaras. Tuo tikslu siūloma išplėsti notaro daromų vykdomųjų įrašų pobūdį. Kritikuojantys šią projekto nuostatą asmenys abejoja, ar taip nebus susilpninta nuosavybės teisių apsauga ir ar pavyks užtikrinti kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyrą. Kartu kritikuojama, kad vykdomųjų įrašų sandoriuose darymas nėra įprastas notarinis veiksmas ir negali vykdyti teisingumo.

Atsakant į nurodytą kritiką pirmiausiai atkreiptinas dėmesys, jog vykdomieji įrašai Lietuvos notarų veikloje turi gana senas kelių dešimtmečių tradicijas. Be to, šis institutas yra žinomas ir gana plačiai naudojamas ir kitose valstybėse (Vokietija, Lenkija, Prancūzija ir kt.). Tad jokio dviračio šiuo atveju nebus išrasta. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad notaro taikoma teisinė gynyba yra provizorinė, t.y. negalutinė. Todėl visada bus galimybė atitinkamus notaro veiksmus ginčyti teisme.

Siūlomą hipotekos reformą iš esmės teigiamai vertina ir Lietuvos notarų rūmai, teigdami, jog įgyvendinus šią reformą valstybės teisinėje sistemoje ir konkrečiai notariate paslaugos būtų teikiamos „vieno langelio“ principu. Atsisakius dvigubo teisinio tyrimo sutrumpėtų hipotekos sandorio registravimo laikas. Perkėlus hipotekos ir įkeitimo procesą į notarų biurus, sumažėtų teismų darbo krūvis, tikėtina, kad pavyktų sutaupyti dalį lėšų. Notarų rūmai pritaria ir notarų vykdomųjų įrašų instituto išplėtimui, supaprastinant ir pagreitinant išieškojimo iš įkeisto turto procedūras. Yra pagrindo manyti, jog išieškojimas iš hipoteka įkeisto turto ne ginčo tvarka pagal notaro išduotą vykdomąjį įrašą bus pigesnis, efektyvesnis, greitesnis ir labiau atitiks sąžiningų civilinių teisiųjų santykių dalyvių interesus.³

¹ Juzikienė R. Hipotekos ir įkeitimo reformos tikslai bei priemonės. „Notariatas“ 2010 Nr. 9, p. 21.

² Ten pat. P. 22.

³ Stračkaitis M. Gal vertėtų pažvelgti dar plačiau? Notariatas 2010 Nr. 9, P. 28.

Santuokos nutraukimas bendru sutuoktinių sutikimu ir separacijos įtvirtinimas. Kalbant apie notarinių funkcijų išplėtimą negalima nepaminėti ir LR teisingumo ministerijos pateikto įstatymo projekto dėl kai kurių Civilinio kodekso nuostatų, reglamentuojančių santuokos nutraukimą bendru sutuoktinių sutikimu bei sutuoktinių separacijos įtvirtinimą, pakeitimo. Projekte siūloma šių funkcijų vykdymą iš teismų perduoti notarų kompetencijai. Anot projekto rengėjų, siekiama sudaryti galimybę patiems sutuoktiniams pasirinkti, ar santuoką nutraukti ir patvirtinti gyvenimą skyrium teisme, ar notarine tvarka, taip pat sumažinti teismams tenkantį darbo krūvį, ypač atsižvelgiant į tai, kad santuokos nutraukimo ir gyvenimo skyrium patvirtinimo sutuoktinių bendru sutikimu bylose teismai nesprenžia ginčo, taigi neatlieka teismams būdingos ginčų sprendimų funkcijos. Siekiant apsaugoti sutuoktinių nepilnamečių vaikų ir kreditorių interesus, siūlomas teisinis reglamentavimas įtvirtintų galimybę nutraukti santuoką ar patvirtinti gyvenimą skyrium notarine tvarka tik tais atvejais, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų ir neturi kreditorių arba kreditoriai nereiškia pretenzijų dėl sutuoktinių turto pasidalijimo būdo, o notarai būtų įpareigoti tikrinti viešuosius registrus dėl sutuoktinių kreditorių buvimo ar nebuvimo ir privalėtų patys informuoti kreditorius apie sutuoktinių ketinimus dėl turto pasidalijimo. Anot projekto rengėjų, priėmus įstatymo projektą, sutrumpėtų santuokos nutraukimo procedūros įforminimas, sumažėtų teismams tenkantis darbo krūvis, asmenys turėtų pasirinkimo galimybę – nutraukti santuoką ir patvirtinti gyvenimą skyrium teisme arba pas notarą.

Akivaizdu, kad vien tokio įstatymo projekto atsiradimas rodo didelį pasitikėjimą notarinio dokumentu ir Lietuvos notariato kokybę. Tad ar toks funkcijų persikirstymas būtų logiškas? Mūsų nuomone, pateiktas Civilinio kodekso pakeitimo projektas vienareikšmiškai yra sveikintinas. Esant nurodytoms funkcijoms teisėjas šiandien atlieka iš esmės notaro vaidmenį – patikrina, ar šalys sutaria dėl santuokos nutraukimo ir separacijos sąlygų, ar jos neprieštarauja imperatyvioms įstatymų nuostatoms, ir patvirtina šį neginčijamą faktą. Be to, svarbu, kad notarui nurodytas kompetencijas siūloma suteikti tik tada, kai sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų ir sudaro sutartį dėl santuokos

nutraukimo ar separacijos pasekmių. Kalbant apie santuokos nutraukimą bendru sutuoktinių sutikimu, atkreiptinas dėmesys, jog teismas šį klausimą nagrinėja ypatingąja teiseną. Lietuva pasirinko vokiškosios tradicijos ypatingosios teisenos modelį. Tai reiškia, jog ypatingąja teiseną nagrinėjami klausimai, kurie dažniausiai yra vykdomosios valdžios kompetencijos dalis ir tik dėl jų svarbumo bei dėl teisėjų aukštos kvalifikacijos ir nepriklausomumo jie perduoti spresti teismams. Teismai ypatingosios teisenos bylose iš esmės atlieka civilinės teisės administratoriaus vaidmenį, o bylos savo prigimtimi yra ne ginčo. Tad kalbėdami apie aptartuosius santuokos nutraukimo bei separacijos atvejus akivaizdžiai susiduriame su situacija, kai valstybės įgaliotas pareigūnas turi išsiaiškinti tikrąją šalių valią ir patikrinti tam tikrų įstatymo numatytų sąlygų egzistavimą. Neabejotinai, didžiausią patirtį šioje srityje turi notarai, todėl nurodytų kompetencijų perdavimas jiems mums atrodytų sveikintinas.

Kai kurių civilinės metrikacijos funkcijų perdavimas notarams. Paprastai kalbant apie notariato ir civilinės metrikacijos įstaigų vykdomas funkcijas yra išskiriami šie bendri sąlyčio taškai:¹

a) visų pirma, notarų ir civilinės metrikacijos įstaigų uždaviniai yra panašūs. Vienas iš civilinės metrikacijos įstaigų uždavinių – užtikrinti teisėtumą, registruojant civilinės būklės aktus, kad būtų apginti tiek valstybės, tiek visuomenės interesai, apsaugomos asmeninės bei turtinės piliečių teisės. Vienas svarbiausių notarų uždavinių – užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų;

b) tiek civilinės būklės aktų registravimo funkcija, tiek notarų atliekamas sandorių ir dokumentų tvirtinimas yra valstybės deleguotos funkcijos, o vykdamas jas atsiranda, pasikeičia ar pasibaigia civiliniai teisiniai santykiai ir / ar asmens teisinis statusas;

c) civilinės metrikacijos įstaigų veiklą ir registruojamų civilinės būklės aktų teisėtumą bei notarų veiklą, apibrėžtą Notariato įstatyme, prižiūri Teisingumo ministerija;

¹ Gumuliauskienė L. Ar perduoti notarams civilinės metrikacijos įstaigų funkcijas? „Notariatas“ 2010 Nr.9, p.15.

d) rinklių dydžius už civilinės būklės aktų registravimą ir notarų atlyginimų dydžius už notarinių veiksmų atlikimą nustato valstybė;

e) kai kuriuos notarinius veiksmus ir kai kurias civilinės metrikacijos funkcijas atlieka LR konsuliniai pareigūnai ir seniūnai;

f) savo pobūdžiu bei atlikimo tvarka panašūs dauguma notarų ir civilinės metrikacijos funkcijų bei veiksmų; dažnai registruojant civilinės būklės aktą, tiesiogiai ar netiesiogiai prisideda ir notari, arba įregistruojant civilinės būklės aktą atsiranda notaro kompetencijai priskiriami teisiniai santykiai (pvz., gimimo, tėvystės pripažinimo ir tėvystės nustatymo registravimas. Remiantis LR CK 3.141 str., jeigu vaiką pagimdžiusi moteris yra nesusituokusi, tėvystė gali būti pripažįstama pagal asmens, laikancio save vaiko tėvu, pareiškimą, kuris turi būti patvirtintas notaro. Tokį pareiškimą save tėvu laikantis vyras kartu su vaiko motina turi pateikti civilinės metrikacijos įstaigai. Ši procedūra atliekama pas notarą, kurio patvirtinto pareiškimo pagrindu civilinės metrikacijos įstaiga vaiko gimimo įrašė įrašo duomenis apie vaiko tėvą ir išduoda gimimo liudijimą);

g) ir kitos notarų atliekamos funkcijos bei veiksmai yra glaudžiai susiję su civilinės būklės aktais ir jų registravimu. Notarai naudojami gyventojų registro duomenimis ir civilinės metrikacijos įstaigos išduotais liudijimais visuose savo atliekamuose veiksmuose.

Vertinant kai kurių civilinės būklės aktų registravimo funkcijos delegavimo notarams galimybę reikia pripažinti, jog notariato institucijos pranašumas yra akivaizdus, atsižvelgiant į tai, kad notariato sistema ne tik garantuos efektyvesnį veiksmo atlikimą laiko prasme bei iškilmingesnę ir individualesnę aplinką, bet ir aukštesnį teikiamų paslaugų profesionalumo lygį. Visi notari turi universitetinį teisinį išsilavinimą, jiems keliami gana aukšti kvalifikacijos reikalavimai, o konkursas notaro vietai užimti garantuoja pačių kvalifikučiausių kandidatų atrinkimą. Tuo tarpu asmenims, dirbantiems civilinės metrikacijos įstaigose, nėra keliamas universitetinio teisinio išsilavinimo reikalavimas, o teisinio pobūdžio funkcijų vykdymas užima tik

dalį jų profesinės veiklos. Visa notaro veikla skirta tvirtinamo dokumento teisėtumui užtikrinti bei šalių tikrajai valiai išsiaiškinti ir atliekamo veiksmo pasekmėms suprasti (tai ypač svarbu, pavyzdžiui, registruojant santuoką). Didesnę notaro atsakomybę už atliekamą veiksmą bei jo kokybę garantuoja ir tai, kad notaras asmeniškai atsako už neteisėtus veiksmus klientui padarytą žalą ir privalomo civilinės atsakomybės draudimo sistema. Neabejotinas argumentas kai kurių funkcijų perdavimo notarams naudai yra ir tai, kad notaro archyvas yra Lietuvos archyvo fondų dalis, tačiau išlaikomas notaro sąskaita. Taigi kartu būtų taupomos ir valstybės lėšos.

Notarų biurų Lietuvoje yra kur kas daugiau nei civilinės metrikacijos įstaigų, todėl notarų paslaugos žmonėms yra lengviau ir patogiau pasiekiamos.

Taigi, atsižvelgiant į nurodytus argumentus ir civilinės metrikacijos įstaigų bei notarų vykdomų funkcijų panašumą Lietuvoje, vis dažniau pasigirsta balsų apie galimybę tam tikrų civilinės metrikacijos įstaigų funkcijų realizavimą perduoti notarams. Pirmiausia kalbama apie galimybę perduoti notarams santuokų registravimą. Akivaizdu, jog santuokos registravimas atlieka dvigubą funkciją – iškilmingumo ir teisinės kontrolės. Nekyla abejonių, jog santuokos registravimas yra iškilmingumo reikalaujantis aktas jau vien todėl, kad jo dalyviams tai nėra eilinė ir dažnai vykstanti šventė. Lygiai taip pat akivaizdu, kad civilinės metrikacijos įstaigos tarnautojams tai yra kasdienė rutininė veikla ir nuoširdaus iškilmingumo bei individualaus požiūrio į kiekvienos santuokos registravimą iš jų reikalauti būtų sudėtinga. Suteikus galimybę notarams registruoti santuokas, situacija atrodytų visiškai kitaip. Šiandien vis daugiau asmenų turi „savo“ notarą, kuris yra lyg šeimos „gydytojas“ ar „kunigas“ – žino savo klientų asmeninio gyvenimo subtilybes, juos pažįsta. Tam tikrą įtaką turi ir tai, jog mokestis už santuokos registravimą patenka į notaro pajamas, todėl notaras yra ir finansiškai suinteresuotas atliekamos paslaugos kokybe. Tad akivaizdžiai matyti šios funkcijos perdavimo notarams privalumai veiksmo atlikimo iškilmingumo prasme. Akivaizdūs šie privalumai yra ir kalbant apie santuokos registravimo teisėtumo kontrolės užtikrinimą. Notaras, kaip specialų teisinį išsila-

vinimą ir panašias funkcijas vykdančius valstybės įgaliotus asmuo, neabejotinai gali tinkamai ir kvalifikuotai patikrinti santuokos sudarymo sąlygų buvimą ar nebuvimą. Jokių problemų nesukels ir notarų darbas su valstybiniais registrais, nes jau dabar notaras efektyviai dirba su gyventojų, testamentų, juridinių asmenų bei kitais viešaisiais registrais. Be to, jau veikia sandorių elektroninio registravimo viešuosiuose registruose sistema, kuria notarai gana efektyviai naudojami.

Taigi nurodytos priežastys garantuoja efektyvų, greitą bei kokybišką civilinės metrikacijos įstaigų funkcijų vykdymą perdavus jas notarui. Manytume, jog visiškai įmanoma notarui perduoti visų civilinės būklės aktų registravimo funkcijų vykdymą, o tai neabejotinai, be visų kitų išvardytų privalumų, sutaupyti ir nemažai valstybės biudžeto lėšų.

Notarinių funkcijų siaurimo tendencija Lietuvos Respublikoje. LR CK 2.64 str. 2 d. 4 p. numatyta, kad, registruojant juridinį asmenį, registruoti turi būti pateikti dokumentai, patvirtinantys registruoti pateikiamų duomenų tikrumą ir steigimo dokumentų bei įstatymų reikalavimų atitikimą, taip pat dokumentai, patvirtinantys, kad juridinį asmenį registruoti galima, nes įstatymuose ar steigimo sandoriuose nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ir steigimo dokumentuose numatytų aplinkybių. Šiuos dokumentus surašo ir tvirtina notaras, išskyrus juridinių asmenų registro nuostatų numatytais atvejais. Tad notaras iš esmės atlieka juridinio asmens steigimo dokumentų teisėtumo garanto funkciją. Kartu užtikrinamas ir steigėjų tapatybės patikrinimas bei užkertamas kelias steigti fiktyvias įmones ir atliekama tam tikra pinigų „plovimo“ prevencija. Tad jokių būdu negalime teigti, kad notaro vaidmuo šioje situacijoje yra formalus ir tik apsunkena galimybę įsteigti įmonę Lietuvoje. Be nurodytos užduoties, tikrindamas juridinio asmens steigimo dokumentų teisėtumą, notaras atlieka ir dar vieną labai svarbią funkciją. Šiandien yra susiklosčiusi kasdienė praktika, kad notaras dažniausiai rengia juridinio asmens steigimo dokumentus. Kartu yra garantuojama, kad bus išsiaiškinta tikroji steigėjų valia, išspręstos galimos konfliktinės situacijos bei tam tikri specialūs klausimai, į kuriuos steigiant įmonę paprastai nesigilinama. Jeigu įmonės steigimo dokumentus rengia

advokatai, notaras visada atkreips steigėjų dėmesį į tam tikras dokumentuose esančias sąlygas, kurios nėra naudingos vienam ar kitam steigėjui, ir išsiaiškins, ar šios sąlygos tikrai atitinka visų steigėjų valią.

Nuo 2010 m. kovo 1 d. įsigaliojo Akcinių bendrovių įstatymo 4 str. 5 d., kurioje sakoma, kad pavyzdinius uždardosios akcinės bendrovės įstatus tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. Kartu buvo pakeisti juridinių asmenų registro nuostatai, įtvirtinant taisyklę, kad tais atvejais, kai uždaroji akcinė bendrovė registruojama naudojant pavyzdinius įstatus, notarinis steigimo dokumentų teisėtumo tikrinimas gali būti neatliekamas, „jeigu bendrovė registruojama tiesiogiai elektroniniu būdu. Šis uždarytųjų akcinių bendrovių (UAB) steigimo liberalizavimas pirmiausia buvo grindžiamas biurokratinių kliūčių verslui šalinimu ir steigimo procedūrų greitinimu. Šiems argumentams galima būtų pritarti, tačiau neįmanoma nematyti akivaizdžiai neigiamų tokio „liberalizavimo“ pasekmių. Pirmia, pašalinus notarą iš įmonių steigimo procedūros, neliko garantijos, kad bus patikrinta įmonės steigėjų tapatybė, tad kartu padidėjo fiktyvių įmonių ir pinigų „plovimo“ pavojus. Be to, atsižvelgdami, kad Vyriausybės patvirtinti pavyzdiniai UAB įstatatai yra labai trumpi, galime teigti, jog čia nėra aptartos galimos ginčytinos situacijos. Todėl susigundę paprastesnėmis steigimo sąlygomis ir pasirinkę tipinių įstatų variantą verslininkai gali lemti gana rimtus įmonės steigėjų ginčus. Atsižvelgdami į šias priežastis, manome, kad notaro pašalinimas iš UAB steigimo procedūros yra ne tik nepagrįstas, bet ir pavojingas.

IŠVADOS

Nuo 1992 m. Lietuvos notariatui įstojus į Lotyniškojo notariato pasaulinę šeimą, Lietuvoje pastebimas akivaizdus notaro profesijos prestižo bei pasitikėjimo ja augimas. Lietuvoje notaras atlieka ne tik „klasikinę“ notarui priskiriamas funkcijas, bet ir sprendžia kitus klausimus, kurie kitose valstybėse dažniausiai yra perduoti teismų kompetencijai (paveldėjimo bylų tvarkymas). Šis faktas rodo akivaizdų valstybės pasitikėjimą ne tik aukšta notarų kompetencija, jų patikimumu, bet ir notariniu dokumentu. Todėl neabejotinai galime teigti, jog

notarų veikla ir notarinis dokumentas Lietuvoje yra vieni rimčiausių teisėtos civilinės apyvartos bei investicijų į ūkį garantų.

Didelio pasitikėjimo laipsnį notarinio dokumento kokybe bei galia įrodo ir nuo 1998 m. Lietuvoje įtvirtintas notarinio, kaip oficialaus, dokumento statusas bei didesnė jo įrodomoji galia civiliniame procese (nuo 2003 m. sausio 1 d.). Visuomenės pasitikėjimą notarinio dokumentu akivaizdžiai įrodo kiekvienais metais augantis notarinis sandorių, kuriems įstatymas nereikalauja privalomos notarinės formos, tvirtinimas.

Pavojai, susiję su notaro veiklos efektyvumu ir stabilumu, Lietuvoje dažniausiai pasireiškia per tam tikrą politikų veiklą. Nuolat didinamas notarų skaičius, neturint formalizuotos notarų poreikio apskaičiavimo metodikos, spekuliuojama notarinių veiksmų įkainių mažinimu ir panašiais ketinimais.

Verslo saugumo bei skaidrumo neskatina ir notarų kompetencijos, tikrinant įmonių steigimo dokumentų teisėtumą, ribojimas, kai uždarnosios akcinės bendrovės yra steigiamos pagal tipinius Vyriausybės patvirtintus įstatus. Toks liberalizavimas gali papildomai paskatinti fiktyvių įmonių steigimą, susilpninti pinigų plovimo prevenciją ir sukelti nemažai įmonės steigėjų ir dalyvių ginčų įmonės veiklos metu.

■

Prof. dr. Julija Kiršienė,
Paulius Astromskis

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas

SUTARTIES LAISVĖS RIBOS PASIRAŠANT VEKSELIUS ELEKTRONINIŲ PARAŠŲ

*Pranešimas skaitytas kolokviume „Lotyniškas notariatas viešojo intereso sargyboje“ Vilniuje 2010 m. spalio 18 d.

Teisė turi reaguoti į visuomenės ekonominius poreikius. Nesustabdoma ir itin sparti informacinių technologijų plėtra jau tapo pagrindiniu dabartinės visuomenės veiklą ir bendravimą skatinančiu veiksniu. Kompiuteriai ir kompiuterių tinklai unikaliomis informacijos kaupimo, apdorojimo ir platinimo funkcijomis nesustabdomai plečia verslo galimybes, atskleidžia naujas idėjas ir platina patirtį. Naujų informacijos technologijų atsiradimo ir panaudojimo poligonu tapo ir visa teisingumą aptarnaujanti sistema, kurios dalis yra ir notariatai. Žinoma, besikeičianti informacijos apdorojimo ir perdavimo technologija kelia ir naujus teisinius, administracinius bei techninius iššūkius.

Neišvengiama technologinės evoliucijos įtaka Lietuvos teisei buvo pripažinta ir garsiausių Lietuvos mokslininkų. Pavyzdžiui, prof. Valentino Mikelėno nuomone, „šiuolaikinių informacijos perdavimo technologijų naudojimas pamažu išsistums tradiciškai suprantamą rašytinę sandorio formą“¹.

Prof. Vytautas Pakalniškis taip pat yra pabrėžęs, kad Lietuvos teisės pasaulis artimiausiu metu turės veikti ne tik daiktinės, materialios veiklos kryptimi, tačiau ir intelektualiuoju keliu, todėl, pasak profesoriaus, dabartis notaro veikloje grįsta naujovėmis ir permainomis.² Šiuolaikinių technologijų skvarba į materialiąją ir procesinę teisę matyti ir iš įstatymų leidėjo siūlomų bei svarstomų el. teisingumo ir panašių koncepcijų.

Svarbiu informacijos technologijų pasiekimu yra tapęs „elektroninio parašo“ ir „elektroninio dokumento“ sąvokų atsiradimas, jų pripažinimas³ ir pritaikymo praktikų plėtra. Vis dėlto, siekiant suvokti elektroninį parašą, būtina suprasti, koks teisinis reiškinys yra tradicinis parašas.

Lietuvos teisės aktai nereglamentuoja, o teismų praktika nėra sprendusi „klasikinio parašo“ sąvo-

¹ Valentinas Mikelėnas, „Sandorių notarinės formos nustatymo Lietuvos civilinėje teisėje kriterijai ir reikšmė: lyginamasis aspektas“, *Notariatas* (2007, Nr. 2), p. 29;

² Vytautas Pakalniškis, „Kaip notariui adaptuotis šiam sudėtingame postmodernistiniame pasaulyje“, *Notariatas* (2007, Nr. 2), p. 11.

³ Elektroninio parašo galia yra įtvirtinta LR Elektroninio parašo įstatymo (EPĮ) 8 straipsnyje. Jame nustatyta, jog elektroninis parašas „turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme“.

kos, jo požymių ar funkcijų. „Klasikinio parašo“ samprata Lietuvoje yra virtusi savotišku *acte clair* iš esmės nekeltant diskusijos, kokią funkciją atlieka parašas ir kokie yra jo formos reikalavimai. Tačiau JAV, Anglijos ir kitų šimtamečių demokratijų jurisprudencijoje minėti klausimai turi aiškius kriterijus ir nusistovėjusias sąvokas.

Teisiškai ranka rašytas parašas pirmą kartą buvo pripažintas tik XVI amžiaus Prancūzijoje. Iki to laiko vietoj parašo buvo naudojami žiedai su antspaudais, liudininko patvirtinimas ar priesaikos. Įvairiu laikotarpiu tiek Anglijos, tiek JAV teismai pripažino įvairiausių būdus ar simbolius kaip tinkamus parašo atitikmenis. Anglijos teismai pripažino atspausdintus vardus¹, antspaudus², pseudonimus³, identifikuojančias frazes⁴, inicialus⁵, netgi „kryžiuokus“⁶ kaip teisiškai priimtinius parašus. JAV teismai taip pat yra ne kartą pripažinę, jog popieriniuose dokumentuose bet koks simbolis, net paprasčiausias „X“ gali būti kvalifikuojamas teisiškai priimtiniu parašu.

Tačiau šiuolaikinė parašo samprata yra pakitusi pereinant nuo jo formos aiškinimo į funkcinę analizę. Pagal šiuolaikinę parašo sampratą, nusistovėjusią JAV, parašas yra asmens vardas ar žymuo, užrašytas to asmens arba su to asmens nurodymu⁷. Parašu yra laikomas bet koks atspausdintas, įspausdintas ar užrašytas simbolis, nuo inicialų iki piršto antspaudu ar specialios dokumento formos⁸. Esminis skiriamasis tokio simbolio bruožas yra asmens ketinimas juo patvirtinti (tiesiogiai ar netiesiogiai) savo (ar savo atstovaujamojo) valią pasirašomo

dokumento atžvilgiu⁹. Taigi funkcinio požiūriu parašas dokumente yra jį pasirašančios šalies valios manifestas. Tradiciniu požiūriu šalis yra visiškai laisva nuspręsti, kokia forma šį manifestą išreikšti – užrašant visą savo vardą ir pavardę, atliekant tai su grafiniais – meniniais elementais ar tiesiog padedant „kryžiuoką“. Kitais žodžiais, pats asmuo sprendžia, kokio sudėtingumo ir atitinkamai – saugumo simboliu patvirtinti savo valią, atsižvelgdamas į sandorio riziką, galimų nuostolių dydį ir jų atsiradimo tikimybę. Svarbu, kad parašas atliktų pasirašančio asmens ir jo valios autentifikavimo funkciją. Šia logika grindžiama ir „elektroninio parašo“ sąvoka.

„Elektroninio parašo“ sąvoka, pateikta LR Elektroninio parašo įstatyme¹⁰, Europos parlamento ir Tarybos direktyvoje „Dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos“ Nr. 1999/93/EB, UNCITRAL Elektroninio parašo pavyzdiniame įstatyme¹¹ yra labai plati ir savo turiniu santykinai atitinka tradicinio parašo elementus. Elektroninis parašas yra kriptografinis (kodavimo) procesas, įstatymo apibrėžiamas kaip „**duomenys**“¹², kurie įterpiami, **[arba]** prijungiami ar **[arba]** logiškai susiejami su kitais duomenimis pastarųjų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiam asmeniui identifikuoti“. Loginės sąsajos reikalavimas reiškia, jog parašą sudarantys duomenys gali būti fiziškai atskirti nuo pasirašomo dokumento, tačiau santykiyje su juo sudaryti vientisą, loginėmis jungtimis¹³ sujungtą struktūrą.

Šie teisės aktai iš esmės nustato ir elektroninio parašo rūšis, kurias santykinai galima suskirstyti taip: (i) paprastas elektroninis parašas; (ii) saugus elektroninis parašas; (iii) kvalifikuotas elektroninis parašas. Tačiau elektroninio parašo plėtra Lietu-

¹ *Brydges v. Dix* (1891) 7 TLR 215; *France v. Dutton*, [1891] 2 Q.B. 208; *Newborne v. Sensolid (Great Britain), Ltd.* [1954] 1 QB 45.

² *Lazarus Estates, Ltd. v. Beasley* [1956] 1 QB 702; *London County Council v. Vitamins, Ltd., London County Council v. Agricultural Food Products, Ltd.* [1955] 2 QB 218.

³ *Redding, in re* (1850) 14 Jur 1052, 2 Rob. Ecc. 339

⁴ *Cook, In the Estate of (Deceased). Murison v. Cook and Another* [1960] 1 All ER 689

⁵ *Hill v. Hill* [1947] Ch 231

⁶ *Baker v. Dening* (1838) 8 A&E 94

⁷ Bryan A. Garner, *Black's law dictionary*, Eight Edition (West Publishing, 1999), p. 1415.

⁸ National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, American Law Institute, *Uniform Commercial Code. Official Text – 2004 with comments*, spausdinta rinkinyje: West Publishing, *Selected Commercial Statutes*, 2004 Edition (West Publishing, 2004), 1-201(a)(37) str. komentaras, p. 33.

⁹ The American Law Institute, *Restatement of the Law, Second, Contracts, § 134 Signature* (1981) <<http://www.lexisnexis.com/>> [aplankyta 2006 03 28].

¹⁰ LR Elektroninio parašo įstatymas (2000 07 11, Nr. VIII-1822).

¹¹ UNCITRAL Model Law on Electronic Signatures (2001)

¹² Plačiausiai praktikoje paplitęs domuo, laikomas elektroniniu parašu, yra PIN kodą (Report from the Commission to the European Parliament and the Council “report on the operation of directive 1999/93/EC on a community framework for electronic signatures”, 2.3.2. p. Taip pat: Ž.Š. p. *AB Lietuvos taupomasis bankas*. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2002 02 20, Nr. 3K-3-390/2002).

¹³ Loginės jungtys yra keturios: konjunkcija (ir), disjunkcija (arba), implikacija (jei...tai) ir ekvivalencija (jei ir tik jei...tai). (Romanas Plečkaitis *Logikos pagrindai*. (Vilnius, Tyto Alba, 2006) p. 27–46).

voje šiandien remiasi iš esmės išimtinai saugaus ir kvalifikuoto parašo, grindžiamo viešojo rakto infrastruktūros (angl. PKI – Public Key Infrastructure) samprata¹.

Saugus ir kvalifikuotas elektroninis parašas yra susijęs su saugios parašo formavimo įrangos ir / ar akredituotų sertifikavimo paslaugų teikėjų² išduotų kvalifikuotų sertifikatų naudojimu. Su saugia, kvalifikuota ir / ar akredituota programine įranga pasirašytų dokumentų galiojimas nekelia jokių abejonių³. Aiškiai reglamentuota yra ir tokių parašų tikrinimo procedūra⁴.

Deja, šiandieniniai elektroninės erdvės plėtotojai iš esmės neteikia mokslinio bei praktinio įdirbio paprastojo elektroninio parašo, grindžiamo **šalių laisve susitarti**, plėtotei.

Elektroninio parašo direktyvos Nr. 1999/93/EB preambulės 16 punktą nedviprasmiškai nurodo, jog:

„Elektroniniams parašams, naudojamiems išimtinai tik sistemose, kurios yra paremtos savanoriškomis, pagal privatinę teisę sudarytomis sutartimis tarp tam tikro dalyvių skaičiaus, reguliavimo sistema nereikalinga; šalių laisvė tarpusavyje susitarti dėl sąlygų, pagal kurias jos priimtų elektroniniu būdu pasirašytus duomenis, turi būti pripažįstama tiek, kiek tai leidžia nacionalinė teisė; turi būti pripažintas teisinis tokiose sistemose naudojamų elektroninių parašų galiojimas bei jų, kaip įrodymų, leistinumas teismo procese.“

¹ PKI – kai kiekvienas elektroninio parašo turėtojas yra susiejamas su tik jam priklausančia šifravimo raktų pora. El. parašas – tai duomenys, užšifruoti asmeniui priklausančiu privačiuoju šifravimo raktu (slaptu, tik jam žinomu ir saugiai laikomu šifru, priklausančiu anksčiau minėtai raktų porai). Pasirašytų duomenų gavėjas dešifruoja el. parašą kitu (antruoju iš minėtos raktų poros), visiems platinamu viešuoju raktu, kuris leidžia dešifruoti siuntėjo privačiuoju (pirmuoju) raktu pasirašytus (užšifruotus) duomenis. Pasirašytų duomenų gavėjams galimybę patikrinti, ar šifravimo raktai iš tikro priklauso prisistačiusiam siuntėjui, suteikia el. parašo sertifikatas (liudijimas).

² Teisė išduoti kvalifikuotus sertifikatus Lietuvos Respublikoje turi tik trys bendrovės: VĮ Registrų centras, VĮ „Gyventojų registras“ ir UAB Skaitmeninio sertifikavimo centras (Informacinės visuomenės plėtros komitetas, Kvalifikuotus sertifikatus sudarantys sertifikavimo paslaugų teikėjai, < <http://epp.ipvk.lt/lt/teisinio/kspt/> > [aplankyta 2010 08 24]).

³ Žr. išnašą 70: 8 str. 1 ir 2 d.

⁴ Dėl reikalavimų elektroninio parašo tikrinimo procedūrai patvirtinimo, Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas (2003 01 29, Nr. T-8).

Šalių teisė susitarti dėl elektroninio parašo yra įtvirtinta ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 5 straipsnyje bei LR Elektroninio parašo įstatymo 8 str. 3 dalyje. Ši dalis nustato, jog elektroninis parašas visais atvejais turi EPĮ 8 str. 1 dalyje įtvirtintą teisinę galią, jeigu parašų naudotojai tarpusavyje dėl to susitaria. Tai yra, jei šalys tarpusavyje susitaria, elektroninis parašas „turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme“. Vadinasi, sandorio šalims yra leidžiama **susitarti** dėl elektroninio parašo galios suteikimo tam tikriems **duomenims**.

Sandorio šalims sudarius nacionalinėje teisėje nustatytas sutarties laisvės ribas nepažeidžiantį susitarimą dėl to, kokiems „elektroninio parašo“ sąvoką (EPĮ 2 str. 4 d.) atitinkantiems duomenims ar veiksmams bus priskirta EPĮ 8 str. 1 d. numatyta galia, šie duomenys ir veiksmai šioms šalims turės tokią pačią galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose. Pvz., šalims susitarus, jog sandoris bus laikomas sudarytu, jei jo sąlygos bus patvirtintos elektroninio pašto žinute, siūsta iš adreso sandorio@patvirtinimas.lt su žodžiu „sutinku“, tai šį susitarimą atitinkantį elektroninio pašto žinutei bus priskirta EPĮ 8 str. 1 d. numatyta galia, jei tai nepažeis imperatyvių teisės normų.

Vis dėlto sudėtingesnis (pirmu žvilgsniu) klausimas yra dėl šio – pirmojo – susitarimo formos. Šis klausimas, kaip matyti iš Elektroninio parašo direktyvos Nr. 1999/93/EB preambulės 16 punkto, yra paliktas nacionalinės teisės diskrecijai. Sutarties laisvės principo, įtvirtinto LR civilinio kodekso 1.2 ir 6.156 straipsniuose, esmė yra ta, kad šalys **turi teisę** nustatyti, papildyti ar pakeisti sutarties sąlygas tiek, kiek to neriboja imperatyviosios teisės normos.

Elektroninio parašo įstatymas ar jo įgyvendinimą reglamentuojantys poįstatyminiai teisės aktai nereglamentuoja šalių susitarimo dėl to, kas bus laikoma jų parašu, formos ar turinio. Esant šiai situacijai, CK 6.156 str. 6 d. įpareigoja vadovautis papročiais, teisingumo, protingumo bei sąžiningumo kriterijais, įstatymų ar teisės analogija. Šių vertinamųjų pobūdžio principų ir analogijos taikymas tiesiogiai priklauso nuo faktinių kiekvieno įvykio

ar sandorio aplinkybių. Tai yra – kiekvienas šalių susitarimas dėl to, kas yra laikoma jų parašu, turės būti vertinamas individualiai.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog siekiant užtikrinti civilinių teisinių santykių saugumą, teisėtumą ir stabilumą, įstatymo leidėjas yra nustatęs imperatyvius reikalavimus sandorio formai (CK 1.71 – 1.74 str.), kuri didžiają dalimi priklauso nuo atitinkamo sandorio turinės išraiškos ar kitos reikšmės privačiam ar viešajam interesui. Griežčiausios formos, tad ir svarbiausių sandoriais sukuriamų privačių ir viešųjų interesų sergėtojai yra notariai.

Taikant analogiją, šios normos turi tą pačią galią ir šalių susitarimui dėl to, kokie duomenys bus laikomi elektroniniu parašu. Jei šalių sudaromo sandorio reikšmė turiniams šalių interesams yra maža ar mažareikšmė viešojo intereso atžvilgiu, susitarimui dėl duomenų, kurie bus laikomi parašu, turi būti taikomi liberaleresni, o svarbesniems sandoriams – griežtesni formos reikalavimai.

Šiame kontekste primintina, jog Lietuvoje 2008 metų pabaigoje prasidėjęs precedento neturintis ekonomikos sunkmetis¹ su savimi atnešė ir „turtinių prievolių krizę“². Ši krizė pirmiausiai pasireiškė itin pagausėjus teismuose gautų civilinių bylų: palyginti su 2005–2007 metų vidurkiu, bendras 2008 metais Lietuvos teismuose gautų civilinių bylų skaičius padidėjo nuo 150 tūkst. iki 186 tūkst., o 2009 metais – net iki 229 tūkst.³ Itin svarbu paminėti ir tai, jog daugiau kaip pusė šių prievolių bylų susijusios su santykinai nedidelių sumų išieškojimu teismo įsakymo proceso tvarka⁴. Akivaizdu, jog skolų (o ypač smulkių) išieškojimo efektyvumas gali būti skatinamas iš esmės tik teisminių procesų sąskaita, juos automatizuojant, mažinant arba skatinant naudotis teismo nagri-

nėjimo nereikalaujančiomis priemonėmis – pvz., kredito pinigais⁵, dar vadinamais vekseliais.

Iš esmės analogišką mintį yra išsakęs ir prof. Vytautas Nekrošius, 2007 metų pranešime kalbėdamas apie ateities notarų bei numatęs, kad suteikus notarams teisę daryti vykdomuosius įrašus vekseliuose, ne tik pagreitėtų dalies kreditorių teisių įgyvendinimas, bet ir sumažėtų teismų darbo krūvis.⁶

Vienas šių būtinųjų vekselio rekvizitų yra vekselio davėjo parašas (ĮPVĮ 77 str. 7 punktą). Nesant vekselio davėjo parašo, paprastasis vekselis neturi paprastojo vekselio galios (ĮPVĮ 78 str. 1 d.). Pažymėtina, jog būtent parašo reikalavimas, suprantant jį kaip tradicinį, iki šiol buvo viena esminių kliūčių šiam instrumentui paplsti masinių produktų rinkose (pvz., telekomunikacijų, komunalinių paslaugų ir pan.).

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į itin sveikintą, inovatyvų ir toliaregišką 2010–09–17 Lietuvos notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 11.2 pateiktą konsultaciją, atvėrusią kelią vekselių pasirašymui elektroniniu parašu. Itin reikšminga yra tai, jog Lietuvos notarų rūmai aiškiai pripažino ir šalių (vekselio davėjo ir gavėjo) teisę susitarti dėl to, kokie duomenys bus laikomi parašu vekselyje. Vis dėlto šio susitarimo formos ir šalių sutarties laisvės ribų sargyba šiuo metu yra palikta notarų diskrecijai. Būtent notaras kiekvienu atveju turės pasverti minėtąsias teises kategorijas – sutarčių laisvės principo ribas, parašo vekselyje ir formaliųjų bei funkcinųjų reikalavimų atitikimą ir kitas svarbias aplinkybes. Žinoma, kiekvienas konkretus atvejis lems konkrečią praktiką, o konkreti praktika, tikėtina, lems ir papildomo teisinio reglamentavimo ar technologinių sprendimų poreikį.

■

¹ Dėl ekonomikos sunkmečio, LR Vyriausybės nutarimas (2009 10 14, Nr. 1295).

² Lietuvos antstolių rūmai, „Naujų skolų skaičius 2009 metais pasiekė piką ir pradeda mažėti“ (2010 03 04); <<http://www.antstoliurumai.lt/index.php/pageid/1013/articlepage/2/articleid/1293>> [aplankyta 2010 07 20].

³ Nacionalinė teismų administracija, „Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose)“ (2005–2009 m.); <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>> [aplankyta 2010 07 20].

⁴ Nacionalinė teismų administracija, „Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (II instancijos teismuose)“ (2005–2009 m.); <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>> [aplankyta 2010 07 20].

⁵ Vekselis, naudojamas kaip atsiskaitymo priemonė už pateiktas prekes, atlieka dvi funkcijas – juo atsiskaitoma už prekes ir pardavėjas kreditoria pirkėja, todėl vekselis dar vadinamas kredito pinigais. (A.L. p. AB firma „VITI“ ir kiti, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2005 10 03, Nr. 3K-3-443/2005)).

⁶ Vytautas Nekrošius, „Notaro vaidmuo postmodernioje visuomenėje“, *Notariatas* (2007, Nr. 2), p. 21.

Giedrius Remėza

Vilniaus m. 14-ojo notarų biuro teisininkas

JURIDINIŲ ASMENŲ STEIGIMO IR REGISTRAVIMO NAUJOVĖS

Teisės aktai

2010 m. spalio 4 d. valstybės įmonė Registrų centras informavo visuomenę, jog užbaigtas pirmasis juridinių asmenų registravimo perkėlimo į elektroninę terpę projekto etapas, ir tai turėtų būti žingsnis paprastesnės ir geresnės kokybės juridinių asmenų steigimo ir registravimo procedūros link. Užbaigus pirmąjį šio projekto etapą verta apžvelgti, kas buvo atlikta siekiant palengvinti verslo sąlygas tiems, kurie ketina užsiimti komercine veikla steigdami juridinius asmenis.

Pirmuoju žingsniu kuriant elektroninę juridinių asmenų registravimo sistemą reikėtų laikyti 2009 m. liepos 15 d. ir 2009 m. liepos 17 d. atitinkamai priimtus Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo (toliau – IĮ) ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABĮ) pakeitimo įstatymus. Šiais įstatymais, be kitų pakeitimų, buvo įtvirtintos kelios visiškai naujos nuostatos, numatančios, jog „Individualios įmonės nuostatai gali būti sudaromi vadovaujantis individualios įmonės pavyzdiniais nuostatais. Individualios įmonės pavyzdinius nuostatus tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija“, „Uždarnosios akcinės bendrovės pavyzdines steigimo akto ir steigimo sutarties for-

mas tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija“ bei „Uždarnosios akcinės bendrovės pavyzdinius įstatus tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija“. LR Vyriausybė 2009 m. rugsėjo 2 d. įgaliojo Ūkio ministeriją parengti ir, suderinus su Teisingumo ministerija, patvirtinti uždarnosios akcinės bendrovės (toliau – UAB) pavyzdinius įstatus, pavyzdines steigimo akto ir steigimo sutarties formas bei pavyzdinius individualios įmonės (toliau – IĮ) nuostatus. Netrukus, 2009 m. spalio 19 d., buvo patvirtinti pavyzdiniai IĮ nuostatai.

Juridinių asmenų steigimo dokumentų pavyzdinių formų patvirtinimo svarba išryškėjo 2009 m. lapkričio 4 d. papildžius Juridinių asmenų registro (toliau – JAR) nuostatus nauju 36¹ p., kuriuo nustatyta, jog, steigiant IĮ ar UAB, atitinkami dokumentai gali būti elektroniniu būdu pateikiami tiesiogiai JAR tvarkytojui, jeigu įstatymuose nurodyti steigimo dokumentai rengiami vadovaujantis LR Vyriausybės ar jos įgalios institucijos patvirtintais UAB pavyzdiniais įstatais, UAB steigimo akto forma ar IĮ pavyzdiniais nuostatais.

Visgi LR Vyriausybės veiksmuose yra tam tikro ne-nuoseklumo: pirmiausia Ūkio ministerija įgalioja-

ma parengti pavyzdines UAB ne tik steigimo akto, bet ir steigimo sutarties formas, tačiau vėliau JAR nuostatuose numatoma, kad elektronine registravimo sistema galima pasinaudoti tik tais atvejais, kai dokumentai rengiami vadovaujantis patvirtinta steigimo akto forma. Toks nenuoseklumas paveikė ir Ūkio ministeriją: 2009 m. lapkričio 18 d. buvo patvirtinti pavyzdiniai UAB steigimo akto forma ir įstatai, tačiau nepatvirtinta pavyzdinė steigimo sutarties forma. Tokios formos nebuvimas neišvengiamai sukuria situaciją, kada dalis nepatyrusių, su įmonių teise nesupažinusių verslų pradedančių asmenų, remdamiesi ABĮ įtvirtinta nuostata, kad LR Vyriausybė patvirtina pavyzdinę UAB steigimo sutarties formą, daug laiko skirs tokios formos paieškoms, o jos neradę, kreipsis į kitus asmenis dėl dokumentų, reikalingų juridiniam asmeniui įsteigti, parengimo, o tai neleis sutaupyti nei laiko, nei finansinių išlaidų.

Pavyzdiniai steigimo dokumentai

Akivaizdu, jog teisės aktais patvirtintos pavyzdinės steigimo dokumentų formos yra pagrindas steigti ir registruoti juridinius asmenis pasinaudojant elektronine dokumentų pateikimo JAR tvarkytojui sistema, tad būtina detalesnė šių patvirtintų formų analizė.

UAB pavyzdinė steigimo akto forma. Šioje pavyzdinėje formoje reikalaujama nurodyti visus duomenis, numatytus ABĮ 7 str. 2 d. Visgi kai kurios pavyzdinės steigimo akto formos nuostatos kritikuotinos. Pirmiausia, remiantis šia forma, pasirašytas akcijas galima apmokėti tik pinigais. Taigi UAB steigėjui, kuris įstatinį kapitalą norėtų iš dalies formuoti nepiniginiais įnašais, užkertamas kelias naudotis šia forma. Taip pat pavyzdinėje steigimo akto formoje įtvirtinta vienintelė galima UAB valdymo sistema, t. y. steigimo akte, kaip, beje, ir pavyzdinuose įstatuose, numatyta, jog UAB sudaromi šie organai: visuotinis akcininkų susirinkimas ir vienas asmenis valdymo organas – vadovas. Suprantama, jog pavyzdiniai dokumentai skirti pirmiausia smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti, o smulkių ir vidutinių verslininkų įsteigtose UAB dažniausiai nesudaromi kolegialūs organai, tačiau manytina, jog teisės aktu tvirtinant pavyzdinius tiek steigimo

akta, tiek įstatus tokia galimybė neturėtų būti visai eliminuojama.

Pavyzdiniai įstatai. UAB įstatai yra dokumentas, kuriuo įsteigta UAB vadovausis savo veikloje. Įstatatai, be kitų klausimų, turėtų nusakyti juridinio asmens dalyvių susirinkimo šaukimo tvarką ir kompetenciją, kitų juridinio asmens organų kompetenciją, skyrimo bei atšaukimo tvarką, taip pat steigimo dokumentų keitimo tvarką. Tačiau ABĮ suteikia galimybę šių klausimų įstatuose neaparti, jeigu jų reglamentavimas nesiskiria nuo nustatyto ABĮ ir apie tai nurodoma pačiuose įstatuose. Tvirtinant pavyzdinius UAB įstatus, šia teise ir buvo pasinaudota: dalyje, kurioje turėtų būti detalizuota UAB valdymo sistema, nurodoma, kad visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija, jo sušaukimo tvarka, taip pat vadovo kompetencija, jo rinkimo ir atšaukimo tvarka nesiskiria nuo nurodytųjų ABĮ, dalyje, kurioje turėtų būti nurodyta įstatų keitimo tvarka, įtvirtinta, jog ji nesiskiria nuo nurodytosios ABĮ.

Šių nuostatų įtvirtinimas pavyzdinuose įstatuose, žinoma, turi savų privalumų. Pirmiausia išvengiama nereikalingo ABĮ normų perrašinėjimo. Su visa reikalinga tvarka ir organų kompetencija, kai to reikia, galima susipažinti paėmus aktualią ABĮ redakciją. Be to, kas dar svarbiau, taip išvengiama galimų situacijų, kai pasikeitus ABĮ normoms, tektų keisti UAB įstatus. Į įstatus įrašius nuostatas, darančias nuorodas į ABĮ, jie visada atitiks aktualią ABĮ redakciją.

Kita vertus, blanketinių normų įtvirtinimas įstatuose sumenkina pačių įstatų reikšmę. Įstatatai praranda pagrindinio dokumento, kuriuo įsteigta UAB vadovausis savo veikloje, statusą. Duomenys, tokie kaip UAB pavadinimas, veiklos laikotarpis, įstatinio kapitalo dydis ar organų sistema, gali būti sužinomi turint išrašą iš JAR, o organų kompetencija, jų sprendimų priėmimo tvarka ir pan. randama ABĮ. Tad UAB įstatatai tampa visiškai nebereikalingu dokumentu, tik atkartojančiu ar nukreipiančiu į kitus dokumentus. Turimų įstatų, kuriuose išsamiai reglamentuota visa UAB valdymo struktūra, atskirų organų kompetencija bei sprendimų priėmimo tvarka, visiškai pakanka verslo santykiams su trečiaisiais asmenimis užmegzti, t. y. UAB įstatatai būna tas dokumentas, kuriuo remiantis gali būti išspręsti

visi galintys kilti klausimai. Tačiau turėdami UAB įstatus, kuriuose dominuoja nuostatos, nukreipiančios į ABĮ, asmenys, veikiantys UAB vardu, visada su savimi privalės turėti galiojančią ABĮ redakciją. Ši situacija tampa dar labiau komplikauta tuomet, kai turima santykių su užsienio subjektais. Tarkim norint sudaryti nekilnojamojo turto, esančio užsienio šalyje ir priklausančio šios šalies piliečiui, pirkimo ir pardavimo sandorį, tikrai turėtų kilti klausimų, kieno kompetencija priimti sprendimus dėl tokio turto įsigijimo, kadangi įstatuose šis klausimas nėra išspręstas, o pateikiama tik nuoroda į ABĮ. Tokia pati problema kyla ir norint įsitikinti, ar nėra reikalingas akcininkų pritarimas konkrečiam sandoriui. Tad norint užmegzti ir vykdyti verslo santykius su užsienio subjektais, visais atvejais reikėtų pasirūpinti aktualios ABĮ redakcijos vertimu į atitinkamą užsienio kalbą.

Kalbant apie blanketinių normų įtvirtinimą juridinio asmens steigimo dokumentuose, kartais neišvengiama ir absurdiškų situacijų. Būtent taip atsitiko priėmus Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymą (toliau – VŠĮ) pakeitimo įstatymą. Šiuo įstatymu įtvirtinta, kad viešosios įstaigos įstatuose visuotinio dalininkų susirinkimo kompetencijos ir šaukimo tvarkos, vadovo skyrimo ir atleidimo tvarkos ir jo kompetencijos, įstatų keitimo tvarkos nurodyti nereikia, jeigu tai nesiskiria nuo įstatyme nustatytųjų ir apie tai nurodoma pačiuose įstatuose. Problemos gal ir nebūtų, jeigu VŠĮ numatytų nors kokią viešosios įstaigos visuotinio dalininkų susirinkimo šaukimo tvarką, tačiau įstatymo 10 str. 4 d. yra tik nurodyta, kad visuotinis dalininkų susirinkimas šaukiamas viešosios įstaigos įstatų nustatyta tvarka. Taigi viešosios įstaigos dalininkams pasinaudojus VŠĮ suteikiama galimybe įstatuose nenurodyti visuotinio dalininkų susirinkimo šaukimo tvarkos ir įtvirtinus blanketinę normą, nukreipiančią į įstatymą, būtų sukurtas „uždaro rato“ efektas, kai vienas dokumentas nukreipia į įstatymą, o šis grąžina atgal ir visiškai nebeaišku, kaip turėtų būti sušaukiamas visuotinis dalininkų susirinkimas.

Jau buvo aptarta, kad patvirtintoji pavyzdinė UAB steigimo akto forma bei pavyzdiniai įstatai nenumato galimybės UAB sudaryti kolegialių organų. Tačiau tai tikrai ne vienintelė teisė, kuri nors pagal

ABĮ ir suteikiama, bet į pavyzdinius UAB įstatus nepateko. Visų pirma pavyzdiniuose įstatuose nėra galimybės numatyti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimo būtinumo tam tikriems valdymo organo sprendimams dėl sandorių sudarymo, kuri apribotų vadovo teisę sudaryti visus sandorius ir sumažintų galimybę vadovui piktnaudžiauti (ABĮ 34 str. 5d.). Taip pat pavyzdiniuose įstatuose nėra galimybės nustatyti papildomų sąlygų, kai privalomas UAB metinių finansinių ataskaitų rinkinio auditas, kuris užtikrintų atidesnę įmonės finansinės veiklos rodiklių stebėseną (ABĮ 58 str. 2 d.). Kai UAB steigiamas remiantis patvirtintais pavyzdiniais steigimo dokumentais, netenkamos ir šios teisės: galimybė įstatuose numatyti kitokią nei ABĮ nustatyta akcijų pardavimo tvarką (ABĮ 47 str. 9 d.); galimybė įstatuose numatyti atlyginimą už dokumentų, jų kopijų ar kitos informacijos pateikimą akcininkams (ABĮ 18 str. 2 d.); galimybė išleisti privilegijuotąsias akcijas (ABĮ 42 str.); galimybė išleisti darbuotojų akcijas (ABĮ 43 str.); galimybė perduoti UAB vadovo kompetencijai klausimą dėl obligacijų išleidimo (ABĮ 55 str. 4 d.).

Išanalizavus pavyzdinių II nuostatų turinį, galima teigti, jog jie tikrai turėtų supaprastinti dokumentų rengimo procesą asmenims, norintiems steigti II. Nors pavyzdiniai nuostatai iš pirmo žvilgsnio atrodo itin trumpi ir neišsamūs, juose yra numatyti beveik visi aktualūs klausimai ir reikalingi duomenys. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti tą faktą, kad priešingai nei pavyzdiniuose UAB įstatuose ir steigimo akte, pavyzdiniuose II nuostatuose steigėjui suteikiama galimybė pasirinkti valdymo sistemą, t. y. steigėjas gali nuspręsti, ar vienasmeniu valdymo organu bus paskiriamas kitas asmuo, ar juo bus pats II savininkas.

Svarbu pažymėti, jog nuo pirminio pavyzdinių UAB ir II steigimo dokumentų patvirtinimo šie dokumentai buvo keletą kartų koreguojami, tad būtina apžvelgti, kokios svarbiausios korekcijos ir kodėl buvo atliktos.

Pirmoji korekcija sietina su UAB ir II vieno iš duomenų – buveinės adreso, nurodymu atitinkamuose dokumentuose. 2009 m. gruodžio 22 d. pakeitus Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) tam tikrus straipsnius juridinio asmens buveinės

adresas tapo nebeprivalomu ne tik UAB ar IĮ, bet ir kitų juridinių asmenų steigimo dokumentuose (įstatuose, nuostatuose) nurodytinu duomeniu. Atsižvelgiant į padarytus pakeitimus buvo pakeisti tiek ABĮ, tiek IĮ iš privalomų UAB įstatuose ir IĮ nuostatuose aptartinų klausimų išbraukiant buveinės adreso klausimą, o UAB atveju papildomai buvo nurodyta, kad UAB buveinė privalo būti nurodyta UAB steigimo sutartyje / akte. Atliktos korekcijos lėmė ir patvirtintų pavyzdinių dokumentų UAB ir IĮ steigimui pakeitimą: buveinės adresas, kaip privalomas nurodyti duomuo, buvo išbrauktas iš pavyzdinių UAB įstatų bei pavyzdinių IĮ nuostatų ir atitinkamai įtrauktas į UAB pavyzdinę steigimo akto formą.

Kita korekcija sietina tik su pavyzdine UAB steigimo akto forma. 2009 m. gruodžio 15 d. pakeitus ir papildžius ABĮ, į įstatymą buvo įtraukta nuostata, keitusi UAB steigimo procedūrą, kiek ji susijusi su steigiamojo susirinkimo sušaukimu. Numatyta, jog UAB steigiamasis susirinkimas gali būti nešaukiamas, jeigu steigimo sutartyje ar akte yra nurodyti pagal įstatus visuotinio akcininkų susirinkimo renkamo UAB organo nariai. To nepadarius, steigiamasis susirinkimas privalo būti sušauktas. Įdomu, jog iki pat 2010 m. liepos 29 d. ši galimybė į pavyzdinę steigimo akto formą nebuvo įtraukta. Tad ja besiremiantys steigėjai būdavo priversti organizuoti steigiamąjį susirinkimą, rengti atitinkamus dokumentus ir turėti su tuo susijusių papildomų išlaidų.

Elektroninė registravimo sistema

Išanalizavus patvirtintus UAB ir IĮ steigimui reikalingus dokumentus bei atliktas jų korekcijas, reikėtų panagrinėti klausimą dėl elektroninės jų pateikimo JAR tvarkytojui sistemos. Jau minėta, kad JAR nuostatuose įtvirtinta, jog steigiant IĮ ar UAB, atitinkami dokumentai gali būti elektroniniu būdu pateikiami tiesiogiai JAR tvarkytojui, jeigu įstatymuose nurodyti steigimo dokumentai rengiami vadovaujantis LR Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtintais UAB pavyzdiniais įstatais, UAB steigimo akto forma ar IĮ pavyzdiniais nuostatais. Būtina paminėti, kad elektroniniu būdu pateikti dokumentus galima, tik jei yra tenkinamos dar kelios papildomos JAR nuostatuose nurodytos sąly-

gos: steigiamos IĮ ar UAB pavadinime neketinama vartoti trumpojo valstybės pavadinimo „Lietuva“, steigiant UAB akcijos apmokamos piniginiu įnašu ir UAB steigia tik vienas asmuo.

Nors 2010 m. lapkričio mėn. 3 d. ir buvo paskelbta, jog UAB jau galima steigti internetu, tačiau iškilo sunkumų dėl pažymų apie įstatinio kapitalo suformavimą. Teigta, kad steigėjui neberekės nešti į banką spausdintų UAB steigimo dokumentų, o automatiškai sugeneruotą ir steigėjo elektroniniu parašu pasirašytą UAB steigimo aktą JAR tvarkytojas pasirinktam bankui perduos saugiu elektroninio ryšio kanalu. Vi dėlto bent jau netrukus po sistemos įdiegimo tai padaryti galimybės nebuvo. Taigi visiško UAB steigimo procedūros perkėlimo į internetinę erdvę dar tenka laukti.

Kitaip nei UAB atveju, informacinė sistema, kuri sudaro galimybę IĮ steigimo dokumentus teikti JAR tvarkytojui elektroniniu būdu, jau įdiegta ir veikia nuo 2010 m. sausio mėn. 28 d. Todėl asmenys, norintys įsteigti IĮ, turi galimybę rinktis iš dviejų alternatyvų, t. y. patys parengti IĮ nuostatus, pasirūpinti visais kitais reikalingais dokumentais ir kreiptis į notarą, kad šis patvirtintų, jog juridinio asmens steigimo dokumentai atitinka įstatymų reikalavimus, ir faktą, kad šį juridinį asmenį registruoti galima, nes įstatymuose nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės, arba parengti steigimo dokumentus vadovaujantis ūkio ministro patvirtintais IĮ pavyzdiniais nuostatais ir visus reikalingus dokumentus elektroniniu būdu pateikti tiesiogiai JAR tvarkytojui. Antroji alternatyva, kaip naujovė, juridinių asmenų steigimo ir registravimo atžvilgiu kelia didesnę susidomėjimą ir verta išsamios analizės.

Pabandykime žingsnis po žingsnio panagrinėti Lietuvoje įdiegtą elektroninę IĮ registravimo JAR sistemą. Pirmiausia keliaujame į JAR tvarkytojo savitarnos internetinį puslapį¹. Šiame puslapyje nurodoma, kad jau galima naudotis JAR tvarkytojo internetu teikiamomis paslaugomis be jokių sutarčių! Tačiau iš karto matome pirmąją kliūtį, t. y. naudotis internetu teikiamomis paslaugomis

¹ Prieiga per internetą: <<http://www.registrucentras.lt/savitarna/>>.

galima tik Lietuvos Respublikos piliečiams ar užsieniečiams, kuriems Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka yra išduoti asmens tapatybę patvirtinantys dokumentai, esantiems internetinės bankininkystės arba skaitmeninio sertifikavimo centro vartotojais. Taigi užsieniečiams, nenurodytiems minėtame punkte, steigiant IĮ, nesudaroma galimybė naudotis elektronine dokumentų pateikimo JAR tvarkytojui sistema. Tačiau deklaravimas tarptautiniu mastu, kad Lietuvoje verslo pradėjimas supaprastinamas, kartu įtvirtinant sąlygą, jog internetu teikiamomis paslaugomis gali pasinaudoti tik Lietuvos Respublikos piliečiai ar užsieniečiai, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra išduoti asmens tapatybę patvirtinantys dokumentai, laikytinas nevisiškai tikslu. Taip pat kyla klausimas, ar užsienio subjektai pagal šią kuriamą sistemą išvis galėtų pasinaudoti elektronine steigimo dokumentų pateikimo JAR tvarkytojui tvarka, nes kita būtina sąlyga norint pasinaudoti internetu teikiamomis paslaugomis – būti internetinės bankininkystės arba skaitmeninio sertifikavimo centro vartotojais. Nors šis reikalavimas yra visiškai suprantamas, kadangi asmens, steigiančio juridinį asmenį, identifikavimas vienokiu ar kitokiu būdu privalo būti atliktas, vargu ar užsienio subjektas, nusprendęs steigti juridinį asmenį, turės pasirašęs sutartį dėl internetinės bankininkystės su vienu iš Lietuvoje veikiančių bankų ar bus skaitmeninio sertifikavimo centro vartotojas.

Galimybės pasinaudoti elektronine IĮ registravimo JAR tvarka susiaurėja dar labiau: paslaugų puslapyje „Svarbu žinoti!“ nurodoma, jog steigiant IĮ, dokumentai gali būti elektroniniu būdu pateikiami tiesiogiai registro tvarkytojui per elektroninę Registrų centro klientų savitarnos sistemą, tik jeigu steigėjas turi kvalifikuotą elektroninį parašą (šiuo metu naudojamas tik valstybės įmonės Registrų centro Sertifikatų centro išduotas kvalifikuotas sertifikatas). Taigi neturint šio kvalifikuoto sertifikato (straipsnio autorius jo ir neturi) IĮ įsteigti pasinaudojant naująja elektronine juridinių asmenų steigimo dokumentų registravimo sistema neįmanoma net ir turint prieigą prie internetinės bankininkystės.

Be to, šioje skiltyje numatomas dar vienas apribojimas asmenims, norintiems pasinaudoti sukurta sistema: steigėjas – IĮ savininkas privalo būti pa-

talpų, suteikiamų IĮ buveinei registruoti, *vienintelis savininkas*, t. y. patalpos steigėjui negali priklausyti nei bendrosios dalinės, nei bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Šis apribojimas, žinant, jog po santuokos visas įgytas turtas laikomas sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe (išimty iš nurodytos taisyklės šiuo atveju nedetalizuojamos), laikytas tikrai dideliu, nes asmenų, galinčių pasinaudoti elektronine juridinių asmenų steigimo dokumentų registravimo sistema, ratas ganėtinai susiaurinamas.

Gauti JAR tvarkytojo kvalifikuotą sertifikatą¹ nėra taip paprasta. Fiziniai asmenys, norėdami įsigyti tokį sertifikatą, turi asmeniškai atvykti į bet kurį JAR tvarkytojo filialą ir pateikti LR piliečio pasą arba asmens tapatybės kortelę (ne LR piliečiams reikia pateikti pasą ir leidimą gyventi Lietuvoje). Pasirašius prašymą ir pateikus asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, pateikiamas mokėjimo kvitas, pagal kurį filiale esančioje kasoje arba banke galima sumokėti už saugią parašo formavimo įrangą bei sertifikatų suformavimo paslaugą. Sertifikatas pagaminamas iš karto, kai tik gaunamas patvirtinimas apie įmoką. Kvalifikuotų sertifikatų, galiojančių 2 metus, išdavimas kliento *eToken PRO* kriptografinėje sertifikatų laikmenoje kainuoja 7,88 Lt, o kriptografinės laikmenos *Aladdin eToken PRO* kaina 121,72 Lt.

Taigi matyti, kad net ir įdiegus elektroninę IĮ steigimo dokumentų pateikimo JAR tvarkytojui sistemą, IĮ steigimas ir registravimas netapo toks paprastas ir nesutaupo steigėjo lėšų, kaip buvo deklaruojama. Iš IĮ steigėjo, kuris net ir atitinka visas sąlygas pasinaudoti elektronine sistema, reikalaujama papildomai dar keliauti į JAR tvarkytojo filialą ir įsigyti kvalifikuotą sertifikatą kriptografinėje laikmenoje, kuris, atsižvelgiant į tai, kad asmuo gali būti tik vienos IĮ savininkas, bus panaudojamas vienintelį kartą.

Išanalizavus elektroninę IĮ steigimo dokumentų pateikimo JAR sistemą, į akis krenta daugybė apribojimų, kliūčių, dėl kurių šia sistema norinčių pasinaudoti asmenų ratas susiaurinamas iki minimumo. Tad nenuostabu, kad, Lietuvos notarų rūmų

¹ Prieiga per internetą: < http://www.registrucentras.lt/rcsc/kainos/kainos_fiziniams.php > .

žiniomis, įdiegus elektroninę sistemą tik 5 proc. visų IĮ buvo įsteigtos ir įregistruotos naudojantis ja.

Alternatyva

Baigiant juridinių asmenų steigimo ir registravimo naujovių analizę, verta paminėti, jog tiek tarp praktikuojančių teisininkų, tiek akademinėje teisininkų bendruomenėje planuojamos ar jau įvykusios pertvarkos, susijusios su juridinių asmenų steigimu bei registravimu, kelia nemažai diskusijų, abejonių, netgi susirūpinimo. Teigiama, kad pakeista juridinių asmenų registravimo tvarka susilpnins arba visiškai panaikins juridinių asmenų steigimo ir registravimo priežiūrą, o tai gali turėti ilgalaikių teisinių ar ekonominių pasekmių, pavyzdžiui, paplis tokie reiškiniai kaip fiktyvių įmonių steigimas ar įmonių, veikiančių su fiktyviais organais, skaičiaus didėjimas ir pan. Net ir notarai ne visada turi galimybę užtikrinti, kad viso juridinio asmens steigimo proceso metu būtų laikomasi teisėtumo reikalavimo. Tai įrodo, kad notarams patikėta juridinių asmenų steigimo teisėtumo kontrolė suponuoja mintį, jog, tvirtindamas juridinių asmenų steigimo dokumentų ir įstatymų reikalavimų atitiktį, notaras paliudija ne vien kad steigimo dokumentų turinys atitinka įstatymuose nustatytus imperatyvius reikalavimus ir juose nėra nuostatų, prieštaraujančių teisės aktams, bet ir faktą, kad steigimo dokumentus pasirašė juose nurodyti ar tinkamai steigėjams atstovaujantys asmenys. Šią mintį lemia CK 2.46 str. 5 d. įtvirtinta taisyklė, kad juridinių asmenų dokumentus pasirašiusių fizinių asmenų parašų tapatumas turi būti notaro patvirtintas, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Būtų lyg ir galima daryti išvadą, jog visais atvejais, notaras, atlikdamas juridinių asmenų steigimo kontrolę, turi paliudyti fizinių asmenų, pasirašiusių juridinio asmens steigimo dokumentus, parašų tikrumą, išskyrus retas išimtis, numatytas atskirų įstatymų. Tačiau CK įtvirtinta nuostata labiau tapo išimtimi – daugumos teisinių formų juridinių asmenų steigimą ir veiklą reglamentuojantys įstatymai būtent numato išimtis iš pastarosios taisyklės (ši „išimtis“ numatyta ir ABĮ 4 str. 11 d. „Bendrovės įstatus pasirašiusių asmenų parašų tapatumas notaro netvirtinamas“, ir IĮ 4 str. 6 d. „Steigiamos individualios įmonės nuostatus ir pakeistus individualios įmonės nuostatus pasirašiusio asmens parašo tikrumas no-

taro netvirtinamas“), todėl iš esmės notarai neturi galimybės pamatyti visų juridinio asmens steigėjų ir įsitikinti, jog pasirašyti dokumentai atitinka jų valią. Kalbant apie elektroninę juridinių asmenų steigimo ir registravimo sistemą, tikrosios steigėjų valios išraiškos klausimas gali būti net nenagrinėjamas, nes asmens, sėdinčio prie kompiuterio ir nuotoliniu būdu JAR pateikiančio visus dokumentus, tikrųjų tikslų bei ketinimų išsiaiškinti nėra jokios galimybės.

Dėl šios priežasties paminėtinas Lietuvos notarų rūmų siūlomas juridinių asmenų steigimo ir registravimo modelis, kuriuo remiantis būtų sumažinta administracinė našta bei pagerintos verslo sąlygos, įgyvendinamas „vieno langelio“ principas, visus su IĮ ar UAB steigimu susijusius veiksmus atliekant tik notaro biure. Pagal tokį modelį IĮ, UAB ar kitą juridinį asmenį įsteigti ar jo steigimo dokumentus pakeisti ketinantis asmuo kreiptųsi tiesiogiai į notarą. Notaras šiam asmeniui suteiktų konsultaciją steigimo klausimais, išaiškintų tokio veiksmo pasekmes bei tai, kokių dokumentų reikia šiems veiksmams atlikti, parengtų įstatų projektą, patikrintų, ar yra patalpų savininko sutikimas suteikti patalpas juridinio asmens buveinei, patvirtintų faktą, kad juridinį asmenį registruoti galima. Notaras, pasinaudodamas nuotolinio ryšio priemonėmis, patvirtintus duomenis bei steigimo dokumentus elektroniniu būdu galėtų pateikti tiesiogiai JAR tvarkytojui ir jis juos tik įregistruotų.

Šis Notarų rūmų siūlymas tikrai vertas dėmesio, atsižvelgiant į jo aiškius privalumus. Pirmiausia visiems juridinių asmenų steigėjams reikalingus steigimo dokumentus pagal steigėjų konkrečius poreikius parengti padėtų kvalifikuotas teisininkas, t. y. notaras, ir jis taip pat galėtų suteikti naudingas konsultacijas klientus dominančiais klausimais, susijusiais su juridinio asmens steigimu, jo tolesniu valdymu. Be to, steigėjams nereikėtų įsigyti jokios papildomos įrangos, tokios kaip kvalifikuotas sertifikatas kriptografinėje laikmenoje. Visą įrangą, reikalingą juridinio asmens nuotoliniam įregistravimui JAR, turėtų notaras. Įgyvendinus šį projektą visi juridiniai asmenys, kurių steigimo dokumentams reikėdavo notarinio patvirtinimo, t. y. ne vien UAB ir IĮ, bet ir viešosios įstaigos, ir asociacijos, ir t. t. būtų steigiamos steigėjams atvykus į vieną vietą –

notarų biurą. Taip būtų įgyvendintas „vieno langelio“ principas, būtų išvengta papildomo vykimo į vieną iš JAR tvarkytojo filialų ir, žinoma, papildomo mokesčio už šio paslaugas. Sistema, parodanti siūlomos alternatyvos veiksmingumą, galėtų būti nekilnojamojo turto sandorių viešoji elektroninė paslauga (NETSVEP). NETSVEP yra puikus „vieno langelio“ principo įgyvendinimo pavyzdys. Ši nuo 2009 m. vidurio notarų teikiama paslauga jau sulaukė daugelio klientų pagyrų, kaip jų laiką sutaukęs ir nekilnojamojo turto sandorių registraciją supaprastinęs bei paspartinęs veiksnys. Tad nematyti priežasčių, kodėl panaši sistema negalėtų būti įgyvendinta steigiant ir registruojant juridinius asmenis.

■

Doc. dr. Rimvydas Petrauskas

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto

Senovės ir viduramžių istorijos katedros vedėjas

ŽALGIRIO MŪŠIS IR RAŠTINIŲ KULTŪRA LIETUVOJE

Kalbant apie 1410 m. liepos 15 d. Žalgirio mūšį, paprastai pabrėžiami politiniai ir kariniai šio įvykio aspektai. Tai suprantama, nes tą dieną buvo pasiekta svarbi karinė pergalė – jungtinė Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenė įveikė Vokiečių ordino pajėgas. Šiame straipsnyje akcentuosime ir mažiau aptartą Žalgirio mūšio epochos reikšmę – stiprėjusią Lietuvos monarchijos diplomatinę tarnybą, valdovo raštinės organizavimą, dokumento, kaip teisės akto, vaidmens stiprėjimą. Nemažai įtakos tam turėjo ir neretai Lietuvos valdovo aukščiausią pasitikėjimą įgiję raštininkai – nūdienos notarų prototipai.

Kita karo pusė

Jau amžininkai įvertino Žalgirio mūšio, vieno didžiausių Europoje vėlyvaisiais Viduramžiais, reikšmę. Jis buvo vadinamas Didžiuoju, sulaukė Lenkijos ir Lietuvos įvykiams paprastai nebūdingo plataus tarptautinio atgarsio, minėtas daugelyje to meto Europos kronikų ir metraščių ir vėliau nuolat aprašomas įvairiuose kūriniuose. Mūšis iš tiesų

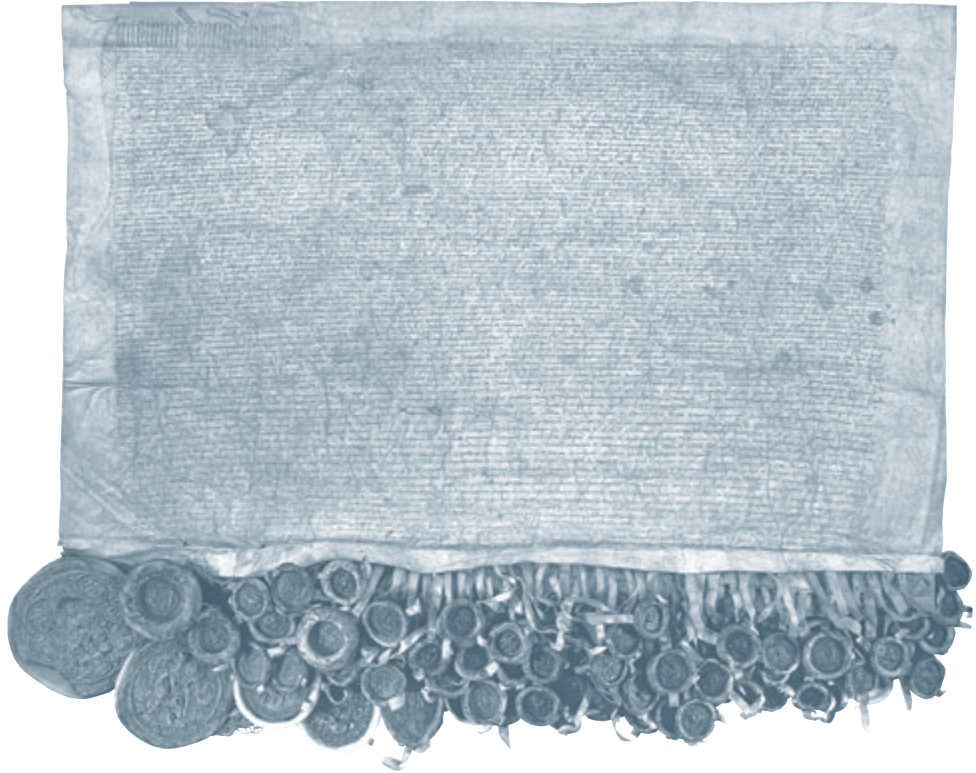
gali būti vertinamas kaip ilgą laiką užsitęsusio karo su Vokiečių ordinu pabaigos simbolis. Lauke tarp Žalgirio ir Tanenbergo iš esmės buvo užbaigtas 200 metų trukęs Kryžiaus karų laikotarpis Rytų Pabaltijyje.

Vytauto Didžiojo
majestotinis anstpaudas

Tačiau šis mūšis turėjo ir kitą svarbią pusę. Prieš „didįjį 1409–1411 m. karą“ su Ordinu ir tuoj po jo matyti iki tol nebūdingas diplomatijos suaktyvėjimas ir rašytinės komunikacijos išplėtojimas. Vėlyvaisiais Viduramžiais Europos politikoje ir teisiniame gyvenime raštas

pradėjo vaidinti vis didesnį vaidmenį, vis daugiau visuomenės gyvenimo sričių buvo „surašoma“, o tai savo ruožtu lėmė naują raštinių kultūros proveržį. Todėl nestebina, kad Lenkijos–Lietuvos ir Ordino karas XV a. pradžioje įgavo ir „kanceliarijų karo“ pobūdį. Dar iki mūšio abi konflikto dalyvės rašytiniais memorandumais pareiškė savo požiūrį į „teisingą karą“, siekdamos palenkti, kiek tai buvo įmanoma, Europos viešąją opinią į savo pusę. O tuoj po mūšio Lenkija ir Lietuva suorganizavo turbūt pirmąją tokio masto propagandos kampaniją, kurios metu polemiais tekstais ir diplomatinėmis misijomis buvo pristatoma tiek pergalė, tiek „tei-

1422 m. Melno taikos sutartis.

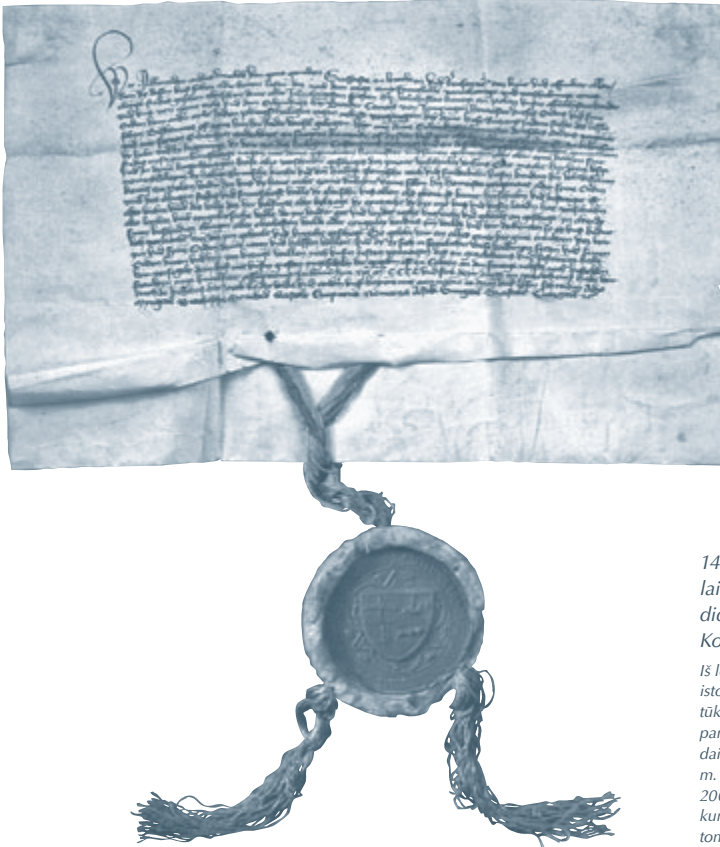
Iš leidinio „Lietuva senuosiuose istorijos šaltiniuose“. Lietuvos tūkstantmečio programos parodos katalogas, Taikomosios dailės muziejus, Vilnius 2009 m. liepos 5–spalio 4 d., Vilnius, 2009 (serija: Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų katalogai, II tomas)

singa“ Lenkijos ir Lietuvos valdovų, Jogailos ir Vytauto, politika. Politinės kovos „suraštinimas“ vis labiau darėsi vienu svarbiausių politikos įgyvendinimo uždavinių. Gerai žinomas Lenkijos kanceliarijos ir Krokuvos universiteto vaidmuo konflikte su Ordin. Panašių tendencijų galima išvelgti ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto aplinkoje.

Valdovo kanceliarija

Vytauto valdymo laikais (1392–1430 m.) baigė formuotis valdovo kanceliarija (raštinė), kaip nuolatinė valstybės valdymo institucija. Tuo metu buvo įvestos nuolatinųjų raštininkų (sekretorių), šaltiniuose dar vadinamųjų notarais, pareigybės, įsitvirtino vidinė raštinės personalo darbo diferenciacija ir kanceliarijos ryšys su pasiuntinybių tarnyba. Didžiųjų raštininkų pagrindinė užduotis buvo parengti ir surašyti valdovo vardu skelbiamus dokumentus ir laiškus. Vytauto valstybės daugiatautiškumas ir

geografinė padėtis lėmė kanceliarijos sudėtingumą. Manoma, kad Lietuvos didžiojo kunigaikščio kanceliarijoje dokumentai ir laišakai buvo rašomi lotynų, rusėnų, vokiečių, čekų, kalbomis, yra žinių ir apie arabų rašto vartojimą. Tačiau pagrindinės kalbos (ir kartu kanceliarijos dalys) buvo lotynų ir rusėnų. Vytauto dvaras buvo integrali tuometinės Europos komunikacinės erdvės dalis dėl laiškų ir pasiuntinybių. Vytauto raštinė sugebėdavo laiku parengti atsakymus įvairiems ir įvairias rašto kalbas vartojantiems adresatams, o kartais net pasirūpindavo vertimais iš retesnių kalbų (pavyzdžiui, čekų ar totorių). Didžioji raštininkų dalis buvo atvykėliai iš Lenkijos, Silezijos ar Ordino, tačiau tarnybos didžiajam kunigaikščiui metu neleisdavo suabejoti savo lojalumu valdovui. Žymiausi ir ilgiausiai tarnavę Vytauto raštininkai buvo Mikalojus Cebulka, Mikalojus Maldžikas, Mikalojus Sapienskis, Baltramiejus iš Gurkos. Jų asmeninius santykius su Lietu-

1404 m. LDK Vytauto
laiškas Vokiečių ordino
didžiajam magistrui
Konradui fon Jungingenui.

Iš leidinio „Lietuva senuosiuose
istorijos šaltiniuose“. Lietuvos
tūkstantmečio programos
parodos katalogas, Taikomosios
dailės muziejus, Vilnius 2009
m. liepos 5–spalio 4 d., Vilnius,
2009 (serija: Lietuvos didžiųjų
kunigaikščių rūmų katalogai, II
tomas),

vos valdovu paryškina tai, kad nė vienas jų neliko tarnauti Vytauto įpėdiniui dvare.

Santykiai su Vokiečių ordinu buvo svarbus jų veiklos baras. Ilgą laiką karas su Ordinu buvo neatsiejama Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinės kasdienybės dalis. Tačiau jo vaidmuo Lietuvos istorijoje nebuvo vienareikšmiškas. Nuolatiniai karai, viena vertus, stabdė politinių valstybės struktūrų plėtotę, tačiau, kita vertus, išvystyta Ordino diplomatija ir raštvedyba buvo pavyzdys, į kurį orientavosi tuometiniai LDK valdovai. Neatsitiktinai pirmosios tarptautinės sutartys, kurias sudarė Lietuvos didieji kunigaikščiai, buvo su Ordinu Mindaugo ir Gedimino laikais. Ir tokių sutarčių laikui bėgant daugėjo. Šie dokumentai atspindi gimstančius svarbius naujojo LDK valstybingumo požymius: valdovo ir jų tarėjų politiką, prioriteti-

nes užsienio politikos kryptis, sienų sampratą ir kt. Vėlyvaisiais Viduramžiais Europoje kaip tik klostėsi derybų dėl taikos sutarčių, jų priėmimo, skelbimo ir ratifikavimo sistema, kuri tapo modernių laikų taikos sutarčių užuomazga. Svarbų vaidmenį čia vaidino ir viešieji notariai, kurių užduotis buvo patvirtinti senųjų sutarčių nuorašus ir taip užtikrinti saugesnį jų perdavimą ateičiai. Nemaža dalis ankstyvųjų sutarčių tarp LDK ir Ordino išliko tik tokiu notarų patvirtintų kopijų pavidalu.

Kanceliarija karo fronte

Karo akivaizdoje valdovo raštinės veikla dar labiau suaktyvėjo. Pakanka palyginti Vytauto korespondencijos iki ir po 1410 m. mastą, kad paaiškėtų, kokie poslinkiai turėjo įvykti kanceliarijos personalo ir pasiuntinių tarnybos veikloje. Netrukus

po „didžiojo karo“ Vytauto kancelariją papildė vėliau vienais svarbiausių jo raštininkų (sekretorių) tapę Mikalojus Sapienskis ir Mikalojus Maldžikas. Kiti du svarbūs raštininkai – Mikalojus Cebulka ir Jokūbas iš Glinianų – buvo įdarbinti keleri metai prieš karą. Dar vieno raštininko – vokiečių kilmės Konrado Frankenbergo – perkėlimas į pietinę Kremeneco pilį galėjo būti nulemtas augančio Romos ir Vengrijos karaliaus Zigmanto vaidmens regiono politikoje ir būtinybės rinkti bei vertinti su tuo susijusią informaciją. Minėtieji ir kiti raštininkai buvo ne tik atsakingi už dokumentų ir laiškų parengimą, jiems buvo patikimos svarbiausios diplomatinės misijos, padedant Lietuvos didikams atstovauti didžiojo kunigaikščio interesams.

Žalgirio mūšio epochoje Lenkijoje ir Lietuvoje atsirado naujos politinės ir diplomatinės komunikacijos būdai, išsilavinusių tarėjų argumentų naudojimas politinėje kovoje, kurį gali iliustruoti kad ir totorių būrių buvimo Žalgirio mūšio lauke pateisinimo pavyzdys. „Netikėlių“ parama buvo bene svarbiausias argumentas Ordino „požalginėje“ propagandinėje kovoje su Lenkija ir Lietuva dėl „teisingo karo“ interpretacijos. Totoriai Europoje jau senokai buvo įgavę neišdildomą tikėjimo priešų įvaizdį, o apkaltinti sąjunga su jais buvo populiarus diskredituojantis motyvas. Jogailos ir Vytauto atstovai neneigė totorių dalyvavimo, bet perkėlė diskusiją į naują lygmenį, pareiškdami, kad totoriai galėjo dalyvauti mūšyje, nes yra karaliaus valdiniai. Panašus tarėjų argumentas buvo suformuluotas 1413 m. ginče dėl Žemaitijos. Vytauto atstovas raštininkas Mikalojus Cebulka, atsakydamas į Ordino argumentus dėl Žemaitijos atidavimo, kurie buvo gerai paremti Jogailos ir Vytauto dokumentais, tvirtino, kad nors žemaičiai ir pripažįsta esantys šių valdovų valdiniai, tačiau tai nesuteikė jiems teisės disponuoti jų žemėmis. Tokių aiškinimų reikšmė buvo juo didesnė, atsižvelgiant į vis dar menkas žinias Vakarų Europoje apie Lietuvą, įsivaizduojant ją ir toliau kaip pagonių ir „saracėnų“ kraštą. Todėl tarptautinės komunikaci-

jos intensyvinimas buvo vienas didžiausių Lenkijos ir Lietuvos iškovojoimų Žalgirio mūšio epochoje.

Naujos propagandinės priemonės atsirado ir didžiųjų magistrų retorikoje, Ordiną vis dažniau vaizduojant kaip „krikščionybės skydą“ ir „kilmingųjų prieglaudą“. Tačiau šie motyvai buvo anachroniški. Tai, kad tokius pat krikščionybės gynybos lozungus netrukus ėmė naudoti Lenkija su Lietuva, aiškiai liudija, kad po 1386–1387 m. Ordino bandymai ir toliau vaizduoti Lietuvą kaip pagonišką kraštą žlugo. Jogailos ir Vytauto misijų politika, kaip lygiavertė Ordinui, buvo pripažinta jau 1411 m. Torunės sutartyje. Sąmoningai deklaruojamą krikščioniško valdovo savimonę gerai atspindi 1412 m. gegužės 1 d. Kaune surašytas Vytauto laiškas Kastilijos infantui Fernandui, kuriame užsimenama apie „tolimose pasaulio srityse“ gyvenančių šalių bendrumą kovojant su tikėjimo priešais.

Epilogas

Po Žalgirio mūšio Lenkija ir Lietuva galbūt nepasiekė visų savo tikslų, tačiau ilgam iškilo kaip svarbi Europos jėga, taip pat rado būdų įgytą autoritetą įtvirtinti. Būtent čia ir atsivėrė platus

veiklos laukas tuo metu susiformavusiai LDK kanceliarijai ir su ja susijusiai diplomatinei (pasiuntinybių) tarnybai. Diplomatinės veiklos suaktyvėjimas karo su Ordiną metu buvo puiki mokykla to meto Lietuvos diplomatams – LDK didikams ir intelektualiams valdovo patarėjams – sekretoriams (raštininkams). Tuo metu išryškėjo pagrindinės užsienio politikos kryptys, išvelgiami jos koordinavimo požymiai. Iš valdovo tarėjų ir raštininkų sutelkta žmonių grupė padėjo valdovams formuoti užsienio politikos principus, taip pat raštais (instrukcijų, memorialų, kitų dokumentų parengimas) ir pasiuntinybių veikla užtikrino jos praktinį realizavimą. XV a. LDK diplomatijos ir rašytinių dokumentų priemonių arsenalas jau daugmaž atitiko kitų Europos valstybių lygį. Rašto kultūra vis labiau skleidėsi ir Lietuvos visuomenėje.

R. Petrauskas: „Svarbų vaidmenį čia vaidino ir viešieji notari, kurių užduotis buvo patvirtinti senųjų sutarčių nuorašus ir taip užtikrinti saugesnį jų perdavimą ateičiai. Nemaža dalis ankstyvųjų LDK ir Ordino sutarčių išliko tik tokiu notarų patvirtintų kopijų pavidalu.“

NOTARIATO DIPLOMATIJOS METAİ

*Tarptautinio notarinių tyrimų instituto
Šveicarijoje vadovo, Šveicarijos notaro
M. Merlotti ir Seimo TTK pirmininko S. Šedbaro
pokalbis*

*Vokietijos federalinių notarų rūmų prezidento
T. Göttes ir teisingumo ministro R. Šimašiaus
diskusija*

Lietuvos notarų rūmų narystė tarptautinėse organizacijose, buvusi itin svarbi nepriklausomam notariatui XX amžiaus pabaigoje „stojantis ant kojų“ ir stiprėjant, atneša neginčijamų dividendų ir šiandien. Lietuvoje prasidėjus diskusijoms dėl notarų paslaugų peržiūros ir kainodaros reformos, šis procesas sukėlė atgarsių lotyniškojo notariato pasaulyje. Teisingumo ministerijai 2009 metais pasiūlius susieti notarų paslaugų kainodarą su sąnaudomis

ir Notarų rūmams šioje diskusijoje išnaudojus visus argumentus, LNR prezidentas išsiuntė susirūpinimo laiškus Tarptautinės notarų sąjungos (UINL), Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE), Vokietijos federalinių bei Koblenco notarų rūmų vadovams. UINL prezidentas dr. Eduardas Gallino ir CNUE prezidentas Robertas Barone atsiuntė atsakomuosius laiškus, kuriuose buvo reiškiamas susirūpinimas dėl Lietuvoje siūlomos diegti są-

naudomis grįstos notarų paslaugų kainodaros. Nedelsdami atsiliepė ir Vokietijos notariatai, pasitarusius 18 metų aktyviai rėmę Lietuvos notariato sistemos stiprinimą. 2010 metų balandžio viduryje Vilniuje apsilankė Vokietijos federalinių notarų rūmų prezidentas dr. Tilmanas Götte. Tiek Vokietijoje, tiek Lietuvoje galioja lotyniškojo notariato sistema, kai valstybė įgalioja notarus suteikti teisinę paslaugą, už kurią teisėtumą ir pasekmes notariatai prisiima visišką atsakomybę. Todėl lotyniškojo notariato šalyse už reikšmingas pasekmes turinčių sandorių, tokių, kaip nekilnojamojo turto pirkimo ir pardavimo, hipotekos ar įkeitimo, patvirtinimą taikomas procentinis sandorio vertės įkainis. Šis principas leidžia užtikrinti ir socialinį teisingumą – už brangesnio turto pirkimą ir pardavimą mokama brangiau nei už pigesnio. Susitikime su teisingumo ministru Remigijumi Šimašiumi Vokietijos notarų rūmų prezidentas T. Götte pabrėžė, kad Vokietijoje jau anksčiau buvo atsisakyta siūlymų sieti notaro atlyginimą su jo sąnaudomis. Anot T. Götte, šis kriterijus negali būti vienintelis, o būtina atsižvelgti į lotyniškojo notariato patirtį, kai notaro paslaugų kainodara pagrindžiama rizika, atsakomybe, notarinio veiksmo prigimtimi ir verte bei kaina. T. Götte pabrėžė, kad Vokietijos Konstitucinis Teismas konstatavo, jog notarų paslaugų kainodara privalo būti orientuojama į sandorio vertę. T. Götte sakė, kad Vokietijoje laikomasi principo, jog notaro teisinės paslaugos turi būti prieinamos visiems gyventojams, todėl notaro paslaugų įkainiai negali būti nei per maži, nei per dideli. Per dideli įkainiai gali padaryti teisinę paslaugą neprieinamą klientams, o per maži – sukeltų pavojų notarų ekonominei nepriklausomybei. Todėl daugumoje Europos valstybių galioja principas, kai nesudėtingiems notariniams veiksams taikomi itin maži, socialiai orientuoti įkainiai, o faktines notarų sąnaudas kompensuoja už sudėtingus ir brangesnius veiksmus gautos pajamos. Vizito metu Vokietijos notarų rūmų prezidentas aptarė Lietuvos notariato padėtį ir su Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininku Stasiu Šedbaru. Susitikimo metu diskutuota apie galimybę keisti notarų paslaugų įkainių reglamentavimą, nustatant pagrindinius kainodaros formavimo principus ir kriterijus Notariato įstatyme.

UINL prezidento E. Gallino iniciatyva 2010 m. gegužės pradžioje Vilniuje lankėsi jo deleguotas Tarptautinio notarinių tyrimų instituto Šveicarijoje vadovas, Šveicarijos notaras Michelis Merlotti. Susitikimuose su valdančiosios Tėvynės sąjungos frakcijos Seime seniūnu Jurgiu Razma ir Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininku Stasiu Šedbaru buvo aptartas Teisingumo ministerijos parengtas notarų paslaugų kainodaros projektas. M. Merlotti pabrėžė, jog notarų paslaugų kainodaros Lietuvoje principai turi atitikti Europoje susiklosčiusias tradicijas bei užtikrinti notaro paslaugų prieinamumą socialiai pažeidžiamoms visuomenės grupėms, tuo tarpu Teisingumo ministerija siūlė panaikinti lengvatas buvusiems tremtiniais ir politiniams kaliniais, žmonėms su sunkia ir vidutine negalia, artimos giminytės ryšiais susijusiems asmenims. Autoritetingą notariato reikalų žinovo reputaciją turintis M. Merlotti nuogaštavo, jog siūlymai susieti notarų paslaugų įkainius su sąnaudomis sukels pavojų, kad notaro paslaugos taps neprieinamos daugeliui mažesnes pajamas turinčių žmonių. Be to, notarų įkainių pagrindimas sąnaudomis sukliudys ne tik notaro ekonominio nepriklausomumo, bet ir atsakomybės principų įgyvendinimui. Pasak M. Merlotti, daugelyje lotyniškojo notariato valstybių notarų paslaugų įkainiai būna proporcingi sandorio vertei.

T. Göttes ir M. Merlotti vizitų metu išsakytus argumentus parlamentarai įvertino kaip pagrįstus. Teisės ir teisėtvarkos komitetas inicijavo Notariato įstatymo pataisas, be kita ko, numatančias principus, kuriais turi būti grindžiami notaro paslaugų įkainiai. Seimo komitetas paprašė teisingumo ministrą Remigijų Šimašių nepatvirtinti naujovišką paslaugų kainodarą nustatančio įsakymo, kol Seimas nepriims Notariato įstatymo pataisų.

■ „Notariato“ inf.

PASAULINIS NOTARIATAS

Kadenciją baigęs UINL prezidentas Eduardas Gallino (Argentina) ir LNR prezidiumo narė Svajonė Šaltauskienė

2009 m. rugsėjo 30 – spalio 6 dienomis Marakeše (Marokas) vyko Tarptautinės notariato sąjungos (UINL) Generalinės tarybos posėdis, Sąjungos visuotinis narių susirinkimas bei 26-asis Tarptautinis notariato kongresas. Renginiuose Lietuvos notarų rūmams atstovavo prezidentas Marius Stračkaitis, LNR prezidiumo narė Svajonė Šaltauskienė, kongreso pranešėju buvo pakviestas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius. Kongreso darbe taip pat dalyvavo Joniškio notarė Loreta Stankevičienė, Notarų rūmų atstovas viešiesiems ryšiams Aleksandras Matonis.

UINL Generalinės tarybos posėdyje buvo apžvelgti 2008–2010 metų kadencijos veiklos rezultatai, išklaudyta kadenciją baigiančio UINL prezidento, Argentinos notaro Eduardo Gallino ataskaitos,

UINL viceprezidentų pasaulio regionams raportų ir organizacijos komisijų ir pakomisių pranešimų. Naujomis Sąjungos narėmis oficialiai paskelbtos penkios valstybės, kurių, notariatai atitinka lotyniškojo notariato kriterijus – Bosnija ir Hercegovina, Korėja, Mauritanija, Tunisas ir Mauricijus. Per rinkimus buvo atnaujinta Generalinės tarybos sudėtis. Lietuvos notarų rūmams UINL Generalinėje taryboje 2011–2013 metais toliau atstovaus LNR prezidiumo narė Asta Kielienė.

UINL narių visuotiniame susirinkime buvo išrinkta nauja UINL ir jos padalinių vadovybė. Naujuoju UINL prezidentu trejų metų kadencijai išrinktas Prancūzijos notaras iš Marselio Jean-Paul Decorpsas, iki šiol vadovavęs Tarptautinio notarų bendradarbiavimo komisijai. Jis pakeitė poste 2008–2010 metų kadenciją baigusį Argentinos notarą dr. Eduardą Gallino.

Viceprezidentais išrinkti: Afrikai – Benino atstovas Ganiou Adenchy, Šiaurės ir Centrinei Amerikai bei Karibų jūros regionui – Puerto Riko atstovas Dennisas D. Martinezas Colonas, Pietų Amerikai – Jose Flavio Bueno Fischeris, Azijai – Kinijos atstovas Duanas Zhengkunas, Europai – Rafaelis Gomezas-Ferreras iš Ispanijos. UINL išdininku perrinktas Šveicarijos atstovas Bernhardas Burkardas.

UINL Afrikos reikalų komisijai vadovaus Regine Dooh Collins (Kamerūnas), Amerikos reikalų komisijai – Alfonsas Zermenis Infante (Meksika), Europos reikalų komisijai – Mario Miccolis (Italija). Generalinės tarybos posėdyje Marakeše įsteigta

Estijos notarų rūmų prezidentė Anne Saaber ir LNR prezidentas Marius Stračkaitis

Azijos reikalų komisijai laikinai vadovaus UINL prezidentas.

Spalio 3–6 dienomis Marakeše vykusiam 26-ajame Tarptautiniame notarų kongrese diskusijoje „Nota-

rinio dokumento autentiškumas, užtikrinant investicijų saugumą“ VU Teisės fakulteto dekanas prof. habil. dr. V. Nekrošius skaitė pranešimą „Notarinis dokumentas, kaip teisėtos civilinės apyvartos garantas Lietuvos Respublikoje“ (išsamus pranešimas skelbiamas šiame „Notariato“ leidinyje, skiltyje „Straipsniai“). V. Nekrošius apžvelgė Lietuvos notarinės sistemos ir notarinio dokumento raidą po 1992 metų reformos, tolesnes svarstomas reformas. V. Nekrošius akcentavo privalomosios notarinės formos svarbą, įgyvendinant Civilinio kodekso nuostatas dėl visuomenės civiliniams santykiams gyvybiškai svarbių daiktinių teisių sandorių, vedybų sutarčių ir kitų sandorių teisėtumo. Profesorius pranešime išsamiai nagrinėjo notaro, kaip civilinių teisių santykių teisėtumo administratoriaus, atsakomybę ir jo veiksmų pasekmes.

Asamblėjos ir kongreso kuluaruose Lietuvos notarų rūmų atstovai surengė dvišalius susitikimus su Vokietijos, Šveicarijos, Estijos, Rusijos notariatų atstovais ir UINL vadovais.

■

„Notariato“ inf.

BALTIJOS ŠALIŲ NOTARIATAS

Baltijos valstybių notariatai keisis informacija apie Lietuvą, Latvijoje ir Estijoje išduodamų įgaliojimų tikrumą ir galiojimą. Tai sutarta rugsėjo 2 dieną Rygoje vykusiam Baltijos šalių notariatų tarybos susitikime. Lietuvos, Latvijos ir Estijos notariatai sutarė naudotis kiekvienoje šalių esančiomis duomenų bazėmis, kai iškyla poreikis įsitikinti įgaliojimo tikrumu ir turiniu, dokumento galiojimo statusu.

Baltijos šalių notariatų tarybos posėdyje buvo kalbama apie Lietuvos, Latvijos ir Estijos bendros teisinės erdvės kūrimą, notaro profesijos konkurencingumo didinimą, kokybiškesnį atstovavimą klientų poreikiams, įgyvendinamas reformas ir elektroninių notaro paslaugų spektro plėtimą.

Susitikime Lietuvai atstovavo Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis viceprezidentė Daiva Lukaševičiūtė-Binkulienė, prezidiumo

nariai Svajonė Šaltauskienė, Rasa Ona Inokaitienė, Vita Jankovskaja, Daiva Verpetinskienė. Susitikimo metu Notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis pristatė Lietuvos notariato aktualijas apie įstatymų projektus dėl notarų įgaliojimų amžiaus pratęsimo iki 70 metų, dėl notaro įkainių nustatymo principų įtvirtinimo įstatyme, dėl naujų funkcijų priskyrimo notarams klausimų – vykdomųjų įrašų atlikimo pagal notarine forma patvirtintus sandorius, iš kurių kyla piniginių prievolės, dokumentų tvirtinimo pažyma (apostille).

Taip pat informuota apie situaciją dėl civilinės metrikacijos funkcijų priskyrimo notarams, apie hipotekos reformą bei apie situaciją dėl nekilnojamojo turto sandorių, juridinių asmenų registravimo ir hipotekos sandorių elektroninių sistemų kūrimą.

■

TARPTAUTINĖS NOTARIATO SAJUNGOS EUROPOS REIKALŲ KOMISIJOS 2008–2010 M. KADENCIJOS 5-OJI PLENARINĖ SESIJA

2010 m. gegužės 21–22 d. Sankt Peterburge (Rusija) vyko Tarptautinės notariato sąjungos (UINL) Europos reikalų komisijos (CAE) 5-oji plenarinė sesija. Lietuvai joje atstovavo Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis ir konsultantė Sandra Vencloviėnė. M. Stračkaitis taip pat yra CAE darbo grupių, nagrinėjančių ir atliekančių tyrimus tokiose srityse, kaip pinigų plovimo prevencija, notarinių veiksmų slaptumo užtikinimas, notarų kompetencija, narys.

CAE sesijos, kuriai pirmininkavo Italijos notaras dr. Mario Miccolis, metu dalyviai aptarė svarbiausius Europos valstybių notariato klausimus, pasidalijo teisinėmis naujienomis, diskutavo apie notariato veiklą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimą, notaro vaidmenį modernėjančioje visuomenėje bei valstybėje, notarų santykius su kitų teisės ir ekonomikos profesijų atstovais bei finansininkais, notarų funkcijas, ypač tvirtinant nekilnojamojo turto perleidimo sandorius, apibendrina CAE iniciatyva atliekamų teisinių ir ekonominių studijų rezultatus.

Rusijos federalinių notarų rūmų prezidentė Marija Sazonova informavo apie Rusijoje vykdomą nota-

riato reformą bei neseniai parengtą įstatymo projektą, reglamentuojantį notarų veiklą ir notarinių veiksmų atlikimą Rusijos Federacijoje. Įstatymo projektas šios sesijos metu buvo pirmą kartą pateiktas susipažinti notariato specialistams iš tarptautinės bendruomenės. Prezidentė M. Sazonova atkreipė dėmesį, kad įstatymo projektu iš esmės keičiamas „notaro“ sąvokos apibrėžimas. Priėmus įstatymo projektą Rusijoje nebeliks valstybinių notarų. Projektu siūloma visus notaro profesijos atstovus – tiek valstybinius notarus, tiek notarus, besiverčiančius privačia veikla, – vadinti Rusijos notariais. Prezidentė taip pat įspėjo, kad siekiant užtikrinti notaro paslaugų prieinamumą atokiuose Rusijos rajonuose, valstybinio notariato panaikinimas pareikalautų finansinių lėšų, nes teks finansuoti juose dirbančius notarus. Bus skiriamas tiek regioninių, tiek Federalinių notarų rūmų finansavimas. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į šias principines įstatymo projekto nuostatas:

- 1) aktyvus notaro vaidmuo atliekant notarinius veiksmus;
- 2) nustatomi privalomi etikos reikalavimai visiems notarams;

- 3) įtvirtinama notaro patvirtinto dokumento teisėtumo prezumpcija ir įrodomoji galia;
- 4) notaro prieinamumas prie valstybės registru, kitų informacijos resursų;
- 5) notarų teisė gauti dokumentus iš įvairių valstybės institucijų, reikalingus notariniams veiksams atlikimui;
- 6) numatoma valstybinė notarų veiklos kontrolė;
- 7) keičiama tapimo notaru tvarka;
- 8) notarų padėjėjų vaidmens padidinimas, suteikiant jiems teisę surinkti dokumentus ir informaciją notariniams veiksams atlikti, pateikti dokumentus teisėms registruoti;
- 9) notaro depozitinių sąskaitų atidarymas ir tvarkymas.

Rusijos federalinių notarų rūmų viceprezidentas prof. Vladimiras Jarkovas pateikė išsamią ataskaitą apie lotyniškojo notariato principų evoliuciją Rusijos notariato teisėje. CAE sesijos dalyviai, ypač UINL Tarptautinės notarų bendradarbiavimo komisijos prezidentas notaras dr. Jeanas-Paulas Decorsas (Prancūzija), palankiai įvertino planuojamus notariato sistemos pakeitimus bei pritarė vykdomai notariato reformai Rusijoje. Jis pažymėjo, kad Rusijos notariatas, vykdydamas notariato reformą šalyje, turi puikią progą pasinaudoti 77 notariatu, UINL narių, naujausia ir pažangiausia patirtimi. Rusijos federalinių notarų rūmų prezidentė M. Sazonova pabrėžė, kad šiuolaikinis notariatas turi būti aktyvus ir modernėti.

CAE prezidentas dr. M. Miccolis pateikė informaciją apie ES planus suderinti valstybių narių reikalavimus autentiškam aktui. Kol kas neaišku, ar notariatui jie bus palankūs. Pažymėjo, kad Europos Komisija atstovauja skirtingiems interesams, todėl turi būti suderintos visų ES narių nuomonės dėl autentiško akto nustatymo kriterijų. Europos Parlamentas savo nuomonę yra pateikęs 2008 m. Prezidentas taip pat informavo apie vykusius susitikimus. Vašingtone Afrikos valstybių notariatai susitiko su Pasaulio banko atstovais. UINL darbo

grupės rinkosi Argentinoje. Pažymėjo, kad vis daugiau valstybių domisi lotyniškuoju notariatu ir tokios sistemos pritaikymu bei įgyvendinimu (pažymėjo, JAV valstija Florida). Apgailėstavo, kad JAV valstija Luiziana neturi atstovo ir jau 10 metų nebedalyvauja UINL veikloje. Ten advokatai atlieka ir notaro funkcijas, tačiau jas norima atskirti.

CAE išdininkas pristatė 2009 m. CAE balansą ir 2010 m. biudžetą. 2009 m. pajamos – 32 991.30 eurų, 23 077.38 eurų išlaidų. Likutis 9913.92 eurų. 2010 m. numatoma išleisti 21 000 eurų (projektas e.mokymasis 15 000 eurų, Europos notarų akademijai – 3000 eurų, kitos išlaidos – 3000 eurų). Sesijos dalyviai patvirtino 2009 m. CAE balansą.

Svarstytas klausimas dėl kitos CAE sesijos datos ir vietos. Albanijos (Tirana) ir Olandijos (Amsterdamas) atstovai pasiūlė ateinančius CAE susirinkimus organizuoti jų valstybėse. Nutarta paskutinę 2008–2010 m. kadencijos CAE sesiją rengti 2010 m. spalio 29–30 d. Ispanijoje, Valencijoje, o vėlesnes Albanijoje arba Olandijoje.

■

„Notariato“ inf.

EUROPOS NOTARIATAS

2010 m. spalio 14 d. Briuselyje (Belgija) vyko Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) generalinė asamblėja, kurioje Lietuvos notarų rūmams atstovavo prezidentas Marius Stračkaitis ir teisininkė konsultantė Sandra Vencloviėnė.

Posėdžiui pirmininkavo CNUE prezidentas Robertas Barone.

CNUE prezidentu 2011 metams vienbalsiai išrinktas Austrijos notarų rūmų viceprezidentas Rudolfas Kaindlas. CNUE viceprezidentu 2011 metams išrinktas Vokietijos notarų rūmų prezidentas Tilmanas Götte (19 balsų „už“, 3 susilaikė).

Generalinio advokato nuomonė Europos Teisingumo Teismo bylose dėl pilietybės reikalavimo notarams

Europos Teisingumo Teismas 2010 m. spalio 14 d. paskelbė generalinio advokato Cruzo Villalono nuomonę apie Europos Teisingumo Teisme Liuksemburge nagrinėjamas bylas dėl pilietybės reikalavimo notarams. Generalinė taryba svarstė ir vertino pateiktą generalinio advokato nuomonę.

Advokato teigimu, šešios valstybės narės, nustatydamos pilietybės reikalavimą norintiems tapti notariais asmenims, pažeidė savo įsipareigojimus pagal EB sutartį. Tai, kad notaro profesija yra susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu, negali pateisinti tiesioginės diskriminacijos, nustatant pilietybės reikalavimą. CNUE informavo, kad iki šiol Europos Teisingumo Teismas sprendimuose dėl kitų laisvųjų profesijų pasisakė, kad jos nėra tiesiogiai ir konkrečiai susijusios su viešosios valdžios funkcijų vykdymu. Nors notaro profesija susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu,

generalinio advokato nuomone, būtina apibrėžti, kiek pilietybės reikalavimo įtvirtinimas susijęs su notarui priskirtinų viešosios valdžios funkcijų vykdymu, įvertinti, kiek yra būtinas nacionalinės išlygos dėl pilietybės nustatymas, siekiant norimų tikslų. Generalinis advokatas pabrėžė, kad tik tokia veikla, kuri vykdoma savarankiškai, tiesiogiai ir konkrečiai susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu ir gali nepateikti į įsisteigimo laisvės apibrėžimą. Ir tik tais atvejais, kai vykdoma veikla yra tiesiogiai susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu ir yra neatskirama nuo kitos vykdomos veiklos, kuri nėra susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu, išimtis gali būti taikoma visai profesijai. Be to, generalinio advokato požiūriu, lemiamas kriterijus sprendžiant, ar vykdoma veikla yra susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu, yra santykio su valstybės teisine sistema prigimtis. Generalinis advokatas taip pat sprendė, ar ryšys tarp viešosios valdžios įgaliojimų vykdymo gali pateisinti nacionalinėje teisėje nustatytą išimtį, kuri apriboja galimybes tapti notaru. Advokatas sakė, kad išimtis iš įsisteigimo laisvės neatleidžia valstybės narės nuo įsipareigojimo suderinti savo teisę su ES teise. Šiame kontekste pilietybės išlyga turėtų būti analizuojama atsižvelgiant į reikalavimus dėl ES pilietybės, taip pat ES teisėje įtvirtintą laisvą asmenų judėjimą, kai netaikomos ekonominės laisvės. Taigi, kai nacionalinės išlygos lemiamas kriterijus yra pilietybė, kuri apriboja galimybę tapti notaru, tai yra diskriminacija Europos pilietybės galiojimo srityje ir būtų pateisinama tik išsamiai išanalizavus, ar ji atitinka proporcingumo principą. Generalinis advokatas daro išvadą, kad notarų profesijai taikomos garantijos ir specialios charakteristikos, tačiau nė viena iš jų nepateisina tokių sunkių ir drastiškų priemonių, kaip tiesioginė diskriminacija pilietybės pagrindu. Ypač dėl nota-

ro duodamos priesaikos prieš pradėdant vykdyti veiklą, generalinis advokatas mano, kad lojalumo koncepcija nebūtinai reikalauja pilietybės kriterijaus. Generalinis advokatas siūlo, kad Europos Teisingumo Teismas paskelbtų, jog dėl pilietybės reikalavimo apribojus galimybę tapti notaru kitų valstybių piliečiams, šešios valstybės narės (Belgija, Prancūzija, Liuksemburgas, Austrija, Vokietija ir Graikija) pažeidė savo įsipareigojimus pagal EB sutartį. Dėl 2005/36 direktyvos pažeidimo generalinis advokatas išskyrė tai, kad Europos Komisija nepateikė pakankamai argumentų dėl direktyvos taikymo notaro profesijai, todėl Europos Teisingumo Teismas turėtų ieškinį atmesti. Taigi generalinis advokatas siūlo Europos Teisingumo Teismui priimant sprendimą vertinti, ar Portugalija pažeidė įsipareigojimus, tačiau tik tiek, kiek šalyje egzistuojanti tapimo notaru sistema prieštarauja 2005/36 direktyvos reikalavimams. Nors Portugalija nėra nustačiusi pilietybės reikalavimo, tačiau tapti notaru gali asmuo, atitinkantis keturias sąlygas, iš kurių viena yra teisinio išsilavinimo, pripažįstamo Portugalijoje, turėjimas, taip pat tam tikros trukmės praktikos atlikimas, laimėjus viešą konkursą į notaro pareigas, vykdomą Notarų tarybos. Kadangi notaro profesija Portugalijoje yra tiesiogiai ir konkrečiai susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu, generalinio advokato nuomone, Portugalija neturėjo taikyti 2005/36 direktyvos nuostatų notaro profesijai ir galiausiai nepažeidė minėtos direktyvos.

Generalinėje asamblėjoje atkreiptas dėmesys, kad generalinio advokato nuomonė nesaisto Europos Teisingumo Teismo. Generalinio advokato funkcija yra tik pateikti teismui visiškai nepriklausomą teisinį sprendimą nagrinėjamosiose bylose, už kurias jis yra atsakingas. Šiuo metu Europos Teisingumo Teismo teisėjai minėtas bylas nagrinėja, o sprendimas bus priimtas vėliau.

CNUE Viešųjų ryšių darbo grupė rekomendavo nesiimti jokių viešųjų ryšių iniciatyvų dėl paskelbtos generalinio advokato nuomonės.

Paveldėjimo teisė: derybinė pozicija

Europos Komisija 2009 m. spalio 14 d. priėmė reglamento projektą dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės,

teismo sprendimų ir autentiškų aktų, susijusių su paveldėjimu, pripažinimo bei vykdymo ir Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. Šiuo metu pasiūlymas yra svarstomas pagal bendrų sprendimų priėmimo procedūrą. Galutinis sprendimas dėl jo turės būti priimtas balsų dauguma. Šiuo klausimu CNUE parengė keletą derybinių pozicijų (2009 m. gruodžio mėn. ir 2010 m. sausio mėn.). Tačiau CNUE sunku rasti bendrą poziciją dėl tam tikrų reglamento projekto nuostatų. Notarų Paveldėjimo teisės darbo grupė susitiko 2010 m. gegužės mėn. Susitikimo tikslas buvo parengti CNUE reglamento projekto pakeitimus. Parengtas dokumentas buvo pateiktas Generalinei asamblėjai, vykusiai 2010 m. birželio mėn., Romoje. Po ilgų diskusijų projektas gražintas darbo grupei tobulinti. Rengiant galutinį Reglamento projektą, darbo grupei pasiūlyta vadovautis tokiomis nuostatomis:

- 1) Europos paveldėjimo pažymėjime turėtų būti nurodomos tik paveldėjimo būdu įsigyjamo turto rūšys. Europos paveldėjimo pažymėjimas neturėtų būti laikomas turto įsigijimą patvirtinančiu dokumentu;
- 2) konkretus paveldimas turtas neturi būti nurodomas Europos paveldėjimo pažymėjime;
- 3) valstybėms narėms turi būti suteikta teisė kiekvienu konkrečiu atveju spręsti, ar, vadovaujantis tarptautine viešąja politika, garantuoti asmeniui teisę į privalomąją palikimo dalį;
- 4) Reglamento 36.1 straipsnis turėtų būti toks: „Šiuo reglamentu patvirtinamas Europos paveldėjimo pažymėjimas, kuris nurodo paveldimo turto įpėdinius, testamentą vykdytoją ar paveldimo turto administratoriaus įgaliojimus bet kurioje valstybėje narėje“;
- 5) Reglamento 41 straipsnis turėtų būti sutrumpintas, o 42 straipsnio didžioji dalis turėtų būti išbraukta.

Naujausią derybinę poziciją parengė Prancūzijos notariatas ir ją nusiuntė CNUE darbo grupei. Šiam projektui labai daug pastabų pateikė Belgijos, Olandijos, Vokietijos, Italijos, Ispanijos ir Lenkijos notariatai.

Generalinės asamblėjos metu vyko tolesnės diskusijos dėl Reglamento. Generalinei asamblėjai pritarus derybinei pozicijai nutarta, kad jos galutinis tekstas bus surašytas atsižvelgus į visas pateiktas pastabas generalinės asamblėjos metu ir persiųstas artimiausiu metu visiems notariatams.

Sesijoje taip pat svarstyti autentiškų dokumentų, Europos sutarčių teisės, vartotojų teisių direktyvos CNUE ryšių su Anglijos ir Velso notarų asociacija klausimai

Į CNUE ne kartą kreipėsi Anglijos ir Velso notarų asociacija, siūlydama užmegzti glaudesnę bendradarbiavimą. Ji taip pat pakvietė CNUE atstovus dalyvauti kasmetinėje jų konferencijoje, kuri įvyko 2010 m. spalio 17 d. Konferencijoje CNUE atstovavo prezidentas Robertas Barone. Jos metu daugelis notarų asociacijos narių išreiškė pageidavimą, kad CNUE interneto svetainėje būtų nuoroda į Anglijos ir Velso notarų asociacijos internetinę svetainę, taip pat kad būtų sudaryta paieškos galimybė ieškoti ir viešųjų notarų (angl. *notary public*). Taip pat buvo iškeltas klausimas dėl pažymų *apostille* išdavimo procedūros. Anglijos ir Velso notarų asociacija pasiūlė parengti ir patvirtinti vieningą poziciją, pagal kurią būtų atsisakoma pažymų *apostille* notarų patvirtintiems dokumentams (tiek lotyniškojo tipo, tiek viešųjų notarų patvirtintiems dokumentams), ypač dėl esamos procedūros ilgos trukmės ir sudėtingumo. Anglijos ir Velso notarų asociacija taip pat išreiškė pageidavimą tapti CNUE nare stebėtoja. Generalinės asamblėjos metu CNUE atstovai iškėlė klausimą dėl pozicijos, kurios turėtų būti laikomasi dėl ryšių su Anglijos ir Velso notarų asociacija. Generalinė Asamblėja pritarė glaudesniai bendradarbiavimui neoficialiame lygmenyje.

Pasiūlymas dėl ENN bendro finansavimo 2011 metais

2010 m. rugsėjo 17 d. Europos Komisijos Generalinis teisingumo direktoratas paskelbė kvietimą teikti paraiškas dėl dotacijų 2011 m. Daugiau informacijos galima rasti internete adresu: http://ec.europa.eu/justice/funding/civil/call_20100917/og_cll_2010_en.pdf.

2010 metais CNUE gavo finansavimą iš Europos Komisijos Generalinio teisingumo direktorato įvairioms Europos notarų tinklo (ENN) veikloms. Be dviejų kasmetinių ENN susirinkimų ir internetinės svetainės sukūrimo, finansuoti buvo ENN atstovų mokymai, o tai yra viena svarbiausių ENN veiklos sričių.

2011 metų paraiška Europos Komisijai dėl finansavimo apims tokius aspektus:

- 1) ENN mokymo seminarų organizavimas;
- 2) atmintinių apie paveldėjimo teisę atnaujinimas;
- 3) dviejų kasmetinių ENN susirinkimų ir dviejų mokymo seminarų organizavimas 2011 metais;
- 4) ENN interneto svetainės atnaujinimas;
- 5) komunikacijos priemonių (naujienlaiškio, lankstinukų) sukūrimas.

Žalioji knyga, skirta adekvaciai, tvariai ir saugiai Europos pensijų sistemai

2010 m. birželio 7 d. Europos Komisija pradėjo viešas diskusijas, kaip užtikrinti adekvačią, tvarią ir saugią Europos pensijų sistemą bei kaip ES galėtų prisidėti, valstybėms narėms siekiant tai įgyvendinti. Senstanti populiacija visose ES valstybėse narėse sukėlė spaudimą ir įtampą egzistuojančioms pensijų sistemoms, o finansinė krizė dar šį spaudimą padidino. Konsultacinį dokumentą – Žaliąją knygą, sudaro klausimai, į kuriuos atsakyti kviečiami suinteresuoti asmenys. Taip pat siūloma dalintis požiūriais, nuomonėmis ir idėjomis, kovojant su pensijų sistemų keliamais iššūkiais, kuriuos pasitinka ne tik Europos, bet ir visos pasaulio šalys. Klausama, kaip ES galėtų prisidėti, siekiant rasti tinkamus spendimus.

Žalioji knyga apžvelgia Europos pensijų sistemas, joje ypač daug dėmesio skiriama tokiems klausimams:

- 1) pakankamų pajamų pensijoje užtikrinimas ir tokių pensijų sistemų sukūrimas, kurios būtų tvarios ilgalaikėje perspektyvoje;

2) tinkamo balanso tarp darbo ir pensijos radimas ir ilgesnio aktyvaus gyvenimo palengvinimas;

3) klūčių žmonėms, kurie dirba skirtingose ES šalyse, pašalinimas;

4) pensijų saugumo užtikrinimas, esant dabartinei ekonominei krizei, taip pat ilgalaikėje perspektyvoje;

5) pensijų skaidrumo užtikrinimas, kad žmonės turėtų pakankamai informacijos ir galėtų priimti pagrįstus sprendimus dėl būsimų savo pajamų pensijoje.

Žalioji knyga yra pagrindinis Europos Komisijos planas, kuriuo siekiama padėti iš naujo pertvarkyti pensijų sektorių. Pradėtas darbas bus grindžiamas ES nuostatomis dėl teisinio pensijų sistemų koordinavimo, teisės aktais dėl papildomų režimų, skatinimo ir mobilumo bei galiausiai išplečiant privačių draudėjų įgaliojimus dėl pensijų draudimo.

Žalioji knyga yra bendra Europos Komisijos iniciatyva užimtumo, socialinių reikalų ir įtraukties srityje, taip pat vidaus rinkų ir paslaugų sektoriuje bei ekonomikos ir monetariniuose reikaluose. Ji taip pat nagrinėja klausimus, susijusius su ekonomine ir socialine politika, finansų rinkomis. Pagrindinis klausimas, ar Europos Komisijos iniciatyva padės sukurti naują globalų instrumentą Europos lygmeniu pensijų srityje ir ar jai pavyks sujungti nacionalines iniciatyvas ir gebėjimus šiuo klausimu. Europos Komisija atsakymams į Žaliosios knygos klausimus pateikti nustatė galutinį terminą 2010 m. lapkričio 15 d.

Per pastarąjį CNUE Notarų socialinės apsaugos darbo grupės susitikimą, kuris vyko 2010 m. birželio 8 d., Austrijos atstovai pristatė Žaliąją knygą. Darbo grupės nuomone, būtų tikslinga atsakyti į klausimus. Nuomonės pateikimas leistų CNUE, kaip europinei organizacijai, atstovaujančiai notarams, prisidėti prie viso pensijų sektoriaus modernizavimo, pradėto Europos Komisijos. Kartu atsakymų pateikimas leistų laisvosios profesijos atstovams prisijungti prie Žaliosios knygos ir taip būtų atsižvelgta į notarų interesus europiniu lygmeniu.

Atsakymų į Žaliosios knygos klausimus tikslai:

1) aktyvus dalyvavimas diskusijose Europos lygmeniu dėl pensijų sektoriaus peržiūrėjimo iš esmės;

2) ilgalaikis išlaikymas ir tokios pensijų sistemos įtvirtinimas, kuri būtų naudinga reguliuojamoms laisvosioms profesijoms;

3) perdėto liberalizavimo išvengimas pensijų srityje;

4) valstybių narių autonomijos išsaugojimas pensijų srityje dėl reguliuojamų laisvųjų profesijų.

Austrijos notariatas pateikė atsakymų projektą dėl Žaliosios knygos, kurį šiuo metu svarsto CNUE Notarų socialinės apsaugos darbo grupė.

2011 metų CNUE biudžetas

Lietuvos notarų rūmai pateikė prašymą dėl CNUE nario mokesčio sumažinimo. CNUE biudžeto klausimo svarstymas atidėtas.

3-iojo Europos notarų kongreso, vyksiančio 2011 metais, organizavimas.

Generalinei asamblėjai, kuri vyko 2010 m. birželio mėn. Romoje, priėmus sprendimą dėl 3-iojo Europos notarų kongreso organizavimo, iniciatyvinė grupė, vadovaujama Prancūzijos notaro Bruno Delabre, pradėjo darbą. Generalinė asamblėja taip pat paskyrė Austrijos notarą Stephaną Matyką imtis tam tikrų kongreso organizavimo darbų. Sudarytas priežiūros komitetas, į kurio sudėtį įeina Prancūzijos, Belgijos ir Austrijos notariatai. Įvertinęs ankstesnių dviejų kongresų patirtį, priežiūros komitetas užtikrins tinkamą kongreso lėšų paskirstymą. Kongresas turėtų įvykti 2011 m. lapkričio 21–22 dienomis Briuselyje. Konferencijos metu tikimasi sulaukti apie 1200 dalyvių.

■

„Notariato“ inf.

EUROPOS NOTARŲ TINKLAS

ENN – European Notarial Network
A notarial network for legal practice

2010 m. lapkričio 4–5 d. Romoje, Italijoje, vyko šeštasis Europos notarų tinklo (ENT) atstovų susitikimas. Susitikime dalyvavo 18 notariatų atstovai iš Europos Sąjungos ir kaimyninių šalių. Lietuvos notarų rūmams šiame susitikime atstovavo Kauno miesto 27-ojo notaro biuro notarė Miglė Čirbaitė.

Pirmąją ENT atstovų susitikimo dieną vyko 2-asis Europos notarų tinklo ekspertų mokymams susitikimas. Europos notarų tinklo viena iš naujų veiklos sričių yra Europos Sąjungos teisės mokymų organizavimas Europos valstybių notarams. Pranešimus skaitė Berlyno Humboldto universiteto profesorius Raineris Schroderis ir Paryžiaus Pantheon – Sorbonne universiteto profesorė Yvonne Flour. Profesorius Rainer Schroder pasiūlė pirmuosius mokymus organizuoti tarptautinio paveldėjimo ir Europos įmonių teisės temomis. Jis pabrėžė, kad sparčiai daugėjant ES valstybių piliečių, apsigyvenančių kitose ES valstybėse (pvz., Vokietijoje gyvena 1,8 mln. kitų ES valstybių piliečių, Liuksemburge kitų ES valstybių piliečiai sudaro apie 20 % visų gyventojų, be to, daug ES valstybių piliečių turi banko sąskaitas ar nekilnojamojo turto kitose ES valstybėse), tokie mokymai yra aktualūs ir reikalingi.

Susitikime buvo pristatyta nauja ENT programa internete (angl. – ENN Online tool) – teisinių mokymų forumas. Forume ENT ekspertai mokymams galės rasti mokymų medžiagą, pasidalinti naujausia teisine informacija, pareikšti savo nuomonę. Ši

programa pradės veikti 2011 metų pradžioje. Programos sukūrimas buvo finansuotas ES lėšomis.

Europos Komisijos inicijuotos Europos teisinio mokymo institucijos atstovė Emmanuelle Cretin-Magand papasakojo apie Europos teisinio mokymo institucijos veiklą bei tikslus. Institucijos tikslas – pagerinti ES instrumentų įgyvendinimą. Programa skirta organizuoti mokymus dviem pagrindinėms tikslinėms teisinių profesijų atstovų grupėms: 1) teisėjams ir prokurorams; šią tikslinę grupę sudaro apie 80 000 asmenų; 2) teismų teisiniam personalui, teisininkams, advokatams, notarams, mediatoriams; šią tikslinę grupę sudaro apie 40 000 asmenų. Mokymai apima ES bendrijos teisės sistemą (*acquis*), ES teisminę praktiką, ES teismines procedūras.

Pagal ES finansavimo programas 2011 metams ENT planuoja organizuoti du seminarus – mokymus notarams. Seminarai vyks Vienoje (Austrija) ir Romoje (Italija). Jie bus skirti Austrijos, Italijos bei su Austrija ir Italija besiribojančių ES valstybių notarams. Šiuose mokymuose galės dalyvauti ir kitų ES valstybių notarai, tačiau bus verčiama tik į vokiečių, italų bei kitų besiribojančių su Italija ir Austrija valstybių kalbas.

Lapkričio 5 d. vyko Europos notarų tinklo atstovų susitikimas. ENT koordinatorius Stephanas Matykas apžvelgė ENT 2010 metų veiklą. Jo teigimu, ENT sėkmingai įgyvendino savo tikslus, padėdamas valstybių narių notarams jų kasdiniame

darbe, taip pat ENT sėkmingai plečia savo veiklą: kitais metais ENT planuoja organizuoti mokymus ES valstybių notarams, planuojama parengti informacinius lankstinukus apie kiekvienos valstybės ES narės (neįtraukiant Danijos) šeimos turto teisinį reglamentavimą. 2010 metais parengti informaciniai lankstinukai apie ES valstybių narių (neįtraukiant Danijos, bet įtraukiant Kroatiją) paveldėjimo teisės reglamentavimą turėjo didelį pasisekimą ne tik tarp ES valstybių notarų, bet ir tarp kitų teisinių profesijų atstovų.

ENT koordinatoriaus padėjėja Sussane Kramer pristatė ENT parengtas ir pateiktas paraiškas pagal ES finansavimo programas 2011 metams. Tikimasi, jog kitais metais iš ES lėšų bus finansuojamos šios ENT veiklos sritys: seminarai – mokymai notarams; informacinių biuletenių apie ES valstybių narių paveldėjimo teisės reglamentavimą atnaujinimas; ENT atstovų paklausimų programos internete tobulinimas; ENT atstovų susitikimai 2011 m., kurie vyks Budapešte ir Vienoje; ENT ekspertų mokymams susitikimas.

Susitikimo metu ENT atstovas iš Vokietijos pristatė atnaujintą ir patobulintą ENT atstovų paklausimų internete programą. Planuojama, jog patobulinta programa pradės veikti nuo 2011 m. sausio 1-osios. Ši programa buvo patobulinta atsižvelgiant į ENT atstovų pasiūlymus. Pradėjus veikti šiai programai, ENT atstovas, nusiuntęs notaro paklausimą kitos valstybės ENT atstovui, gaus informaciją, kada paklausimas buvo peržiūrėtas tos valstybės atstovo.

7-ąjį ENT susirinkimą nuspręsta rengti 2010 m. gegužės 26 d. Budapešte, Vengrijoje.

■

„Notariato“ inf.

IN MEMORIAM

Anapilin išėjo notaras
Donatas Trepkus

1977 10 29 – 2010 07 09

Jaunas žmogus išėjo nesulaukęs Kristaus amžiaus. Netikėtai sustojo Vilniaus rajono 6-ojo notaro biuro notaro Donato Trepkaus širdis. Tai skaudi netektis artimiesiems, draugams, kolegoms, visiems pažinojusiems Donatą.

Donatas Trepkus 2000 metais Vilniaus universiteto Teisės fakultete įgijo teisininko specialybės magistro laisvį. 2003–2004 metais atliko kandidato į notarus (asesoriaus) praktiką Vilniaus miesto 2-ajame notarų biure.

2004 metais išlaikė notaro kvalifikacinį egzaminą, o 2005 metų rugsėjį paskirtas Vilniaus rajono 6-ojo notaro biuro notaru.

Lietuvos notarų rūmai
Olimpiečių g. 4, Vilnius

www.notarai.lt

LIETUVOS NOTARŲ RŪMAI

9 771822 1812003